

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Sbil Novak

ZADOLŽENOST IN VAROVANJE OKOLJA V DRŽAVAH V RAZVOJU

Magistrsko delo

Mentor:izr. prof. dr. Maja Bučar

Ljubljana, 2010

POVZETEK

ZADOLŽENOST IN VAROVANJE OKOLJA V DRŽAVAH V RAZVOJU

V svetu se krepi zavest o pomenu ohranjanja narave in varovanja okolja ter o pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti. A ravno države, ki se ponašajo z največjo biotsko raznovrstnostjo, so hkrati tudi države, ki so med najbolj zadolženimi državami. Pod pritiskom odplačevanja dolga so prisiljene prekomerno izkoriščati svoje naravne vire.

V prvem delu naloge je predstavljeno, zakaj so tropski gozdovi Latinske Amerike pomembni v globalnem smislu in kateri dejavniki jih najbolj ogrožajo. V nadaljevanju pa je opisano, kaj je privedlo do dolžniške krize v državah v razvoju Latinske Amerike in kakšne posledice je imel visok zunanji dolg za domače gospodarstvo in siromašenje okolja. Eden od bolj inovativnih modelov odplačevanja oz. odpisa dolga je model menjave dolga za ohranjanje narave, saj hkrati nagovarja oba problema: varovanje okolja in dolg.

Tretji in hkrati najobširnejši del naloge obsega študije primerov sedmih izbranih latinskoameriških držav, v katerih je bil enkrat ali večkrat uporabljen model menjave dolga za ohranjanje narave. Iz analize primerov izhaja, v kolikšni meri je ta model uspešen pri zmanjševanju deleža dolga in pri financiranju okoljevarstvenih projektov.

Ključne besede: zunanji dolg, okolje, države v razvoju, menjava dolga, menjava dolga za ohranjanje narave

ABSTRACT

DEBT AND ENVIRONMENT IN DEVELOPING COUNTRIES

The awareness of the importance of environmental protection and protection of biological diversity is growing worldwide. Countries with globally important biological diversity are at the same time the most indebted countries, which have been forced to overuse their natural resources in order to service their debt.

In the first part of this master's thesis, it is described why tropical forests of the Latin America are globally important and which risk factors they are exposed to. This is followed by a description of reasons for the debt crisis in Latin America and its consequences for the local economy, as well as environmental degradation. An innovative model of debt servicing and debt cancellation is then presented – debt-for-nature swap, which simultaneously addresses both issues: debt and environment.

In the third and most extensive part of the thesis examples of seven Latin-American countries are presented, in which debt-for-nature swap mechanism was or has been used. An analysis follows, which shows in what way this financial model is efficient in reducing debt and financing environmental protection projects.

Key words: foreign debt, environment, developing countries, debt swap, debt-for-nature swap

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	11
1.1	Oprelitev teme magistrske naloge	11
1.2	Hipoteza	14
1.3	Metode raziskovanja	14
1.4	Struktura magistrske naloge.....	15
2	VAROVANJE OKOLJA IN DRŽAVE V RAZVOJU	16
2.1	Kaj je »okolje«?	16
2.2	Pravica do čistega okolja in pereči okoljski problemi v DVR Latinske Amerike.....	16
2.3	Poseben pomen tropskih gozdov Latinske Amerike	19
2.4	Nevladne okoljevarstvene organizacije.....	23
2.5	DVR in varovanje okolja.....	25
3	DRŽAVE V RAZVOJU IN ZUNANJI DOLG	29
3.1	Zadolženost DVR v osemdesetih letih 20. stol.: vzroki in posledice.....	29
3.2	Strategije reševanja dolžniške krize	35
4	MENJAVA DOLGA ZA OHRANJANJE NARAVE	40
4.1	Kaj je menjava dolga za ohranjanje narave?	40
4.2	Tipi (vrste) menjav dolga za ohranjanje narave	44
4.3	Prednosti in slabosti menjav	53
4.4	Težave in kritike menjav	61
5	MENJAVE DOLGA ZA OHRANJANJE NARAVE – PRIMERI	68
5.1	Bolivija	68
5.1.1	Biosferni rezervat Beni (menjava l. 1987)	69
5.1.2	Sklada FONAMA in PUMA – menjava v okviru EAI (menjava l. 1991).....	72
5.1.3	Naravni park Amboro in Noel Kempff Mercado (menjava l. 1993).....	73
5.2	Brazilija	74
5.2.1	Naravni park Grande Sertao Veredas (menjava l. 1992).....	75
5.2.2	Menjava po TFCA – zaščita ekosistemov na območjih Mata Atlântica, Cerrado in Caatinga (menjava l. 2010).....	76
5.3	Ekvador.....	78
5.3.1	Prva menjava (l. 1987).....	78
5.3.2	Druga menjava (l. 1989)	79
5.4	Gvatemala	81

5.4.1	Biosferni rezervat Maya (menjavi l. 1991 in 1992).....	82
5.4.2	Menjava v okviru TFCA (l. 2006).....	83
5.5	Kolumbija.....	84
5.5.1	Ecofondo in Fondo para la Acción Ambiental (menjava l. 1992, EAI)	85
5.5.2	Menjava v okviru TFCA (l. 2004).....	86
5.6	Kostarika.....	88
5.6.1	Prva menjava (l. 1987).....	89
5.6.2	Druga menjava (l. 1988)	90
5.6.3	Tretja menjava (l. 1988)	90
5.6.4	Četrta menjava (l. 1989).....	91
5.6.5	Peta menjava (l. 1990).....	91
5.6.6	Šesta menjava (l. 2007)	92
5.7	Peru	93
5.7.1	Prva menjava (l. 1997, v okviru EAI).....	94
5.7.2	Druga menjava (l. 2002, v okviru TFCA)	94
5.7.3	Tretja menjava (l. 2008, v okviru TFCA).....	96
5.8	Primerjalna analiza obravnavanih menjav dolga	96
6	ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ.....	98
6.1	Zaključne ugotovitve	98
6.2	Preverjanje postavljenih hipotez.....	103
7	LITERATURA.....	104
	PRILOGA: Sporazum o menjavi dolga za ohranjanje narave med Kostariko in WWF, l. 1990	113

Seznam tabel, shem in grafov

Seznam tabel

Tabela 3.1: Zunanji dolg kot % izvoza blaga in storitev, 1980 – 1995

Tabela 3.2: Zunanji dolg kot % BDP, 1977 – 2007

Tabela 4.3: Seznam držav (izbor), ki so sodelovale v menjavah dolga za ohranjanje narave (menjave s tremi pogodbenicami) od leta 1987 – 2006

Tabela 4.4: Menjave dolga za ohranjanje narave v okviru EAI (izbor)

Tabela 4.5: Menjave dolga za ohranjanje narave v okviru TFCA (izbor držav)

Tabela 4.6: Potencialne koristi in potencialne slabosti menjav dolga za ohranjanje narave za države dolžnice, banke upnice in vlagatelje v okoljske naložbe

Tabela 5.7: Delež črtanega dolga iz menjave v celotnem državnem dolgu

Tabela 5.8: Obseg sredstev, zbranih z menjavami dolga za ohranjanje narave, po obravnavanih državah

Seznam grafov

Graf 5.1: Bolivija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.2: Brazilija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.3: Ekvador – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.4: Gvatemala – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.5: Kolumbija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.6: Kostarika – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Graf 5.7: Peru – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Seznam shem

Shema 4.1: Potek menjave dolga za ohranjanje narave (prva generacija menjav)

Shema 4.2: Potek menjava dolga za ohranjanje narave s tremi pogodbenicami

Shema 4.3: Menjava dolga za ohranjanje narave v okviru TFCA

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	bruto domači proizvod
CI	Conservation International
DVR	države v razvoju
EAI	Enterprise for the Americas Initiative
FAO	Food and Agriculture Organization
FN	Fundacion Natura
FONAMA	Fondo Nacional para del Medio Ambiente
FONDAM	Fondo de las Américas Peru
FPN	Fundación de Parques Nacionales
FUNATURA	Fundação Pró-Natureza, Brazilija
IDA	International Development Association
IMF	International Monetary Fund
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
ITTO	International Tropical Timber Organization
IUCN	International Union for Conservation of Nature
LA	Latinska Amerika
LAEAP	Latin American Ecological Action Pact
MCL	Monteverde Conservation League
MDS	Mednarodni denarni sklad
MIRENEM	Ministerio de Recursos Naturales, Energía y Minas

NVO	nevladna organizacija
NVOO	nevladna okoljevarstvena organizacija
OPEC	Organization of Petroleum-Exporting Countries
OZN	Organizacija združenih narodov
PUMA	Fundación para la Protección y Uso Sostenible del Medio Ambiente
RA	Rainforest Alliance
TFCA	US Tropical Forest Conservation Act
TNC	The Nature Conservancy
UNDP	United Nations Development Programme
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
USAID	U.S. Agency for International Development
USD	ameriški dolar
WCED	World Commission on Environment and Development
WDI	World Development Indicators
WRI	World Resources Institute
WWF	World Wildlife Fund
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

1.1 Opredelitev teme magistrske naloge

Med nami je vse bolj prisotna zavest, da predstavlja onesnaževanje okolja resen problem, ki prinaša nepopravljive posledice, ter da je treba naravne vire izkoriščati na tak način, da jih bodo uživale tudi prihodnje generacije. Todaro in Smith (2006) opozarjata predvsem na naslednje pereče ekološke probleme, ki so posledica degradacije okolja: onesnaženje vodnih virov, onesnaževanje zraka, izčrpavanje rodovitne zemlje, krčenje gozdov, izgubo biotske raznovrstnosti, nevarne odpadke in atmosferske spremembe. Že leta 1987 je Komisija ZN za okolje in razvoj (World Commission on Environment and Development), ki je bila osnovana leta 1984 z namenom da bi proučila vprašanje degradacije in slabšanja življenjskega okolja in naravnih virov in posledice, ki jih bo to imelo za ekonomski in socialni razvoj, izdala poročilo *Naša skupna prihodnost (Our common future)*. V njem je bil prvič uporabljen termin »trajnostni razvoj«, kot razvoj človeške družbe, ki popolnoma upošteva okoljske posledice gospodarskih ukrepov in dolgoročno ohranja naravne vire. Poročilo je posebej opozorilo na problematiko varovanja okolja v najbolj zadolženih državah, saj so bile ravno države, ki so z ekološkega stališča tako pomembne, v zelo neugodni finančni situaciji. Prav tako *Konvencija o biološki raznovrstnosti*¹, ki je bila sprejeta na Konferenci OZN za okolje in razvoj leta 1992 v Riu de Janeiru, govori o nujnosti ohranjanja biotske raznovrstnosti ter o odgovornosti za trajnostno uporabo bioloških virov. Zagotoviti trajnostni razvoj okolja je tudi med *Milenijskimi razvojnimi cilji (MRC)*, deklaraciji, ki so jo leta 2000 sprejeli v OZN.

V zadnjem času se o varovanju okolja govori v povezavi s podnebnimi spremembami². Podnebne spremembe (segrevanje ozračja, spremembe v padavinskih vzorcih, tanjšanje ozonske plasti, itd.), ki so predvsem rezultat

¹ Uradni prevod konvencije *Convention on Biological Diversity* (1992) je: *Konvencija o biološki raznovrstnosti*, čeprav je bolj ustrezen prevod 'Konvencija o biotski raznovrstnosti'. Besedna zveza 'biotska raznovrstnost' je veliko pogosteje uporabljena na spletu in to poimenovanje bom v nalogi uporabila tudi sama. Primer: publikacija Ministrstva za okolje RS *Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji* (2002) na str. 11 navaja: »Biotska raznovrstnost (uporabljajo se tudi sinonimi biološka raznovrstnost, biotska pestrost in biodiverziteteta) ...«, kar v angleškem delu besedila prevajajo z »biodiversity«. (Op. avt.)

² Podnebne spremembe so spremembe v stanju in lastnostih podnebja, ki so prisotne v daljšem časovnem obdobju. (IPCC 2007)

onesnaževanja, pomenijo še dodaten pritisk na okoljske vire. Prinašajo namreč številne neugodne posledice, ki jih bodo zaradi slabših prilagoditvenih sposobnosti občutile prav države v razvoju (DVR). Med najpomembnejšimi posledicami so pomanjkanje pitne vode, spremembe v kmetijstvu ter posledično pomanjkanje hrane in lakota, širjenje bolezni, negativni vpliv na ekosisteme in izguba biotske raznovrstnosti. V poročilu *Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC)* iz leta 2007 (IPCC 2007) je posebej poudarjeno, da bodo prav države v razvoju zaradi pomanjkanja finančnih virov najbolj občutile posledice podnebnih sprememb. Zato države v razvoju nujno potrebujejo mednarodno pomoč, in sicer tako finančno, kot tehnološko. Namesto, da bi te države denar namenjale ekološkimi projektom, ga še danes namenjajo financiranju svojih dolgov. Države v razvoju devizne prilive, potrebne za servisiranje dolgov, zagotavljajo pretežno preko izvoza surovin. Naravni viri so postali tržno blago. Do uničevanja tropskega pragozda in prekomernega izkoriščanja drugih virov je torej začelo prihajati primarno zaradi ekonomskih razlogov (Redclift 1995).

Čeprav si ekonomisti niso enotni glede tega, kaj je privedlo do gospodarske in okoljske krize v državah v razvoju, je prevladala interpretacija, da države konvertibilno valuto, potrebno za odplačevanja dolgov, v glavnem pridobivajo s prodajo svojih naravnih virov in surovin: pridelkov, živine, lesa, rudnin in nafte, ter da je bil denar, ki so si ga države izposodile, in zaradi česar so se sedaj znašle v dolžniški krizi, v glavnem porabljen za financiranje projektov, ki so neposredno ali posredno negativno vplivali na okolje: za izrabo naravnih virov, za gradnjo infrastrukture (ceste, jezovi), idr. (Patterson 1990). Treba je iskati nove finančne mehanizme, ki bodo olajšali finančno situacijo DVR, hkrati pa tudi ohranili globalne naravne dobrine. Tudi Radej (1993, 16) pravi, da »sta največja dva problema držav v razvoju zadolženost in degradacija človekovega življenjskega in proizvodnega okolja« in »da pojav dolžniške in ekološke krize v mednarodnih razsežnostih značilno sovpadata«.

Za slabšanje stanja lokalnega okolja v določenih predelih svetovnega Juga je v veliki meri odgovorna struktura mednarodnega gospodarstva. Pritisk za zvečanje gospodarske rasti zaradi zunanjih zahtev v zvezi z zadolženostjo, je pripomogel k poglobitvi krize in prizadel lokalno gospodarstvo v številnih ruralnih predelih. Za

izčrpavanje naravnih virov so odgovorna tudi ruralna gospodinjstva, saj jih k temu silijo strategije preživetja in potrebe po večjih prihodkih. V Južni Ameriki namreč poseben problem predstavlja tudi požiganje tropskega pragozda za namen pridobivanja novih obdelovalnih površin. Vendar toplogredni plini, ki se pri tem sproščajo, niso edini problem: z uničevanjem tropskega pragozda je ogrožena biotska raznovrstnost.

Konvencija o biološki raznovrstnosti (1992) govori o nujnosti iskanja dodatnih virov financiranja ohranjanja biotske raznovrstnosti in pravi, da »razvite države pogodbenice poskrbijo nove in dodatne finančne vire, da bi omogočili pogodbenicam državam v razvoju pokritje dogovorjenih višjih stroškov izvajanja ukrepov za izpolnitev obveznosti konvencije in uživanje koristi iz njenih določb«.

Okoljevarstvene organizacije in drugi akterji so že sredi osemdesetih začeli opozarjati na problem netrajnostne izrabe okoljskih virov v državah v razvoju. Nevladne okoljevarstvene organizacije so že več kot sto let dejavne na področju varovanja okolja (McNeely in Weatherly 1996a). Te organizacije so preko lobiranja dosegle, da so se vlade od začetka osemdesetih let dalje začele bolj posvečati varovanju okolja. Zato ne preseneča, da je prav ena od nevladnih naravovarstvenih organizacij, ki so med prvimi začele opozarjati na uničevanje okolja in njegove posledice, in sicer okoljevarstvena organizacija World Wildlife Fund (WWF) iz ZDA, konec leta 1984 kot prva predstavila koncept menjave dolga za ohranjanje narave in kot prva povezala oba problema: zadolženost in varovanje okolja. Za kaj natančno gre pri tem finančnem mehanizmu menjave dolga bom podrobneje opisala v 4. poglavju.

V nalogi torej raziskujem, kaj so menjave dolga za ohranjanje narave prinesle za dolg v državah v razvoju (DVR), kjer je do menjav prišlo (osredotočila se bom na države Latinske Amerike), in ali so se izkazale za dober instrument ohranjanja prvinskega okolja, varovanja okolja ter zaustavitve degradacije okolja. Poiskala sem aktualne primere in preko njih ugotavljala, ali so menjave dolga za ohranjanje narave bolj instrument za varovanje okolja ali pa so dejansko prispevale k zmanjšanju stopnje zadolženosti države, kjer so bile menjave izvedene.

Na podlagi teh ugotovitev sledi analiza, ali je model menjave dolga za ohranjanje narave učinkovit okoljevarstveni model v zadolženih državah in ali bi ga bilo smiselno še razvijati in razširjeno uporabljati tudi drugod po svetu, morda v najrevnejših in

najbolj zadolženih državah v Afriki. Države podsaharske Afrike se namreč tudi srečujejo z visoko stopnjo zadolženosti. Ker se afriški kontinent spopada z visoko stopnjo revščine, je tu dostop do sredstev za naravovarstvene projekte še težji. Po podatkih UNFCC 2007 je kar 50 % biotske raznovrstnosti na tem kontinentu ogrožene in sicer tudi zaradi pritiskov, ki jih na okolje izvaja človek preko širitve kmetijske dejavnosti, onesnaževanja, oboroženih spopadov ter prekomerne rasti števila prebivalstva. Prav zato je nujno najti alternativne finančne vire za financiranje projektov ohranjanja okolja in ob tem še prispevati k zmanjševanju stopnje zadolženosti.

1.2 Hipoteza

Postavila sem naslednji hipotezi:

HIPOTEZA 1: Menjava dolga za ohranjanje narave je dober in učinkovit način reševanja problema varovanja okolja in hkrati problema prekomerne zadolženosti v državah v razvoju.

Na podlagi izsledkov, ki jih bo prineslo preverjanje te hipoteze bom ugotavljala, ali drži tudi hipoteza 2.

HIPOTEZA 2: Mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave bi bilo smiselno še naprej razvijati in uporabiti pri reševanju problematike velike zadolženosti revnih držav podsaharske Afrike ter za financiranja okoljevarstvenih projektov v teh državah.

1.3 Metode raziskovanja

Na podlagi zbranih primarnih in sekundarnih virov in izbranih verodostojnih virov sem postavljene hipoteze preverjala z metodami kvalitativne analize in interpretacije virov (člankov, strokovnih študij, poročil). Na podlagi virov sem najprej predstavila osnovne pojme ter izhodišča (onesnaževanje, varovanje okolja, zadolževanje). Nato sem po metodi primerjalnega raziskovanja izvedla študijo konkretnih primerov ter pripravila analizo. Podrobneje sem analizirala menjave dolga za ohranjanje narave, ki so bile

izvedene v Boliviji, Braziliji, Ekvadorju, Gvatemali, Kolumbiji, Kostariki in Peruju. Na podlagi teh analiz sem s sintezo skušala definirati prednosti in slabosti, ki jih prinaša koncept menjave dolga za ohranjanje narave. Z analizo statističnih podatkov sem skušala ugotoviti, kolikšen delež dolga posamezne države je bil z menjavo dolga poplačan in kaj ta delež pomeni za celotni državni dolg. Hkrati sem analizirala tudi okoljske podatke (delež obdelovalnih površin, delež gozda, število naravnih rezervatov in parkov, število ogroženih živalskih in rastlinskih vrst v posamezni državi, itd.). Pri tem sem uporabila uradne, že obstoječe, torej sekundarne, statistične podatke. Uporabila sem tudi deskriptivno oz. opisno metodo, še posebno v kombinaciji s primerjalnim raziskovanjem.

Preko analize primerov menjave dolga za ohranjanje narave sem torej skušala ugotoviti, kaj je dogovor o menjavi prinesel za samo okolje in seveda koliko menjava dejansko prispeva k zmanjšanju državnega dolga. Cilj mojega raziskovanja je preko analize aktualnih primerov definirati, ali so menjave dolga bolj finančni instrument ali pa je menjava bolj instrument za ohranjanje narave in varovanja okolja.

V primeru, da se bo izkazalo, da hipoteza 1 v celoti ne drži, bo logično sledilo, da tudi hipoteza 2 ne drži. V nasprotnem primeru bom na podlagi kazalcev zadolženosti in na podlagi okoljskih kazalcev skušala dokazati, da je menjavo dolga za ohranjanje narave smiselno še naprej razvijati, saj je dober in uporaben model financiranja okoljevarstvenih projektov.

1.4 Struktura magistrske naloge

Uvodu, v katerem sem na kratko opisala temo magistrske naloge, podala svojo hipotezo, opisala metodo raziskovanja ter podala strukturo magistrske naloge, sledi predstavitev pomena ohranjanja čistega okolja; tu navajam, kaj je okolje in v čem je poseben pomen tropskih gozdov ter čemu je pomembno ohranjati biotsko raznovrstnost. Sledi kratek opis koncepta delovanja nevladnih okoljevarstvenih organizacij (NVOO). Nato podrobneje predstavljam odnos DVR do okolja ter problematiko zadolženosti latinskoameriških držav. Podrobneje predstavljam model menjave dolga za ohranjanje narave ter navajam različne tipe menjav.

V drugem delu naloge predstavljam menjave dolga za ohranjanje narave v nekaterih latinskoameriških državah, ki so potekale oz. še potekajo. Za vsako državo navajam gibanje zunanjega dolga ter ekološki pomen, ki ga ima država oz. njena regija. Predstavljeni so konkretni finančni podatke za vsako menjavo z navedbo, čemu so bila sredstva namenjena. Na koncu sledi primerjalna analiza.

V tretjem delu povzemam izsledke in ugotovitve svoje raziskave ter preverjam postavljeni hipotezi.

2 VAROVANJE OKOLJA IN DRŽAVE V RAZVOJU

2.1 Kaj je »okolje«?

Kot navajata Birnie in Boyle (1995, 2) je težko definirati, kaj obsega termin okolje. Okolje lahko zajema celotno biosfero ali pa življenjsko okolje najmanjših organizmov. *Deklaracija konference ZN o človekovem okolju*, ki se je odvijala v Stockholmu (»Stockholmska deklaracija«), pravi, da »je človekovo okolje to, kar ga hrani in mu omogoča intelektualno, duhovno, moralno in socialno rast«.

Svetovna komisija za okolje in razvoj (World Commission on Environment and Development) pa pravi, da je »okolje tam, kjer živimo«.

Slovar slovenskega knjižnega jezika okolje definira kot »stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka« oz. »prostor z določenimi značilnostmi, ki obdaja osebo ali stvar«.

2.2 Pravica do čistega okolja in pereči okoljski problemi v DVR Latinske Amerike

Mednarodno pravo priznava človekovo pravico do čistega in zdravega okolja. Že omenjena Stockholmska deklaracija govori o tem, da »ima človek temeljno pravico

do svobode, enakosti in primernih pogojev za življenje v kvalitetnem življenjskem okolju, ki zagotavlja človeku primerno kvaliteto življenja«(Birnie in Boyle 1995, 190).

Kot pravi Ricklefs (1996) problematika zdravega in čistega okolja zadeva ljudi po vsem svetu. Nujno je treba dati prednost trajnostni rabi naravnih virov, ne pa dobičku preko hitrega in nenačrtovanega razvoja.

Večina držav, tako Dogse in von Droste (1990, 11–12), se danes srečuje z okoljskimi problemi: z neposrednim onesnaževanjem, zmanjševanjem rodovitnih površin, krčenjem gozda, izgubo biotske raznovrstnosti, izgubo genske raznovrstnosti, itd. Onesnaževanje in degradacija okolja nareka povečanje naložb v okolje in trajnostno ravnanje z naravnimi viri. A prav nerazvite države in DVR imajo resne težave pri zagotavljanju potrebnih sredstev za obsežnejše naložbe. Razlogi za to so predvsem dolžniška kriza, počasni gospodarski razvoj, pomanjkanje kapitala, nizka kreditna sposobnost, beg kapitala, naraščanje števila prebivalstva, socialne razlike in politična nestabilnost. Na problematiko vlaganja v okoljevarstvene projekte je torej treba gledati širše.

Hkrati pa povsod po svetu narašča zaskrbljenost nad tem, kako uravnotežiti ohranjanje naravnih virov s potrebo po razvoju. V Latinski Ameriki in ostalih deželah v razvoju je degradacija okolja pogosto povezana s problemi neenakega dostopa do naravnih virov in revščino (Little & Horowitz 1987 v Young 2003). Vsa prizadevanja za povezovanje varstva narave in ekonomskega razvoja v tej regiji morajo upoštevati med seboj prepleteno ekološko in socialno-ekonomsko problematiko ter problematiko izrabe virov.

Korfhage (1990) opozarja na problem krčenja in izsekavanja gozdov, kar je problematično tako na lokalnem, kot na globalnem nivoju. Na globalnem nivoju izsekavanje namreč prispeva h globalnemu segrevanju. Po nekaterih ocenah ima kar 20 % ogljikovega dioksida v ozračju vir v požiganju tropskih gozdov. Krčenje gozdov namreč poteka s požiganjem (Elliot 2004, 46). S krčenjem gozdov se sprosti uskladiščeni ogljikov dioksid (CO₂), hkrati pa se izgubi pomemben skladiščni prostor za CO₂, kar predstavlja še dodatno obremenitev za okolje. Poleg tega predstavlja izsekavanje tropskih gozdov veliko grožnjo za biotsko raznovrstnost. Tropski gozdovi obsegajo približno 6 % zemeljske površine, hkrati pa v njih živi 50 %, po nekaterih podatkih pa celo 90 %, vseh poznanih vrst na svetu (WRM – World Rainforest

Movement v Elliot 2004: 46). Krčenje teh gozdov torej pomeni veliko izgubo biotske raznovrstnosti.

Po podatkih IUCN (International Union for Conservation of Nature) iz leta 2008 (Vié 2009) je Brazilija na 1. mestu svetovne lestvice držav z največ ogroženimi vrstami ptic (122 ogroženih vrst ptic), Peru na 3. (93 ogroženih vrst ptic) in Kolumbija na 4. (86 ogroženih vrst ptic). Brazilija je na svetovni lestvici držav z največ ogroženih vrst sesalcev (82 ogroženih vrst sesalcev) na 4. mestu. Na svetovni lestvici držav z največ ogroženimi rastlinskimi vrstami pa je 1. Ekvador, z 1.839 ogroženimi vrstami, na 4. mestu pa Brazilija s 382 ogroženimi rastlinskimi vrstami. Glavni razlog za ogroženost rastlinskih in živalskih vrst je izguba habitata.

Tudi poročilo Medvladnega odbora za klimatske spremembe (Intergovernmental Panel on Climate Change) iz leta 2007 v 13. poglavju, ki govori o Latinski Ameriki, za zmanjševanje obdelovalnih površin krivi predvsem širitev kmetijstva (širjenje obdelovalnih površin, predvsem za gojenje soje, ter povečevanje obsega živinoreje), gradnjo jezov za elektrarne, nelegalno sečnjo ter gradnjo cest in druge infrastrukture z namenom lažjega dostopa do tržišča (Magrin et al. 2007, 590) in navaja konkretne številke: leta 1990 je znašala celotna površina gozda v Latinski Ameriki 10,11 milijonov km², v desetih letih pa se je površina zmanjšala za 467.000 km². Do hitrejšega krčenja gozdov prihaja predvsem na področju amazonskega tropskega gozda. Krčenje gozdov poteka preko požigalništva. Gorenje biomase pa vpliva tudi na segrevanje ozračja in na spremembe v padavinskem režimu, kar med drugim, posledično, pomeni širjenje puščav in sušnih področij. Poročilo nadalje pravi, da sprememba rabe zemljišč vpliva na fragmentacijo življenjskega prostora in hkrati na izgubo biotske raznovrstnosti. Biotsko raznovrstnost v Južni Ameriki torej najbolj ogroža krčenje in izsekavanje gozdov, divji lov, fragmentacija zemljišč ter sprememba rabe tal. Zato poročilo priporoča izgradnjo ekoloških koridorjev, ki bi povezovali zaščitena območja in bi pripomogli k ohranjanju biotske raznovrstnosti (Magrin et al. 2007, 590–592). Poročilo predvideva, da bodo hitrost izginevanja vrst zagotovo še dodatno pospešile podnebne spremembe.

2.3 Poseben pomen tropskih gozdov Latinske Amerike

Poročilo medvladnega odbora za klimatske spremembe v 13. poglavju (Latinska Amerika) navaja, da se je v letih 1990–2000 celotni obseg gozda v državah Latinske Amerike zmanjšal za 467.000 km². Leta 1990 je celotna površina gozda znašala 10,11 mio km². Na območju porečja Amazonke se nahaja najboljše območje tropskega gozda, ki je leta 2000 obsegalo 587.000 km². Tu živi 20 % vseh rastlinskih in živalskih vrst. Porečje Amazonke prispeva h kar 18 % priliva sladkih voda v oceane. Stopnja krčenja gozdov alarmantno narašča. V letih 1996–2000 se je ta stopnja letno povečevala kar za 32 %. Če se bo izkoriščanje gozda nadaljevalo s tako hitrostjo, bo do leta 2050 uničenega kar 30 % gozda. Zaradi krčenja gozda bo prišlo do »savanizacije« območja. To bo imelo katastrofalne posledice za ekosistem porečja Amazonke in na izginotje številnih rastlinskih in živalskih vrst. Poleg tega bo ta proces še pospešil globalno segrevanje (Magrin et al. 2007, 604).

Amazonski deževni gozd, ki se razteza prek osmih južnoameriških držav (Brazilija, Peru, Kolumbija, Venezuela, Bolivija, Gvajana, Surinam), je biolog Norman Myers označil za – s stališča biotske raznovrstnosti – najpomembnejše območje (DeSombre 2002, 144). Tropski deževni gozd namreč vsebuje 50–90 % vseh rastlinskih in živalskih vrst na svetu. Bogastvo rastlinskih in živalskih vrst južnoameriškega tropskega gozda je neprecenljivo. Ekvador ima denimo dvakrat več vrst ptic kot ZDA. Kostarika ima denimo več vrst metuljev kot jih je v celi Afriki. Uničevanje vseh teh različnih vrst je pravi zločin zoper naravo, poleg tega pa ima uničevanje tudi negativne ekonomske posledice. Amazonski deževni gozd pokriva 7 % zemeljske površine in predstavlja 35 % vsega tropskega pragozda. Tropski gozdovi prinašajo številne koristi tudi globalno. Velik pomen imajo pri preprečevanju klimatskih sprememb, saj so skladišče toplogrednega plina ogljikovega dioksida in kraj, kjer se tvori nov kisik. Povečevanje koncentracije ogljikovega dioksida je mogoče pripisati tudi izsekavanju tropskih gozdov (Sandler 1997; Wibowo 1999; DeSombre 2002).

Wibowo (1999, 456) sicer opozarja, da je treba upoštevati, da je krčenje gozdov velikokrat povezano tudi z razvojem in da prinaša koristi in blaginjo za celotno skupnost (gradnja jezov, cest, osuševalnih kanalov, ipd.). V takem primeru je krčenje gozdov celo zaželeno. Torej je po njegovem mnenju treba razlikovati med želenim in

nezaželenim krčenjem gozdov. Vendar pa nekateri ekologi (Tisdell 1990; Tisdell in Xiang 1996; Kaimowitz 1997 – vsi v Wibowo 1999, 457) tudi na tovrstno krčenje gozdov, ki naj bi bilo v nekem smislu »opravičljivo«, gledajo kot na nepotrebno.

Tropski gozdovi so vir dobrin za lokalno prebivalstvo, z ohranjanjem tropskih gozdov pa pridobijo tudi razvite države. Meyers (1992, v Sandler 1997) denimo opozarja na pomen ptic selivk, ki ga imajo za zaščito kmetijskih posevkov v Severni Ameriki pozimi, saj se hranijo s škodljivci. Z izsekavanjem tropskih gozdov se bo število teh ptic zmanjšalo, kar pa bo škodljivo vplivalo tudi na posevke v ZDA.

Poleg tega je tropski gozd potencialno skladišče novih zdravilnih učinkovin, ki jih z uničevanjem morda nikoli ne bomo spoznali. Kar četrtnina vseh zdravil v ZDA je namreč izdelanih iz tropskih rastlin (Repetto 1988 v Sandler 1997; Korfhage 1990). Biotska raznovrstnost tropskih predelov hkrati nudi genetski material, ki se uporablja pri genetskem inženiringu, denimo za pridobivanje rastlin, ki so bolj odporne na škodljivce. Tropske rastline in živali so ključno medsebojno povezane z rastlinskimi in živalskimi vrstami drugod po svetu prek medsebojno odvisnih škodljivcev (Tisdell, 1982-3 v Sandler 1997).

Tropski gozdovi prinašajo koristi v lokalnem smislu (preprečevanje erozije tal, preprečevanje poplavljanja in preprečevanje širjenja puščav, pridobivanje lesa in izdelovanje izdelkov iz lesa) ter v globalnem smislu (ohranjanje biotske raznovrstnosti, globalna klima, zaloga kisika).

Sandler (1997) in številni drugi avtorji za krčenje gozdov krivijo v prvi vrsti kmetijstvo. Zaradi želje po pridobivanju novih kmetijskih površin namreč prihaja do izsekavanja gozdov. Izsekavanje tropskih gozdov predstavlja velik, kompleksni problem, ki zahteva ukrepanje celotne mednarodne skupnosti. Je rezultat človeške dejavnosti. Poleg krčenja gozdov pa biotsko raznovrstnost ogroža tudi vdor tujerodnih vrst, onesnaževanje s pesticidi in spremembe razmerij hranil (Sandler 1997).

Sandler (1997) ocenjuje, da so glavni razlogi za izsekavanje tropskih gozdov: proizvodnja lesa (32 %), pridobivanje pašnih površin (11 %) in gradnja infrastrukture (8 %). Največjo škodo pa verjetno povzročajo »uporabniki – kmetje«, ki izsekavajo gozdove za preživetje in ti prispevajo kar k 50 % izsekavanja. Ker pa je vir hranljivih snovi v tej obdelovalni zemlji prav sam gozd, taka zemlja po nekaj letinah ne daje več

primerne osnove za dober pridelek in kmetje morajo z vnovičnim izsekavanjem pridobiti nove površine. Velik pritisk torej ustvarja tudi povečevanja števila prebivalstva zaradi povečevanja potreb po hrani. Zemlja je vir preživetja (Sandler 1997). Pravico do zemlje pa pridobi tisti, ki zemljo prvi očisti (Korfhage 1990).

Poleg kmetijstva, pa je za krčenje gozdov odgovorno tudi rudarstvo: v porečju Amazonke so velika nahajališča železove rude, mangana, pa tudi zlata in živega srebra (De Sombre 2002).

Izsekavanje gozdov povzroča tudi vrsto socialnih problemov: uničevanje kulture domorodcev, širjenje bolezni, povečevanje kriminalitete na podeželju, idr. (Rich 1994 v Shandra 2007b, 6).

Za zmanjševanje biotske raznovrstnosti ne smemo dolžiti le države, kjer do siromašenja prihaja, temveč je potrebno razloge vedno iskati širše, v mednarodnem okolju. Repetto (1990) Redclift (1995) in DeSombre (2002) poudarjajo, da k povečevanju krčenja gozdov pomembno prispeva zadolženost držav. Zaradi pritiskov odplačevanja dolgov je treba povečevati izvoz, da se s tem pridobi tuja valuta. Izvažajo pa se produkte iz tropskega pragozda (les, nafta, rudnine).

Tako je postalo s poglobljanjem dolžniške krize jasno, da je treba nekaj storiti za zaščito gozdov kot takih. Okoljske nevladne organizacije svetovnega severa so začele opozarjati na nujnost zaščite gozdov v DVR. DVR pa so začele iskati rešitev za zmanjšanje svojih obveznosti. Zdelo se je, da je financiranje ohranjanja gozdnih površin preko zmanjševanja obsega dolga v korist vseh. Poiskati je bilo treba še pravi način.

Leta 1992 je bila na Konferenci OZN za okolje in razvoj v Riu de Janeiru sprejeta *Konvencija o biološki raznovrstnosti*. Konvencijo je podpisalo 193 držav (ZDA je še niso podpisale), stopila pa je v veljavo 29. decembra 1993 (Ministrstvo za okolje in prostor 2010). Konvencija v 8. členu določa:

»Vsaka pogodbenica, če je to možno in ustrezno:

a) ustanovi sistem zaščitenih območij oz. območij, kjer je treba sprejeti posebne ukrepe za ohranitev biološke raznovrstnosti;

b) pripravi, kjer je treba, smernice za izbor, ustanovitev in upravljanje zaščitene območij oz. območij, kjer je treba sprejeti posebne ukrepe za ohranitev biološke raznovrstnosti;

c) ureja ali upravlja biološke vire /.../;

d) spodbuja zavarovanje ekosistemov, naravnih habitatov in vzdrževanje populacij, ki so sposobne nadaljevati vrste v naravnem okolju;

e) spodbuja okolju prijazen in trajnosten razvoj na tistih območjih, ki ležijo ob zaščitene območjih, z namenom pospešiti zavarovanje teh območij;

f) rehabilitira in obnavlja načete ekosisteme ter spodbuja krepitev ogroženih vrst /.../;

/.../

j) ob upoštevanju državne zakonodaje spoštuje, varuje in ohranja znanje, inovacije in prakse domorodnih in lokalnih skupnosti s tradicionalnim načinom življenja, ki so pomembni za ohranitev in trajnostno uporabo biološke raznovrstnosti, in s privoljenjem in z vključevanjem nosilcev takšnega znanja, inovacij in praks pospešuje njihovo širšo uporabo ter spodbuja pravično delitev koristi od uporabe takšnega znanja, inovacij in praks;

/.../«.

V 13. členu pa govori o nujnosti vzgoje in ozaveščanja javnosti in pravi, da:

»Pogodbence:

a) pospešujejo in spodbujajo razumevanje pomena in ukrepov, potrebnih za ohranitev biološke raznovrstnosti, kot tudi propagiranje v množičnih občilih ter vključitev teh vprašanj v izobraževalne programe; in

b) ustrezno sodelujejo z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami pri razvijanju programov vzgoje in ozaveščanja javnosti na področju ohranitve in trajnostne uporabe biološke raznovrstnosti.«

Konvencija je odraz naraščajoče skrbi mednarodnega okolja ter zavesti javnosti za trajnostni razvoj in ohranjanje biotske raznovrstnosti. Podaja tudi nekaj priporočil za

financiranje ohranjanja biotske raznovrstnosti, o čemer bom podrobneje govorila v poglavju 2.5.

Pri razvijanju programov vzgoje in ozaveščanja javnosti na področju ohranitve in trajnostne uporabe biotske raznovrstnosti, ki ga nareka 13. člen Konvencije, pa imajo zagotovo neprecenljiv delež NVOO (nevladne okoljevarstvene organizacije).

2.4 Nevladne okoljevarstvene organizacije

Na problematiko izrabe naravnih virov, ki ni v skladu z načeli trajnostnega razvoja, in na naraščajočo degradacijo okolja so začele javnost med prvimi opozarjati prav nevladne okoljevarstvene organizacije.

Moderne NVOO obstajajo že več kot 100 let. Najprej so nastale v Evropi, v Veliki Britaniji in sicer v Viktorijanski dobi (19. stol.). Učinkovitost nevladnih organizacij je seveda odvisna od njihove resnosti, načina raziskovanja, znanja političnega prepričevanja in izvajanja pritiskov ter področja raziskovanja. NVOO so postale zelo učinkovite, ko so kot mednarodne ali regionalne organizacije preko lobiranja, torej vplivanja na nosilce odločanja in njihove predstavnike, dobile status posvetovalnega organa pri pripravi okoljevarstvenih resolucij in konvencij. NVOO pri ponujanju programov in projektov pogosto predstavljajo učinkovito in uspešno alternativo javnim agencijam. NVOO imajo tako velik vpliv na to, kakšen je odnos mednarodnega političnega sistema skupnosti do okoljskih vprašanj (WCED 1987; Birnie in Boyle 1995; Wapner 2000).

Sicer pa so bili znanstveniki prvi, ki so začeli opozarjati na nevarnosti za okolje in spremembe, ki jih intenzivna človekova dejavnost povzroča v okolju. Nevladne organizacije in skupine posameznikov pa so začele na to opozarjati javnost ter skušale vplivati na vladno politiko, da bi začeli uvajati primerne ukrepe. Poleg tega so z lobiranjem skušale vplivati tudi na zunanjo politiko, da bi država sprejela trdno politično stališče do določenih perečih mednarodnih okoljskih problemov. NVOO vodijo dejavnosti in aktivnosti za ohranjanje čistega okolja, kakovosti zraka, zemlje in vode po vsem svetu. Njihove aktivnosti so v veliki meri usmerjene v ohranjanje

rastlinskih in živalskih vrst ter v ohranjanje biotske raznovrstnosti. Povezujejo se tako znotraj države kot tudi mednarodno (WCED 1987; DeSombre 2002; Wapner 2000).

V zadnjih 30 letih je prišlo do porasta števila NVOO, torej nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z okoljem. Tudi na splošno je prišlo do porasta števila mednarodnih nevladnih organizacij: v 50-ih letih jih je bilo 1.000, do leta 1970 2.000, v sredi 90-ih pa kar že 5.000. V drugi polovici prejšnjega tisočletja je prišlo do porasta okoljskega aktivizma. Okoljske nevladne organizacije sicer delujejo v različnih kontekstih. Opozarjajo na nujnost varovanja okolja in delujejo kot omrežja. NVOO so zelo dejavne pri ohranjanju tropskega gozda in pri preprečevanju prekomernega izsekavanja tropskega gozda. Kot navaja Shandra (2007a, 666–669) se NVOO trudijo spremeniti politiko vlad in mednarodnih institucij, kar vključuje lobiranje pri vladnih institucijah in zaposlenih v mednarodnih agencijah, da uvedejo trgovinske omejitve ali da zadržijo izplačilo dolga in tako države prisilijo k zmanjšanju izsekavanja gozda. Mednarodne NVOO tudi ves čas opozarjajo na napake in dvoličnost držav, da bi jih tako prisilile k delovanju v skladu z mednarodnimi standardi (DeSombre 2002; Wapner 2000; Shandra 2007a).

Poleg tega NVOO delujejo mimo vlad in podpirajo iniciative na nižjem nivoju od državnega. S svojim delovanjem so vzor lokalnim organizacijam – postavljajo standarde delovanja, določajo način obnašanja, dajejo tehnično pomoč na lokalnem nivoju, ipd, zato s svojimi okviri in diskurzom stimulirajo družbena gibanja v državi, kjer so prisotne (postavljanje blokad gozdnim delavcem, bojkot določenih izdelkov, spremljanje delovanja korporacij, itd.) (Shandra (2007a, 666–669).

Kljub temu ne gre zanemariti, da večina članskih organizacij (Greenpeace, WWF, Conservation International) dejansko predstavlja le majhen segment populacije (belci, premožnejši sloj). Mednarodnim nevladnim organizacijam se tako tudi očita, da podpirajo projekte »najprej okolje« in ne projektov »najprej ljudje« in da pri načrtih in izvedbi projektov ne sodelujejo z lokalnimi prebivalci. Tako se dogaja, da so avtohtoni prebivalci preseljeni z območij, kjer so od nekdaj živeli ter da je njihov tradicionalni način življenja naenkrat proglašen za nelegalnega (Shandra 2007a, 666–669). Worster (1990 v Sundberg 2003) opozarja, da se mednarodne NVOO velikokrat obnašajo, kot da edino one poznajo pravo »resnico« o naravi in o tem, kakšen odnos naj bi imel človek do nje. Te »resnice« nato neposredno vdirajo v

politiko načrtovanja in s tem vplivajo na življenja domačinov. Ekologija je tako v vlogi »programa moralnega razsvetljenstva«, ki naj bi ponovno vzpostavila ravnovesje »med ljudmi in naravo«. Sundberg (2003) jim tudi očita, da jim gre za samopromocijo. Zato po njegovem mnenju NVOO zelo privlačijo ekološka »žarišča« v Latinski Ameriki. Zaradi specifične problematike, ki tvori močne in prepričljive zgodbe, pritegnejo veliko pozornosti javnosti. V Latinski Ameriki delujejo številne mednarodne NVOO. S finančno pomočjo mednarodnih donatorjev, moralno podporo znanstvene sfere in državno politično podporo, imajo te NVO pomembno vlogo pri upravljanju z naravo in pri oblikovanju odnosa človek – zemlja v prepletajočih se politično-ekoloških razmerjih.

Ker se je v državah Latinske Amerike vloga države pri financiranju in organiziranju okoljevarstvenih projektov zelo očitno zmanjšala, so to praznino zapolnile mednarodne NVOO. Pri menjavah dolga za ohranjanje narave v državah Latinske Amerike so bile (in so) najbolj dejavne okoljevarstvene organizacije WWF, The Nature Conservancy (TNC) in Conservation International (CI).

2.5 DVR in varovanje okolja

Ekonomisti se v zadnjih letih vse bolj zavedajo, da je treba pri razvojnih prizadevanjih upoštevati tudi okolje. Naraščajoči pritiski na naravne vire v DVR imajo lahko resne posledice za samooskrbo DVR, porazdelitev dohodka in na potencial rasti v prihodnosti. Onesnaževanje okolja lahko okvari zdravje ljudi, kar pomeni zmanjšanje produktivnosti, upočasnjeno gospodarsko rast ter dodatne stroške za zdravstvo. V razvojnih iniciativah je treba nujno upoštevati tudi vplive na okolje. Proizvodne metode, ki niso skladne s trajnostnim razvojem, prispevajo k uničevanju rodovitne zemlje, onesnaževanju vodnih virov ter krčenju gozdov. Tudi če taka proizvodnja tekoče prispeva k dvigu BDP, lahko dolgoročno vpliva na zmanjševanje produktivnosti. Prav tako bi lahko imela globalne posledice naraščajoča poraba v manj razvitih državah.

V razvitih državah narašča zaskrbljenost, da bo krčenje gozdov v najbolj zadolženih afriških državah, pa tudi državah Latinske Amerike (Brazilija, Peru, ...) prispevalo h globalnemu segrevanju in učinku tople grede (Todaro in Smith 2006, 470–471).

Kljub temu, da v DVR narašča zavest o nujnosti varovanja okolja, pa imajo prav nerazvite države in DVR resne težave pri zagotavljanju potrebnih sredstev za obsežnejše okoljevarstvene naložbe. Razlogi za to so predvsem dolžniška kriza, počasni gospodarski razvoj, pomanjkanje kapitala, nizka kreditna sposobnost, beg kapitala, naraščanje števila prebivalstva, socialne razlike in politična nestabilnost. Na problematiko vlaganja v okoljevarstvene projekte je torej treba gledati širše. Tudi če ne bi bilo dolžniške krize, bi problem degradacije okolja ostal (Dogse in von Droste 1990, 11–12).

Dolžniška kriza (o njej bom obširneje spregovorila v 3. poglavju) je številne države v želji po pridobivanju konvertibilnih sredstev za odplačevanje dolgov prisilila k prekomernemu koriščenju naravnih virov. Vračanje dolgov preko povečevanja izvoza ima za posledico siromašenje okolja, saj prihaja zaradi povečevanja izvoza do prekomernega izkoriščanja virov. Dolg je potrebno odplačevati v konvertibilni valuti in edini način za najrevnejše države da konvertibilno valuto pridobijo, je pogosto izvoz kmetijskih proizvodov in naravnih virov. Tako je breme dolga pogosto povezano s prekomernim izkoriščanjem naravnih virov (Dogse in von Droste 1990; McNeely in Weatherly 1996a; Jha in Schatan 2001). Kahn in MacDonald (v Jha in Schatan 2001) ugotavljata, da obstaja povezava med višino zunanjega dolga in zmanjševanjem gozdnih površin. Prav tako o tej povezavi govorita Murphy (1994) in Chambers et al. (1996) (vsi: Jha in Schatan 2001, 7).

Dolg in s tem povezano prekomerno izkoriščanje naravnih virov ter pomanjkanje investicijskega kapitala je postala v DVR glavna ovira prizadevanju za trajnostni razvoj in največja potencialna grožnja okolju. Zato je bilo nujno najti dodatne vire financiranja.

Nujnost iskanja novih finančnih virov, ki bodo DVR omogočile izvajanje ukrepov varovanja okolja in ohranjanja biotske raznovrstnosti, narekuje tudi *Mednarodna konvencija o biološki raznovrstnosti*, ki v svojem 20. členu za naslovom »Finančna sredstva« pravi:

»1. Vsaka pogodbenica se v skladu s svojimi nacionalnimi načrti, prednostnimi nalogami in programi zavezuje dajati v skladu s svojimi zmožnostmi finančno pomoč in spodbujati tiste nacionalne dejavnosti, ki bodo pripomogle k uresničevanju ciljev te konvencije.

2. Razvite države poskrbijo za nove in dodatne vire, da bi omogočile pogodbenicam državam v razvoju pokritje dogovorjenih višjih stroškov izvajanja ukrepov za izpolnitev obveznosti konvencije in uživanje koristi od njenih določb /.../.

3. Razvite države pogodbenice lahko tudi priskrbijo finančna sredstva, potrebna za uresničevanje te konvencije, ki jih uporabljajo pogodbenice držav v razvoju po dvostranskih, regionalnih in drugih mnogostranskih poteh.

/.../«

Le tako bodo DVR lahko sploh izvajale določila konvencije in se razvijale v skladu z načeli trajnostnega razvoja ter varovale svojo biotsko raznovrstnost.

Seveda ni nujno, da bi rešitev dolžniške krize in s tem povečanje finančnega kapitala pomenilo tudi dodatna sredstva za projekte zaščite naravnih virov. Za to bi bilo potrebno tesnejše sodelovanje ekonomistov, agencij, okoljevarstvenikov in politikov.

Kot opozarjata Zimmerer in Bassett (2003a) je prisotna stalna napetost med lokalnimi in globalnimi programi trajnostnega razvoja. Enake napetosti se kažejo na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti. Svetovna banka v svojih razvojnih programih države sili v privatizacijo, medtem ko se različna lokalna, tudi spontana združenja mobilizirajo, da bi zaščitila svoje stare in menda »od Boga dane pravice do zemlje in vodnih virov«. Mednarodne organizacije (WWF, IUCN) se povezujejo z mednarodnimi institucijami kot so UNESCO in Svetovna banka, da bi določena področja z raznoliko floro in favno oblikovali kot zaščitena območja. Po njunem mnenju se lokalnim skupnostim zaščitena območja dobesedno vsili, čeprav je njihovo preživetje odvisno od virov, do katerih nenadoma nimajo več dostopa. Da bi se zoperstavili razširjeni praksi prisilne zaščite narave, želijo aktivisti in izobraženci najti alternativne programe ohranjanja narave, v katerih bi se spoštovalo tudi pravice prvinskih ljudstev. Pojavljajo se zahteve po okoljski pravičnosti. V določenih režimih upravljanja okolja so določene rastlinske in živalske vrste, okolja in rešitve privilegirane, druge pa marginalizirane. Naravni rezervati ne prinašajo vedno

pričakovanih učinkov, t. j. izboljšanje kvalitete okolja in hkrati socialne ugodnosti za lokalno prebivalstvo. Rezervati in naravni parki naj bi bili pogosto povezani z ekonomskimi koristmi in političnimi točkami in naj ne bi nujno prinesli splošnega dobrega, še opozarjata Zimmerer in Bassett (Zimmerer in Bassett 2003a, 274–295).

DVR si tudi prizadevajo, da se v mednarodnih pogodbah poudari suverena pravica držav do lastne biotske raznovrstnosti in to, da imajo države suvereno pravico do koriščenja lastnih virov v skladu s svojo okoljsko in razvojno politiko (DeSombre 2002, 144).

V Afriki pa je situacija še bolj pereča. Todaro in Smith (2005, 796–798) v zvezi z Afriko govorita o dveh izgubljenih desetletjih, osemdesetih in devetdesetih letih. Kontinent se spopada s hudim gospodarskim upadom, padcem BDP, izgubo izvoznih prihodkov in zmanjšanjem tujih investicij ter hkrati s hudo lakoto.

Od leta 1960 se je število prebivalcev Afrike podvojilo, proizvodnja hrane pa se je celo zmanjšala. Razlog za ta padec je predvsem v neprimerni kmetijski politiki, ki so jo priporočile institucije razvitih držav in so spodbujale pridelavo kultur za izvoz (cena jim je nato padla), od česar sama Afrika nato ni imela veliko (Ramsay 1995, 196; Barrat Brown 1996; Guyatt 2000).

To je vodilo tudi v degradacijo okolja. Nekaterim afriškim ekosistemom grozi uničenje, k čemer pripomorejo tudi vojne in oboroženi konflikti. Hkrati se tudi tropska Afrika spopada s problemom izsekavanja tropskega gozda (Meyers 1992; Pickering in Owen 1994; Ramsay 1995; Barrat Brown 1996; Meier in Rauch 2005). Z izsekavanjem so tako zaradi izgube habitata ogrožene številne rastlinske in živalske vrste. Tako kot na amazonskem območju je tudi tu razlog za izsekavanje pridobivanje novih pašnih površin, gradnja infrastrukture (čeprav to na izsekavanje vpliva manj, saj je v Afriki manj infrastrukturnih projektov), rudarstvo ter pridobivanje novih kmetijskih površin za gojenje kavčuka, kave ter drugih kultur. Izsekavanje gozdov povzroča erozijo tal pa tudi ogroža vzdržnost vodnih virov (Meier in Rauch 2005). Negativno so na okolje vplivali tudi velikopotezni kmetijski projekti ter veliki in ekološko sporni projekti namakanja oz. izsuševanja (Barrat Brown 1996).

Glavni vzrok za degradacijo okolja na območju Sahela so prav programi, ki naj bi predstavljali rešitev za omenjeno območje (Ramsay 1995). Glavni krivec za

uničevanje okolja je tako po Ramsayevem mnenju »zelena revolucija«, s pomočjo katere naj bi v Afriki proizvedli več hrane. Z intenzivnim sajenjem novih, bolj rodovitnih semen in gojenja novih, bolj donosnih rastlinskih vrst, pa tudi z uporabo uvoženih pesticidov in gnojil naj bi se donos na hektar povečal, problem lakote pa izginil. Na začetku so bili donosi res višji, a so se nato kasneje metode izkazale za neuspešne predvsem zaradi previsokih stroškov kmetovanja in neupoštevanja lokalnih posebnosti. Tradicionalni načini kmetovanja se namreč lažje spopadajo s sušo in škodljivci.

Dezertifikacija oz. širjenje puščav predstavlja še enega od bolj perečih ekoloških problemov v Afriki. Ogrožena so predvsem območja, ki mejijo na puščave. Razlogi za širjenje puščav so pomanjkanje padavin in suša, pa tudi slaba kmetijska politika in uvajanje neprimernih obdelovalnih metod. Širjenje puščav je velik problem predvsem na območju Sahela. Dezertifikacija je sicer reverzibilni proces, ki ga je mogoče z namakanjem in ponovno nasaditvijo kultur ustaviti (Pickering in Owen 1994).

Hkrati pa Afriko bremeni visok zunanji dolg. Za poplačilo dolga so Svetovna banka in IMF sta tako afriške države prisilile k preveliki pridelavi, kar je povzročilo poslabšanje pogojev menjave, hkrati pa tudi siromašenje kmetijskih površin, degradacijo zemljišč in sušo, kar je spodkopalo še tisto, kar je bilo v afriški družbi pozitivnega (mali kmetje, osrednja vloga žensk v vaški ekonomiji, mešane kulture, rokodelstvo, ravnovesje med ruralnim in urbanim, izmenjavanje poljedelstva in pašništva) (Barrat Brown 1996).

3 DRŽAVE V RAZVOJU IN ZUNANJI DOLG

3.1 Zadolženost DVR v osemdesetih letih 20. stol.: vzroki in posledice

Mednarodna ekonomija se je vedno srečevala s problematiko zadolževanja, vendar pa je zadolževanje v osemdesetih 20. stol. preseglo meje predstavljivega. Skupni svetovni dolg se je s 100 milijard dolarjev v začetku sedemdesetih povečal na skoraj 900 milijard dolarjev sredi osemdesetih let (leta 1984 je skupni zunanji dolg latinskoameriških držav znašal 364 milijard dolarje (World Development Indicators

2010). V reviji Time so zapisali, da se »še nikoli v zgodovini ni zgodilo, da bi tolikšno število držav dolgovalo toliko denarja ob tako majhni verjetnosti, da bodo dolg lahko povrnil« (Time, 10. januar 1984, str. 42). Upniki so bili vlade, mednarodne institucije in komercialne banke iz industrijsko razvitih držav. Med največjimi dolžniki, ki svojih dolgov niso več zmogli odplačevati, so bile južnoameriške države Brazilija (104 milijarde dolarjev), Mehika (94 milijard dolarjev) in Argentina (48 milijard dolarjev) (World Development Indicators 2010). Države upnice so se zato zdale, da bo zaustavitev plačil ene od večjih dolžnic temeljito zatreslo temelje mednarodnih financ (Gilpin 1987, 317–328).

Dolžniška kriza je izbruhnila leta 1982, ko je Mehika, ena najbolj zadolženih držav, izjavila, da ni več sposobna redno odplačevati svojih obveznosti iz 80 milijard dolarjev dolgov tujih kreditorjev. To priznanje je pomenilo začetek svetovne dolžniške krize. Na začetku je bila dolžniška kriza predvsem bančna kriza in vlade so se vključile v reševanje krize predvsem zaradi reševanja svojih bank. Kasneje je kriza prerasla v razvojno krizo držav dolžnic oz. DVR. Države dolžnice so namreč morale na plačilnobilančne primanjkljaje odreagirati z drastičnim plačilnobilančnim prilagajanjem, ki se je izvajal v okviru programov ekonomske stabilizacije IMF (International Monetary Fund = Mednarodni denarni sklad). Poleg tega so morale države dolžnice velik del svojih izvoznih prihodkov nameniti servisiranju dolgov, kar pomeni, da se je delež razpoložljivih sredstev za financiranje uvoza, zmanjšal (Mrak 2002, 577–580).

Akumulacija zunanjega dolga je pogost pojav v DVR, ko dosežejo stopnjo gospodarskega razvoja, ko je obseg domačega varčevanja nizek, tekoči plačilni defцитi pa visoki (Todaro in Smith 2006, 673). Zato je potreben priliv kapitala, da se povečajo razpoložljivi investicijski viri. Do sedemdesetih let je bil zunanji dolg držav v razvoju relativno nizek, upniki pa so bili tuje vlade, mednarodne finančne institucije (IMF, Svetovna banka) in regionalne razvojne banke. Večina posojil je bila dana pod ugodnimi obrestnimi pogoji. Namenjena so bila razvojnim projektom ter povečanemu uvozu proizvodnih sredstev. V poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih so veliko vlogo pri dajanju posojil odigrale komercialne banke, saj so imele na voljo višek naftnih dolarjev držav OPEC (Organizacija držav izvoznic nafte). Začele so ponujati ugodna posojila, ki so jih najemale DVR. Zunanje zadolževanje sicer za državo prinaša koristi, saj prinaša vire za spodbujanje razvoja in gospodarske rasti,

vendar ima svojo ceno. Dolg je treba servisirati in odplačevati v tuji valuti, torej je možno obveznosti poravnati le s prihodki od izvoza, omejitvijo uvoza in nadaljnjim zadolževanjem. V normalnih okoliščinah to državi ne povzroča težav. Če pa se obrestne mere dvignejo ali pa če se prihodki iz izvoza zmanjšajo, je zelo verjetno, da bo prišlo do težav pri odplačevanju dolga.

Vzroki za dolžniško krizo torej izvirajo iz obdobja 1974–1979, ko je prišlo do prave eksplozije posojil. Z l. 1974 so DVR, s povprečno letno rastjo 6,6 %, začele igrati pomembnejšo vlogo v mednarodni ekonomiji. Nekatero, bolj industrializirane države, kot npr. Mehika, Brazilija, Venezuela in Argentina v Latinski Ameriki, so imele letno stopnjo gospodarske rasti precej nad povprečjem. Da bi zadostile svojim potrebam po rasti, so začele nekatere države na veliko uvažati, predvsem proizvodna sredstva, nafto in hrano. Hkrati so sledile odprti strategiji razvoja in začele povečevati izvoz. Potem pa je prišlo do spremembe okoliščin. Cena nafte se je izjemno povečala. Da bi zadržale visoko stopnjo rasti, so se začele te države zadolževati (Todaro in Smith 2006).

V sedemdesetih je namreč izgledalo, da mednarodno finančno poslovanje poteka brez večjih težav. V večini držav se je stopnja porabe zvišala. Strategija industrializacije manj razvitih držav preko zadolževanja je obljubljala hiter razvoj. Komercialne banke so, v nasprotju s Svetovno banko in IMF, denar posojale brez večjih omejitev (IMF je denimo od DVR zahteval določene prilagoditvene ukrepe, saj se je uvoz povečeval nad izvozom) (Gilpin 1987).

V sedemdesetih je prišlo do bistveno povečane likvidnosti komercialnih bank, do katere je prišlo zaradi reciklaže finančnih viškov držav izvoznic nafte, po povečevanju cen nafte v letih 1973, 1974 in 1979. Komercialne banke so imele na razpolago denar, ki je izviral iz presežkov, ki so jih ustvarile države OPEC (presežek se je iz 7 milijard dolarjev v l. 1973, povečal na 68 milijard v l. 1974 in na 115 milijard dolarjev v l. 1980). Denar so posojale pod relativno ugodnimi pogoji. Banke so bile zainteresirane plasirati del povečanega obsega likvidnih sredstev v DVR uvoznice nafte. Odobravanje kreditov tem državam je potekalo ob pomanjkljivi presoji državnih tveganj. Manj razvite države so pričakovale, da bodo na ta način manj odvisne od multinacionalk, saj so s krediti lahko kupovale tujo tehnologijo in razvijale industrijo, s katero so nameravale nadomestiti uvoz. Poleg tega se je v mnogih DVR neposredne

tuje investicije obravnavalo kot obliko gospodarskega kolonializma, pri kreditih komercialnih bank pa teh zadržkov ni bilo. Krediti komercialnih bank so postali dominantna oblika pritoka iz privatnih virov. Vse to je imelo pozitiven vpliv tudi na gospodarstvo razvitih držav. Izvoz in izvozni prihodki so se v manj razvitih državah povečevali hitreje od dolga in obresti na dolg (Gilpin 1987, 317–328; Mrak 2002, 551–575; Todaro in Smith 2006, 675–677).

Do ostre prekinitve tega obdobja je prišlo leta 1982 z izbruhom dolžniške krize. Komercialne banke so se iz DVR skorja povsem umaknile (Mrak 2002, 561) (kar se je nato spremenilo z Bakerjevim in kasneje Bradlyjevim programom, o katerem bom več napisala v poglavju 3.2., op. avt.). Že proti koncu sedemdesetih se je cena energije zvišala, kar je prisililo razvite države k restriktivni ekonomski politiki ter omejevanju uvoza, kar je vplivalo na izvozne izkupičke manj razvitih držav. Poleg tega so se zvišale obresti. To je privedlo številne države dolžnice na rob bankrota. Pri velikih dolžnicah, kot sta bili Brazilija in Argentina, se je delež dolga v celotnem izvozu zvišal kar za 70 % (natančnejši podatki so prikazani v tabeli 3.1 – op. avt.), plačilo obresti pa se je kot delež izvoza podvojilo in se je iz 10 povečalo na 20 % izvoza. V Braziliji in Argentini pa je ta delež predstavljal kar 50 % (Gilpin 1987, 317–328; Mrak 2002 582–587; Todaro in Smith 2006, 673–686).

Vsesplošna recesija, dvig realnih obrestnih mer in poslabšanje pogojev menjave ('terms of trade') je povzročilo dolžniško krizo in resno grožnjo integriteti mednarodnega finančnega sistema. Z dolžniško krizo se je začela ubadati svetovna javnost. V pogajanjih med državami dolžnicami in državami upnicami so države upnice prevzele glavno vlogo pri ugotavljanju, kakšen je dolg in kako ga poplačati. Kljub grožnjam nekaterih dolžnic, da bodo oblikovale svoj kartel dolžnikov, so celotno zadevo prevzele v svoje roke države upnice. Države upnice so določale pogoje odloga plačila in politiko, ki jo mora izvajati država dolžnica. Stališče največjih dolžnikov, večinoma držav Latinske Amerike pa je bilo, da je problem dolga v bistvu problem rasti, in je nastal zaradi preveč restriktivne ekonomske politike razvitih držav. Predlagale so poravnavo, s katero bi se izognili programom varčevanja in zadrževanja gospodarske rasti. Zahtevale so tudi, da bi morale odgovornost za težave in za rešitev problema dolga prevzele tudi države upnice. Zahtevale so nižje obrestne mere in dotok tujega kapitala ter navezavo plačila obresti na izvozne zasluge in plačilno zmožnost. Drastično zmanjšanje neto prilivov kapitala v DVR, do

katerega je prišlo zaradi spremenjene situacije na mednarodnih finančnih trgih ter povečevanja obrokov plačil na račun obresti sta namreč povzročili izrazito negativen trend v celotnem neto transferju finančnih sredstev v DVR v začetku osemdesetih. Vendar so bile države dolžnice prešibke in preveč neenotne, da bi njihove zahteve prevladale. Države upnice niso upoštevale, da so bile države dolžnice v bistvu žrtev spremenjenih okoliščin, ki sta jih povzročili dve naftni krizi, precejšnje zvišanje vrednosti dolarja in obrestnih mer ter padec cene nafte sredi osemdesetih (Gilpin 1987, 317–328; Mrak 2002 586–587; Todaro in Smith 2006, 675–685).

Leta 1985 so tri največje južnoameriške dolžnice, Argentina, Brazilija in Mehika, skupaj dolgovale skoraj 260 milijard dolarjev, celotna Južna Amerika pa 400 milijard dolarjev. 40 % bremena dolga so nosile banke ZDA. Večina dolžnic ni zmogla plačevati niti obresti, saj so samo obresti pobrale 40 % izvoznega zaslužka. Leta 1985 bi morali plačati Brazilija in Mehika kar 24 milijonov dolarjev obresti (New York Times, 3. oktober 1985, str. D6, v Gilpin 1987). Obresti na dolg so se višale in od držav dolžnic se je zahtevalo, naj več izvažajo, hkrati pa so razvite države zaprle svoje tržišče za blago iz manj razvitih držav. Na ta način se je problem dolga še poglobil (Gilpin 1987, 317–328).

V tabeli 3.1 predstavljam primerjalne podatke o zunanjem dolgu kot % izvoza blaga in storitev za obdobje 1980–1995, ki jasno nakazuje, kašno breme je predstavljal zunanji dolg:

Tabela 3.1: Zunanji dolg kot % izvoza blaga in storitev, 1980 – 1995

	Arg.*	Bol.	Braz.	Ekv.	Gvat.	Kol.	Kost.	Meh.	Per.	LA
1980	242	258	307	202	64	117	225	202	194	197
1981	302	315	302	256	84	170	276	256	203	219
1982	447	362	400	282	119	204	319	282	256	271
1983	470	452	404	283	151	274	357	283	295	303
1984	493	509	344	280	188	223	304	280	306	283
1985	493	651	353	261	225	302	346	261	325	304
1986	593	814	434	349	233	219	318	341	436	359
1987	695	875	417	424	239	223	316	297	482	347
1988	518	711	319	404	194	228	273	238	495	295
1989	542	464	294	392	171	209	235	197	407	261
1990	374	429	325	363	168	181	179	191	455	242
1991	405	431	327	357	148	166	174	198	450	246
1992	385	535	302	319	128	167	146	183	411	236
1993	341	475	313	351	126	173	127	194	499	235
1994	327	406	287	302	121	178	112	178	421	217
1995	335	417	272	244	102	182	80	171	396	202

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

* Okrajšana imena držav, po vrsti: Arg. = Argentina, Bol. = Bolivija, Braz. = Brazilija, Ekv. = Ekvador, Gvat. = Gvatemala, Kol. = Kolumbija, Kost. = Kostarika, Meh. = Mehika, Per. = Peru, LA = Latinska Amerika s Karibi (DVR)

Države upnice so bile zainteresirane za dogovor s tujimi dolžniki, saj bi zaradi prekinitve odplačevanja sicer tudi same utrpele posledice. Tudi banke upnice so se zaradi svoje visoke izpostavljenosti zavzemale za sporazumno rešitev dolžniške krize – če bi morale kredite odpisati, bi lahko bankrotirale, kar bi negativno vplivalo na stabilnost finančnih sistemov v teh državah (Mrak 2002, 588–589).

Osemdeseta leta so v DVR predstavljala obdobje gospodarskega upada (Adelman 2002, 114). Povprečna stopnja gospodarske rasti v DVR je padla ali pa je stagnirala. Nastopilo je obdobje pretežno restriktivnih makroekonomskih politik. Večina DVR se je soočila z visoko stopnjo inflacije, begom kapitala, nizko stopnjo investicij, velikim padcem življenjskega standarda, povečanjem neenakosti in velikim povečanjem revščine v mestih in na podeželju. Povprečna država v razvoju je več kot svojo celotno rast BDP namenila za odplačevanje dolgov, pri čemer se je dolg povečeval, saj kar dvema tretjinama držav ni uspelo doseči tolikšnega bilančnega presežka, da bi uspele tekoče vračati dolgove.

V tabeli 3.2 za obdobje 1977–2007 predstavljam primerjalne podatke o razmerju med zunanjim dolgom in BDP za Latinsko Ameriko in izbrane latinskoameriške države, v

katerih so bile izvedene menjave dolga za ohranjanje narave – nekatere države bom podrobneje obravnavala v 5. poglavju.

Tabela 3.2: Zunanji dolg kot % BDP, 1977 – 2007

	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2007
Argentina	20	55	55	30	44	153	50
Bolivija	52	64	144	78	68	65	39
Brazilija	24	35	42	34	23	47	18
Ekvador	35	62	130	110	67	68	40
Gvatemala	12	18	40	27	20	22	43
Kolumbija	26	27	49	37	31	37	22
Kostarika	44	165	85	47	27	31	33
Mehika	35	62	82	32	38	26	19
Peru	71	45	77	58	52	51	29
LA*	30	45	62	38	33	45	24

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

*LA = Latinska Amerika s Karibi (DVR)

V 1. pol. devetdesetih si je svetovno (globalno) gospodarstvo opomoglo in prišlo je do vzdržne rasti v številnih latinskoameriški in azijskih državah. Kljub temu dolžniške krize, ki se je začela l. 1982 s priznanjem Mehike, da svojega dolga ni zmožna več plačevati, še ni bilo konec. Sredi devetdesetih so bile DVR, gledane v celoti, zadolžene bolj kot kdajkoli prej, pri čemer sta vodili Brazilija in Mehika, tesno za njimi pa so sledile Indija, Indonezija, Kitajska, Rusija in Argentina. Leta 1993 je znašal zunanji dolg DVR kot del njihovega BDP 40 %, delež dolga v celotnem izvozu pa je bil na taki ravni, da je hromil gospodarstvo (Chowdhury in Levy-Livermore 1998, 63–86).

Kenen (1990) in Sachs (1990) v Chowdhury in Levy-Livermore (1998) trdita, da je prav zunanji dolg glavni razlog za ekonomsko upočasnitev in je bilo torej nujno vzpostaviti mehanizme za saniranje dolgov.

3.2 Strategije reševanja dolžniške krize

Takoj ob izbruhu dolžniške krize so iniciativo za reševanje situacije prevzele vlade držav upnic, saj je dolžniška kriza močno ogrozila stabilnost bank v industrijsko razvitih državah.

Osnovni mehanizem sporazumnega reševanja dolžniške krize je bilo restrukturiranje dolgov. Restrukturiranje dolgov vključuje (Mrak 2002, 589–590):

- reprogramiranje dolgov oz. časovno prerazporeditev dospelja obveznosti in
- refinanciranje dolgov oz. spreminjanje dospelih in prihodnjih obveznosti servisiranja dolgov v nove srednjeročne kredite.

Restrukturiranje dolgov je potekalo povečini po dveh kanalih: v okviru Pariškega kluba in v okviru Londonskega kluba.

Pri restrukturiranju v okviru Pariškega kluba³ gre za restrukturiranje javnih bilateralnih dolgov, torej dolgov, ki izhajajo iz kreditov, pridobljenih neposredno od vlad držav upnic ter kreditov, pridobljenih od komercialnih bank, zavarovanih pri nacionalnih agencijah za zavarovanje pred nekomercialnimi tveganji.

Pri restrukturiranju v okviru Londonskega kluba pa gre za restrukturiranje privatnih dolgov oz. kreditov komercialnih bank, ki niso zavarovani pri agencijah za zavarovanje pred nekomercialnimi tveganji. Pogajanja potekajo med državo dolžnico in konzorcijem komercialnih bank iz države upnice in potekajo na sedežu ene od bank, običajno v New Yorku⁴.

Pogajanja se zaključijo, ko je dosežen načelen dogovor o restrukturiranju dolžniških obveznosti države dolžnice. Skupna značilnost pogajanj po obeh kanalih pa je bila, da so pogajanja temeljila na predhodnem sporazumu države z IMF in je bil tako sestavni del sporazuma program ekonomske stabilizacije (Mrak 2002, 590–593).

Kljub temu, da so bili ti programi uspešni pri zmanjševanju inflacije in izboljšanju plačilne bilance DVR, so bili v DVR precej nepopularni, saj so bili z njimi najbolj prizadeti prav ljudje z nižjimi dohodki. Od držav dolžnic so namreč zahtevali zaježitev porabe, tudi na področju sociale. NA IMF so DVR gledale kot na podaljšek bogatih industrijskih držav, saj so bile DVR tako rekoč prisiljene sprejeti te programe, saj

³ 'Pariški klub' je neformalna skupina, ki jo sestavljajo predstavniki držav upnic; v okviru 'Pariškega kluba' se države upnice pogajajo z državo dolžnico o pogojih restrukturiranja njenih dolžniških obveznosti do te skupine upnikov. Sestanki kluba z vsemi dolžnicami potekajo v Parizu – od tod ime 'Pariški klub'. Administrativno vodenje poteka v okviru francoskega ministrstva za finance (Mrak 2002, 590–591).

⁴ Ime 'Londonski klub' se je uveljavilo zato, da bi se pogajanja o restrukturiranju privatnih dolgov ločila od tistih o javnih dolgovih in izvira še iz časov, ko je večina pogajanj res potekala v Londonu (Mrak 2002, 592).

sicer ne bi dobile novih kreditov. Poleg tega ti programi niso spodbujali razvoja, saj so državo silili v stroge varčevalne ukrepe (Todaro in Smith 2006, 673–686).

Svetovna komisija za okolje in razvoj (WCED) je v svojem poročilu (WCED 1987) opozorila, da nekatere zadolžene države zagotovo ne bodo uspele vračati dolgov in da je zato treba najti nove rešitve: nova posojila, odpis dela dolga, dolgoročno reprogramiranje dolga, spremembo posojilnih pogojev, itd. Hkrati pa bi bilo treba breme zadolževanja bolj pravično razdeliti. Opozorila je tudi, da razvojna pomoč ne pripomore k trajnostnemu razvoju. Posojila namenjena kmetijstvu, gozdarstvu, ribištvu in izrabi energije so pogosto dodeljena v skladu z ozkimi ekonomskimi kriteriji, ki se le malo ozirajo na morebitne negativne vplive na okolje.

Na letnem srečanju IMF in Svetovne banke leta 1985 v Seulu so se ZDA odzvale na počasno reševanje krize. Takratni ameriški finančni minister James Baker je predstavil predlog, ki je namesto restriktivnega plačilnobilančnega prilagajanja zagovarjal servisiranje dolgov ob pogojih gospodarske rasti. Bakerjev program je zagovarjal, da so v gospodarstvih držav dolžnic potrebne strukturne spremembe (uvajanje ekonomske politike, ki bo stimulirala gospodarsko rast in bo hkrati usmerjena k zniževanju inflacije), hkrati pa morajo komercialne banke in mednarodne finančne institucije (Svetovna banka, Medameriška razvojna banka – Inter-American Development Bank, idr.) povečati obseg kreditiranja držav dolžnic. Države dolžnice so se tako zavezale k bolj odprtemu gospodarstvu, preko spodbujanja trgovine in tujih neposrednih investicij, k zmanjšanju vloge države preko privatizacije in k tržnem obnašanju. Države upnice pa so se zavezale k stimuliranju gospodarstva v manj razvitih državah, k odprtju trga za države dolžnice, k povečanju vloge Svetovne banke pri pomoči upnicam in k financiranju dolžnikov iz najrevnejših (večinoma afriških) držav. Komercialne banke so ponudile nove kredite, ki bi olajšali preskok k novi ureditvi in zvišali splošno gospodarsko rast. Večjo vlogo pri reševanju problema odplačevanja dolgov je prevzela Svetovna banka. Vendar pa se je problematika še vedno reševala od primera do primera. IMF je imel še vedno osrednjo vlogo vrhovne avtoritete pri nadziranju politike držav upnic. Program ni bil preveč uspešen in neto odliv finančnih sredstev iz dolžniških držav se je še naprej povečeval. V to so bile države dolžnice prisiljene v sklopu restriktivno usmerjenega plačilnobilančnega prilagajanja. V državah dolžnicah je prišlo do negativne stopnje gospodarske rasti in

do velikega znižanja deleža investicij v BDP. Hkrati pa je naraščala brezposelnost (Gilpin 1987, 317–328; Mrak 2002, 595–597).

Propad Bakerjevega programa je vodil v iskanje novih rešitev. Ameriški finančni minister Nicholas Brady je spomladi 1989 objavil nov program reševanja dolžniške problematike, za katerega se je uveljavilo ime Bradyjev program. Šlo je za program zmanjševanja zunanega dolga DVR in obveznosti, ki sledijo iz njihovega servisiranja. Bil je nadgradnja Bakerjevega programa, pri čemer je bil poudarek na zmanjševanju zadolženosti. Dal je formalni okvir za prostovoljni odpis dolga po pogojih, dogovorjenih v neposrednih pogajanjih med dolžnikom in upniki. Šlo je za zamenjavo kreditov za nove obveznice po tržni ali fiksni obrestni meri ter za odobritev novih kreditov državi dolžnici. Državi dolžnici naj bi z odpisom pomagali pri realizaciji tržno orientiranih reform gospodarstva. Tudi Bradyjev program je bil, podobno kot Bakerjev, usmerjen k razvitejšim DVR, zadolženim predvsem pri komercialnih bankah. Med leti 1989 in 1992 so Svetovna banka in IMF za kombinirani program zmanjšanja dolga porabile 25 milijard dolarjev. Do leta 1994 je 20 držav, med njimi Brazilija in Mehika, sklenilo dogovor o restrukturiranju in zmanjšanju dolga za 165 milijard dolarjev terjatev pri komercialnih bankah. Do leta 1994 je bil problem zunanega dolga za srednje razvite države v razvoju bolj ali manj rešen oz. vsaj obvladljiv, kar pa ne velja za 41 najrevnejših držav v razvoju, med katerimi je 33 držav podsaharske Afrike (Salvatore 1995; Mrak 2002, 601–603).

Leta 1996 pa je bil sprejet celovit koncept reševanja problemov zadolženosti najmanj razvitih DVR, in sicer Iniciativa za pomoč zelo zadolženim revnim državam (HIPC – Highly Indebted Poor Countries Initiative), ki sta jo skupaj pripravila in lansirala IMF in Svetovna banka. Osnovni cilj iniciative je pomagati državam pri zagotavljanju finančnih sredstev za doseganje vzdržne ravni zunanega dolga. Rezultati iniciative »so izredno skromni« (Mrak 2002, 602–603).

Todaro in Smith (2006, 498–502, 682–684) med strategijami za reševanje dolžniške krize, poleg že omenjenih, navajata tudi:

- menjavo dolga za delež (*debt-for-equity swap*), kar je prodaja komercialnega dolga po znižani ceni (včasih tudi s 50-odstotnim popustom) privatnim investitorjem (povečini tujim korporacijam), pri čemer dobijo tuje korporacije delež (ali celoto) v državnem podjetju države dolžnice (npr. v

telekomunikacijskem podjetju, tovarni jekla, ipd.). Večina privatizacije v latinskoameriških državah je potekala na ta način. Posledica tega mehanizma je bila, da so bila državna podjetja zadolženih držav na tak način kupljena po zelo znižani ceni, razvite države pa so tako vstopile v gospodarstvo DVR. Med leti 1985 in 1992 je kar 36 % zamenjav dolga potekalo na ta način; in

- menjavo dolga za ohranjanje narave (*debt-for-nature swap*), ki naj bi omogočila, da DVR kljub pomanjkanju sredstev zaščitijo svoje naravne vire, denimo tropski deževni gozd.

Večina omenjenih programov – z izjemo menjave dolga za ohranjanje narave – (tako Todaro in Smith 2006) ne rešuje problemov zadolženosti, ampak samo premakne rok, ko je potrebno dolg povrniti, nekam v prihodnost.

Zaradi velikega bremena, ki ga prinaša odplačevanje dolga ter zahtev, ki jih ima IMF do močno zadolženih, je veliko DVR doživelo negativno gospodarsko rast, poraba se je stalno zmanjševala, investicije, ki bi vplivale na rast, potrebno za odplačevanje dolgov, so tako rekoč izginile. S stališča komercialnih bank je IMF pripravil dobre programe, s stališča državljanov DVR s srednjimi in nizkimi dohodki, katerih standard je bil in je še vedno žrtvovan na račun preprečevanja plačilne nesposobnosti njihovih držav, pa ti programi nimajo pravega učinka. John Cavanagh je v časopisu *New York Times* (New York Times, 26.4.1992, v Todaro in Smith 2006, 684) IMF primerjal s srednjeveškimi zdravniki, ki so za vse bolezni predpisovali isto zdravilo: puščanje krvi in polaganje pijavk. Programi IMF so usmerjeni k zagotavljanju zadostnih sredstev v DVR za poplačilo dolgov komercialnim bankam, na dolgoročno ekonomsko zdravje teh držav pa imajo programi katastrofalen vpliv (Todaro in Smith 2006, 684).

Dolžniška kriza velja za najznačilnejšo finančno krizo v osemdesetih in vsaj do leta 1997⁵ dolg DVR v medijih ni bil več omenjan. Verjetno zato, ker je bilo 80 odstotkov dolga, ki so ga DVR dolgovale komercialnim bankam in manjši delež, ki so ga dolgovale vladam in multilateralnim institucijam, saniranega (Todaro in Smith 2006, 684).

⁵ Leta 1997 se je začela azijska finančna kriza. (Op. avt.)

4 MENJAVA DOLGA ZA OHRANJANJE NARAVE

4.1 Kaj je menjava dolga za ohranjanje narave?

Menjava dolga za ohranjanje narave je ena od bolj inovativnih strategij za ohranjanje biotske raznovrstnosti. V skladu s to strategijo se zadolženi državi odpiše del dolga, država pa se zaveže, da bo v zameno za odpis, namenila dogovorjeno količino sredstev enemu ali več okoljevarstvenim projektom. Koncepta menjave dolga za ohranjanje narave se je leta 1984 spomnil Thomas Lovejoy, takratni podpredsednik organizacije World Wildlife Fund (WWF) iz ZDA, ki je v časopisu *New York Times* objavil prispevek, v katerem je države upnice pozval, naj državam dolžnicam na nek način odpišejo dolg v zameno za varstvo okolja.

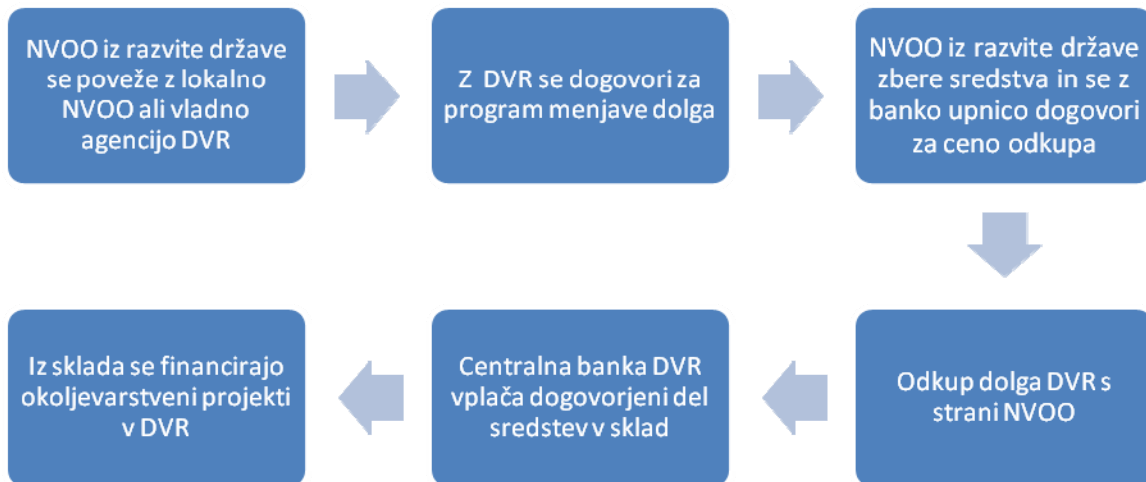
Okoljevarstvene organizacije so se na njegov predlog odzvale in nastal je koncept menjave dolga za ohranjanje narave. Pobude za menjavo dolga za ohranjanje narave so nastale kot odgovor na hitro krčenje naravnih virov in izgubo biotske raznovrstnosti v državah v razvoju, ki so bile hkrati zelo zadolžene in obremenjene z zunanjim dolgom. Naravovarstveniki so opazili, da so se te države znašle pod pritiskom odplačevanja zunanjega dolga v tuji valuti, kar je vodilo k prekomernemu izkoriščanju naravnih virov (tropskega lesa, rudnin, kmetijskih proizvodov) in je nujno vodilo k siromašenju okolja. Kljub vsemu nekaterim državam ni uspelo sprotno odplačevati dolga. Finančni mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave naj bi torej pripomogel k zmanjšanju zunanjega dolga in lažjemu odplačevanju dolga, saj bi bil del dolga odplačan v domači valuti, ter hkrati k povečanju obsega sredstev, namenjenih varovanju okolja. S tem bi se izboljšali naravni pogoji, države v razvoju pa bi bile razbremenjene zahtev po odplačevanju dolga v konvertibilni valuti, kar dodatno obremenilno vpliva na okolje. Sredstva, pridobljena preko menjav, bi bila namenjena financiranju različnih projektov, od naravnih parkov do ekoturizma in ohranjanja tropskih gozdov.

Menjava je predmet obsežnejših pogajanj. Pri vsaki menjavi običajno sodelujeta dve okoljevarstveni organizaciji: mednarodna organizacija in lokalna organizacija v državi dolžnici, lahko pa jih je tudi več (Dogse in von Droste 1990; Korfhage 1990; Patterson 1990; Quesada 1993; Radej 1993; McNeely in Weatherly 1996a; Jha in

Schatan 2001; DeSombre 2002; Mrak 2002; Elliot 2004; Sheikh 2006; Todaro in Smith 2006).

Prva menjava je bila izvedena leta 1987 v Boliviji, in sicer pod okriljem okoljevarstvene organizacije Conservation International (Korfhage 1990; Hrynik 1990; in drugi). Kot opisuje več virov (npr. Korfhage 1990; Radej 1993; McNeely in Weatherly 1996a; Elliot 2004; Todaro in Smith 2006) je šlo pri prvih menjavah dolga za ohranjanje narave za to, da je investitor (NVOO) na sekundarnem trgu odkupil del državnega dolga. V zameno je nato centralna banka sprostila odgovarjajoča sredstva v domači valuti, ki so bila nato namenjena za projekte s področja varovanja okolja v državi dolžnici (po vnaprejšnjem predlogu NVOO). Pri menjavi vedno sodelujejo vsaj trije akterji: vlada zadolžene države, banke upnice ter NVOO. Pri najbolj običajni obliki privatne menjave (o razlikah med privatno in javno menjavo bom spregovorila v naslednjem podpoglavju – na tem mestu bom podrobneje opisala privatne menjave, ki so se tudi prve uveljavile, op. avt.) se NVOO v državi upnici poveže z NVOO v državi dolžnici, ta pa z vladnimi predstavniki. Ko je sprejet dogovor, NVOO v državi upnici od banke odkupi dolg po znižani ceni. Država dolžnica v skladu z dogovorom odgovarjajoča sredstva v domači valuti naloži na račun domače NVOO ali v sklad. Znesek v domači valuti lahko obsega celotno nominalno vrednost dolga (ki pa ga lahko država upnica vrne v domači valuti in ji ni treba menjavati sredstev v konvertibilno valuto) ali pa nekoliko nižji znesek, ki pa je vedno višji od znižane vrednosti dolga, ki ga je dejansko plačala tuja NVOO (Rosen et al. 1999). Sredstva iz sklada se nato namenijo raznim okoljevarstvenim projektom (glej Shemo 4.1).

Shema 4.1: Potek menjave dolga za ohranjanje narave (prva generacija menjav)

Vir: avtorica

Pogajanja za menjavo dolga trajajo v povprečju 3–5 mesecev. Pogodba o privatni menjavi običajno vsebuje naslednje elemente (Rosen et al. 1999, 9):

- podatek o nominalni vrednosti dolga,
- znesek v domači valuti, ki ga bo prispevala država dolžnica,
- oblika, v kateri bo podan finančni prispevek države dolžnice (gotovina, obveznice, itd.),
- vrstni red in časovni potek odplačila dolga in deleža prispevka v domači valuti (vnaprej ali sprotno),
- podatek o tem, čemu bodo sredstva namenjena,
- navedba organizacije, ki bo prejela sredstva v domači valuti (sklad ali nevladna organizacija) ter z njimi upravljala,
- podatek o prejemnikih dotacij v domači valuti iz sklada (nevladne organizacije, univerze, lokalne agencije, ipd.),
- sestavo sklada,
- podatek o tem, kdo bo sklad upravljal, nadziral in revidiral (evaluacija).

V prilogi magistrske naloge navajam primer take pogodbe o menjavi, in sicer pogodbo, ki jo je WWF leta 1990 sklenila s kostariško vlado.

Kot navaja Miller (1991) so bile ob lansiranju te ideje nad njo še posebno navdušene manjše države: Bolivija, Kostarika, Ekvador, Jamajka in Filipini. Hitro so bili sklenjeni dogovori, da država z delom svojega dolga financira zaščiteno območje oz. rezervat na svojem ozemlju. Po začetnem navdušenju pa je nastopilo obdobje skepse.

Kot navaja Barreiro (1991) je bilo do leta 1991 vseh 16 največjih menjav izvedenih na podlagi sporazumov med vladami držav tretjega sveta in ameriškimi neprofitnimi organizacijami, kot sta TNC in Conservation International. Vlade pa so tudi že podpisale sporazume z multinacionalnimi družbami. V Urugvaju je denimo angleško-nizozemska multinacionalna Shell ta mehanizem uporabila za investicijo v projekt ponovne nasaditve evkaliptusov.

Po podatkih Dogse in Van Droste (1990, 9–10) so razvite države ter razne okoljevarstvene organizacije do oktobra 1990 odkupile dolg tretjih držav v nominalni vrednosti 95 milijonov dolarjev, v zameno za naložbe v okoljevarstvene in razvojne projekte v višini 58 milijonov dolarjev, in sicer v obliki razvojnih skladov in obveznic. Po njunem mnenju je lahko ta mehanizem prav uspešen in bi ga bilo – glede na to, da dolg DVR in okoljski problemi ostajajo – mogoče še naprej uspešno uporabljati. Od zamenjav imajo lahko koristi vsi: država dolžnica, banke upnice, vlagatelji v okoljevarstvene projekte, ipd, a se je hkrati treba zavedati, da ta mehanizem ni rešitev za dolžniško krizo kot tako in da na tak način ni mogoče zagotoviti vseh potrebnih sredstev, ki bi jih bilo potrebno nameniti za ohranjanje okolja.

Kaiser in Lambert (1996, 3) se sprašujeta, zakaj so nevladne organizacije sploh zainteresirane za izvedbo relativno zapletenega projekta menjave dolga. Po njunem mnenju tako NVOO za vložena sredstva v konvertibilni valuti pridobijo več sredstev v lokalni valuti, poleg tega pa se NVOO dobro zavedajo vseh negativnih posledic, ki jih ima prevelika zadolženost na gospodarstvo določene države in so zato zainteresirane za pomoč prezadolženim državam.

Prve, pionirske menjave dolga za ohranjanje narave so bile – poenostavljeno rečeno – namenjene kupovanju zemljišč, tako da ta zemljišča niso bila uporabljena v komercialne namene. Dogse in von Droste (1990, 12) trdita, da je eden od načinov,

kako povezati razvoj in varstvo okolja, prav odpiranje biosfernih rezervatov. Z leti pa se je oblikoval bolj celostni pristop, tudi financiranje zaposlitvenih možnosti prvotnih prebivalcev, ki tako za svoje preživetje niso več odvisni samo od zemlje in od izrabe zemlje, ki ni skladna z načeli trajnostnega razvoja, ter od prekomerne izrabe naravnih virov.

Poleg menjave dolga za ohranjanje narave lahko med podobne kreativne predloge za zmanjšanje dolga prištejemo še: menjavo dolga za arheološke projekte, menjavo dolga za boj proti drogam, menjavo dolga za izvoz in menjavo dolga za turizem, pa tudi menjavo dolga za lastniški delež in menjavo dolga za razvoj (Hrynik 1990; Korfhage 1990; Rosen et al. 1999). Panayotou (1995, v McNeely in Weatherly 1996a, 110) predlaga še en inovativen mehanizem: odpis dolga v zameno za politične reforme, saj bi te po njegovem prepričanju okrepilo tudi reforme in spremembe na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti.

Sheikh (2006) navaja, da naj bi bilo do leta 2005 izvedenih okrog 70 menjav dolga za ohranjanje narave, upoštevajoč menjave s tremi pogodbenicami in bilateralne menjave, v katerih so sodelovale ZDA. V začetku devetdesetih je bilo izvedenih po 12 menjav letno (samo v Mehiki je bilo med leti 1991 in 1998 izvedenih kar 12 menjav), nato pa je število menjav začelo strmo upadati. Število menjav je ponovno porastlo s sprejetjem Zakona ZDA o ohranjanju tropskih gozdov (1998), o katerem bom več povedala v naslednjem poglavju, pri t.i. javnih menjavah.

4.2 Tipi (vrste) menjav dolga za ohranjanje narave

Obstajata dve vrsti menjav dolga za ohranjanje narave in sicer privatne menjave in javne menjave oz. menjave prve in druge generacije (Jha in Schatan 2001).

V privatni menjavi oz. menjavi prve generacije sodelujejo trije akterji:

a) mednarodna nevladna okoljevarstvena organizacija, ki je običajno pobudnica in ki se dogovori za odkup dela mednarodnega dolga države v razvoju na sekundarnem trgu;

b) domača okoljevarstvena organizacija iz države, kjer menjava poteka in ki je povezana z mednarodno nevladno okoljevarstveno organizacijo;

c) ena ali več vladnih agencij v državi v razvoju. Centralna banka pristane na konverzijo (pretvorbo) dela zunanjega državnega dolga v domačo valuto ter določi obseg te vsote. Običajno sodeluje tudi ministrstvo za finance.

Pri takih menjavah gre za situacijo, od katere imajo koristi vsi: dolžnik vrne del dolga, ki je prej veljal za tako rekoč odpisan, poleg tega mu dolga ni treba vračati v tuji valuti, ki jo je težko dobiti, okoljevarstvene organizacije pa pridobijo dragocena finančna sredstva v domači valuti, ki jih lahko namenijo okoljevarstvenim programom (Gugler 1997 v Jha in Schatan 2001).

A je obseg privatnih menjav postopoma začel upadati. Najprej zato, ker so NVOO vse težje zbirale denar, ki je bil potreben za odkup komercialnega dolga, poleg tega pa so države dolžnice svoj komercialni dolg vse pogosteje spreminjale v bilateralni ali multilateralni dolg (Rosen et al. 1999, 12). V času najhujše dolžniške krize latinskoameriških držav je bilo mogoče dolg po zelo znižani ceni kupiti na sekundarnem trgu, saj so bile banke prepričane, da tega denarja sicer ne bodo nikoli videle. Cena dolga je bila nizka. V devetdesetih pa se je cena dvignila. Banke so namreč postale bolj previdne, komu so denar posojale. Na voljo je bil le majhen delež dolga za odkup. Nevladne organizacije so bile sicer zainteresirane za odkup, a so imele, kot že rečeno, na voljo vse manj finančnih sredstev (DeSombre 2002, 154–155). Po mnenju Jha in Schatan (2001, 12) so postale te menjave privlačne bolj iz okoljevarstvenega, kot pa iz finančnega vidika. Potreba po menjavah so sicer še vedno ostajale, a ne več kot način, kako zmanjšati tuji dolga, kar je bilo značilno za prve menjave, temveč kot sredstvo za financiranje prepotrebni projektov varovanja okolja.

Kljub temu so se pokazale kot uspešne in prav zaradi svoje uspešnosti so se pojavile menjave druge generacije, v katerih so začele neposredno sodelovati vlade razvitih držav.

V javni menjavi oz. menjavi druge generacije (Jha in Schatan 2001, 9, 13–15) pa namesto mednarodne okoljevarstvene organizacije sodeluje kar vlada razvite države (vlada razvitega severa) sama. Poleg nje, tako kot v privatni menjavi, sodelujeta

okoljevarstvena organizacija iz države dolžnice in tamkajšnja vladna agencija. Sprva so se torej uveljavile le privatne menjave, nato pa so se postopoma v proces menjave vključile kar razvite države same.

Pri javnih menjavah gre torej za dogovor med vlado države dolžnice in vlado države upnice ali skupine držav upnic, denimo v okviru Pariškega kluba ali Svetovne banke (Rosen et al. 1999, 12). NVOO v dogovorih običajno ne neposredno sodelujejo.

Javna zamenjave dolga za okoljevarstvene naložbe ima tako dva elementa: element dolga, torej odpis dolga, in element menjave, kar pomeni, da je znesek v domači valuti namenjen razvojnim projektom. Gre torej na eni strani za odpis dolga, na drugi pa za financiranje razvojnih projektov.

V javni menjavi so vlade razvitih držav pristale na zmanjšanje dolžniških obveznosti DVR, tako da so te države uporabile sredstva iz menjave za varovanje okolja. Prva taka menjava je bila izpeljana v dogovoru med nemško in kenijsko vlado leta 1988. Nemčija je po tej menjavi pristala na odpis dela kenijskega dolga. Nemčiji so sledile še Švedska, Nizozemska in ZDA (Jha in Schatan 2001, 13–15).

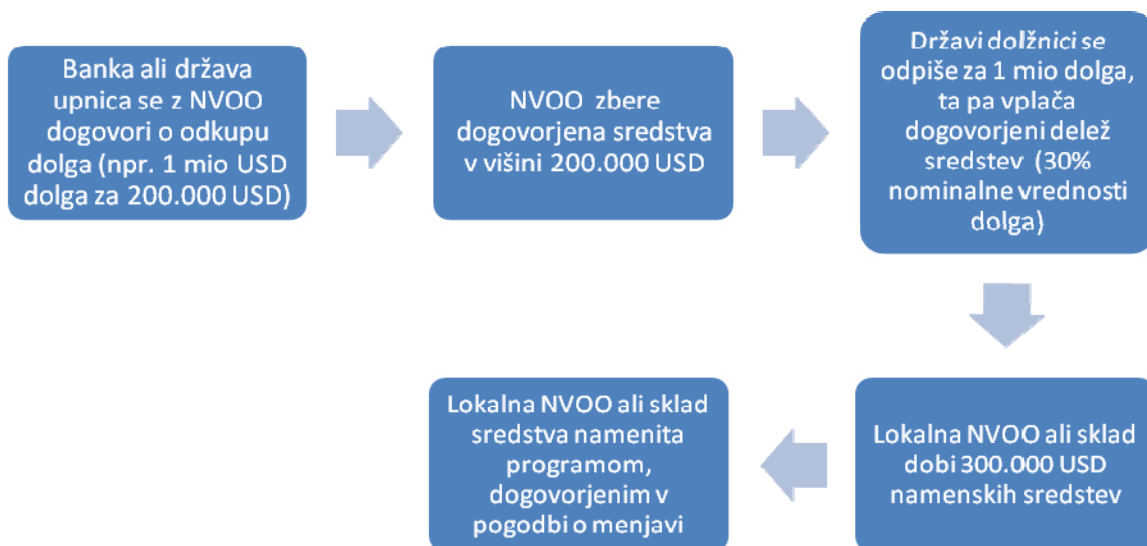
Da bi menjave dolga za ohranjanje narave lahko resneje nagovorile dolžniško ali okoljsko problematiko, je bilo torej nujno, da se v menjave 'vmešajo' razvite države. Poleg tega je ta shema zmanjšala inflatorni pritisk, pa čeprav so študije pokazale, da je bil vpliv menjav na inflacijo tudi pri prvi generaciji menjav zanemarljiv (Jha in Schatan 2001, 13–15).

Z drugo generacijo menjav se sredstva v lokalni valuti namenijo določenemu skladu. Sredstva se sproščajo tekoče, preko daljšega časovnega obdobja, zato so tudi potencialni inflatorni vplivi manjši. Tudi pritisk na obrestno mero je manjši, saj dolg ni pretvorjen v obveznice, ki se prodajajo na domačih finančnih trgih. Pri javnih menjavah oz. menjavah druge generacije so interesi za menjavo bolj poenoteni (Jha in Schatan 2001, 13–15).

Sheikh (2006, 2) pa menjave dolga za ohranjanje narave deli na 'menjave s tremi pogodbenicami' (*three-party swaps*) in na 'bilateralne oz. multilateralne menjave', kjer se o menjavi dogovarjata samo vladi oz. vlada in mednarodna institucija. Tri pogodbenice, ki v menjavi sodelujejo, so po njegovem: država dolžnica in država upnica ter nevladna okoljevarstvena organizacija (npr. The Nature Conservancy,

Conservation International, WWF). Mehanizem pa je isti: v menjavi s tremi pogodbenicami okoljevarstvena organizacija na sekundarnem trgu odkupi konvertibilni dolg države v razvoju ali javni dolg, ki ga ima DVR do države upnice in sicer po nižji ceni od nominalne vrednosti in se nato z državo dolžnico dogovori o načinu odplačevanja dolga. V nekaterih primerih NVOO ta del dolga vplača v obliki donacije. Dolg se proda državi dolžnici za višjo ceno, kot je tista, po kateri ga je NVOO kupila, a hkrati po nižji vrednosti, kot je vrednost dolga na sekundarnem trgu. Sredstva, pridobljena z menjavo se v lokalni valuti običajno vplačajo v sklad, iz katerega se financirajo razne subvencije lokalnim okoljevarstvenim organizacijam, ki ta sredstva namenijo raznim okoljevarstvenim projektom (glej Shemo 4.2). Sklad običajno upravlja okoljevarstvena organizacija, predstavniki lokalnih okoljevarstvenih skupin in država dolžnica. Sredstva za odkup dolga prispevajo nevladne okoljevarstvene organizacije, države, banke ali druge organizacije.

Shema 4.2: Potek menjava dolga za ohranjanje narave s tremi pogodbenicami

Vir: prirejeno po Sheikh (2006)

Z menjavami s tremi pogodbenicami je bilo od leta 1987 do 2006 pridobljenih 117 mio dolarjev sredstev v lokalnih valutah, pri čemer je bilo odkupljenega 168 mio dolarjev dolga (nominalna vrednost) za vložek 49 mio dolarjev (Sheikh 2006, 1).

Sheikh opozarja, da je bilo več sredstev zbranih z dvostranskimi menjavami (kot jih imenuje), ki so vedno javne menjave.

Nekaj primerov menjav dolga za ohranjanje narave, v katerih so sodelovale tri pogodbenice, je navedenih v Tabeli 4.3.

Tabela 4.3: Seznam držav (izbor), ki so sodelovale v menjavah dolga za ohranjanje narave (menjave s tremi pogodbenicami) od leta 1987 – 2006

Država	Leto	Kupec dolga	Cena dolga (v USD)	Nominalna vrednost dolga (v USD)	Pridobljena sredstva za okoljevarstvene projekte (v USD)
Bolivija	1987	CI	100.000	650.000	250.000
	1993	TNC/ WWF	ni podatka	11.500.000	2.860.000
Brazilija	1992	TNC	748.000	2.200.000	2.200.000
Kostarika	1988	FPN	918.000	5.400.000	4.050.000
	1988	Nizozemska	5.000.000	33.000.000	9.900.000
	1989	Švedska	3.500.000	24.500.000	17.100.000
	1989	TNC	784.000	5.600.000	1.680.000
	1990	WWF/TNC	1.953.000	10.574.000	9.603.000
	1991	RA/MCL/TNC	360.000	600.000	540.000
Ekvador	1987	WWF	354.000	1.000.000	1.000.000
	1989	WWF	640.000	5.400.000	5.400.000
	1989	TNC	ni podatka	3.600.000	3.600.000
Gvatemala	1991	TNC	75.000	100.000	90.000
	1992	CI/USAID	1.200.000	1.334.000	1.334.000
Mehika	1991	CI	183.000	250.000	250.000
	1991	CI	0	250.000	250.000
	1992	CI/USAID	355.000	441.000	441.000
	1993	CI	208.000	252.000	252.000
	1994	CI	248.000	290.000	290.000
	1994	CI	236.000	280.000	280.000
	1994	CI	399.000	480.000	480.000
	1995	CI/USAID	246.000	488.000	337.000
	1996	CI	440.000	671.000	561.000
	1996	CI	327.000	496.000	443.000
	1996	CI	192.000	391.000	254.000
	1998	CI	256.000	550.000	318.000
Peru	2002	WWF/CI/TNC/ ZDA (po TFCA)	5.500.000	14.000.000	10.600.000

Vir: Moye (2003); Sheikh (2006)

Kot že povedano, Sheikh (2006) kot drugo kategorijo menjav navaja 'bilateralne oz. multilateralne menjave'. Te menjave so vse javne menjave oz. menjave druge generacije (če upoštevamo kategorizacijo Jha in Schatan 2001 – ta kategorizacija se v virih večkrat pojavlja, op. avt.). Bilateralne menjave dolga potekajo v okviru dogovora med državo dolžnico in državo upnico. Država dolžnica določi kriterije za upravičenost do te transakcije, saj mora država dolžnica zadostiti določenim finančnim in političnim kriterijem. Obstoječe dogovore o posojilu običajno zamenja nov dogovor, v katerem je del dolga običajno odpisan, za del dolga pa je določena daljša odplačilna doba ali pa država dolžnica dolg odkupi po nižji ceni. Sredstva za okoljevarstvene projekte pa se preko teh menjav ustvari iz obresti, ki jih mora plačati država dolžnica – če se državi dogovorita za prestrukturiranje dolga, ali kot odstotek znižane vrednosti dolga, ki ga država dolžnica odkupi. V nekaterih primerih so bile menjave dolga ohranjanje narave dogovorjene med več državami (med več državami upnicami in državo dolžnico) – zato Sheikh govori tudi o multilateralnih menjavah.

V začetku devetdesetih so ZDA prestrukturirale dolg latinskoameriških držav v nominalni vrednosti 1 milijarde dolarjev. Transakcije je odobril ameriški kongres v okviru programa EAI⁶, menjave dolga pa so bile namenjene najrazličnejšim projektom s področja sociale. Iz teh menjav je bilo pridobljenih 178 milijonov dolarjev v lokalnih valutah, sredstva pa so bila namenjena okoljskim in naravovarstvenim projektom, zdravstvu ter razvojnim projektom, namenjenim otrokom (Sheikh 2006).

⁶ Program EAI (Enterprise for the Americas Initiative) je bil oblikovan leta 1990 z namenom, da bi preko odpisa dolgov, reform in projektov varovanja okolja v določeni državi, s poudarkom na upoštevanju potreb tamkaj živečega prebivalstva, spodbudil tržne reforme in gospodarsko rast v državah Latinske Amerike. Preko te iniciative je prišlo do restrukturiranja in zmanjšanja dolga, ki so si ga te države nabrale z ugodnimi posojili pri ameriških vladnih agencijah. Obresti na restrukturiran dolg je mogoče plačevati v domači valuti, naloži pa se jih v okoljski sklad. Države so lahko v tej shemi sodelovale, če so zadostile štirim ekonomskim pogojem:

- da so sprejele program strukturnega prilagajanja IMF,
 - da so prejele posojilo za strukturno prilagajanje od Svetovne banke ali IDA (International Development Association),
 - da so sprejele obsežnejše reforme naložb in vpeljale odprti naložbeni režim,
 - da so s komercialnimi upniki sklenile uspešni program financiranja;
- ter naslednjim političnim pogojem:
- imeti morajo demokratično izvoljeno vlado,
 - ne smejo podpirati terorizma,
 - z ZDA morajo sodelovati pri nadzoru nad nezakonito proizvodnjo in trgovino z drogami,
 - ne smejo kršiti človekovih pravic. (Vir: Repetto 1990; Kaiser in Lambert 1996; Rosen et al. 1999; Sheikh 2006)

Tabela 4.4: Menjave dolga za ohranjanje narave v okviru EAI (izbor)

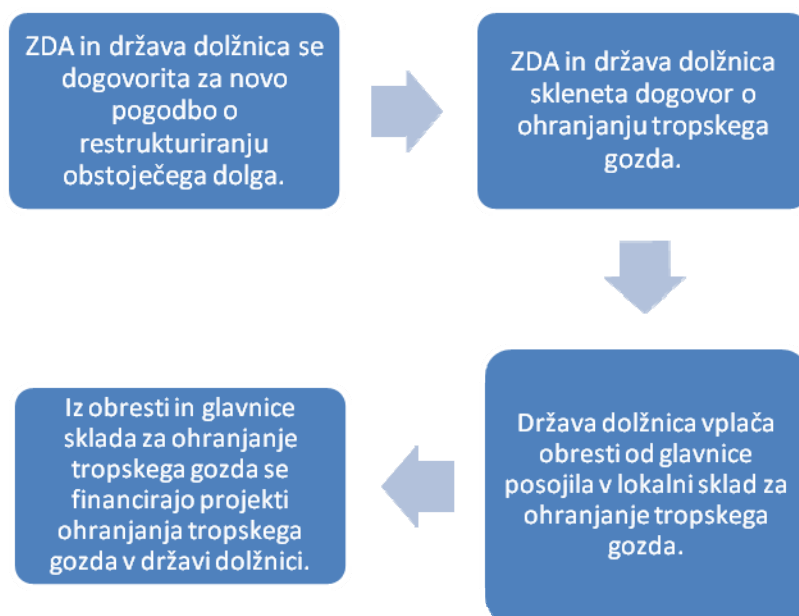
Država	Leto	Znižanje dolga (v USD)	Nominalna vrednost dolga (v USD)	Pridobljena sredstva za okoljevarstvene projekte (v USD)	Trajanje programa (v letih)
Bolivija	1991	30.700.000	38.400.000	21.800.000	15
Kolumbija	1992	31.000.000	310.000.000	41.600.000	10
Urugvaj	1992	3.700.000	34.400.000	7.030.000	12
Čile	1991/1992	31.000.000	186.000.000	18.700.000	10
Argentina	1993	3.800.000	38.100.000	3.100.000	14
Peru	1998	120.000.000	177.000.000	22.840.000	ni podatka

Vir: prirejeno po Sheikh (2006)

Enak model menjave, le da so sredstva iz menjave namenjena varovanju okolja, je bil nato uporabljen v Zakonu ZDA o ohranjanju tropskih gozdov (*US Tropical Forest Conservation Act – TFCA*)⁷ iz leta 1998. Po tem programu menjav so sredstva namenjena ohranjanju tropskih gozdov v državah dolžnicah, ki so vključena vanj. Da lahko država sodeluje v programu, mora imeti najmanj en tropski gozd, ki ga odlikuje biotska raznovrstnost ali pa tropski deževni gozd, ki je v globalnem, kontinentalnem ali regionalnem smislu pomemben. Politični in ekonomski kriteriji pa so isti kot za EAI (Sheikh 2006, 10).

⁷ 'Zakon ZDA o ohranjanju tropskih gozdov' ('*Tropical Forest Conservation Act*' oz. TFCA) je bil v ameriškem kongresu sprejet leta 1998, in sicer na podlagi dejstev, da so tropski gozdovi neprecenljive vrednosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter da bistveno vplivajo na zmanjšanje vrednosti CO₂. Pri TFCA gre za širitev pobude EAI na vse države, ki imajo tropski gozd. TFCA ni teritorialno omejen le na Latinsko Ameriko. (Vir: Rosen et al. 1999; Sheikh 2006)

Shema 4.3: Menjava dolga za ohranjanje narave v okviru TFCA

Vir: prirejeno po Sheikh (2006)

Od leta 1998 je bila menjava po TFCA dogovorjena v 11 državah, in sicer za vložek 82,2 mio dolarjev, tako da bo v obdobju 12–26 let za projekte ohranjanja tropskega gozda ustvarjenih 136,5 mio dolarjev sredstev v lokalnih valutah (Sheikh 2006, 1).

Tabela 4.5: Menjave dolga za ohranjanje narave v okviru TFCA do leta 2006 (izbor držav)

Država	Leto	Prispevek NVOO (WWF, TNC, CI)	Znižanje nominalne vrednosti dolga (v USD)	Pridobljena sredstva za okoljevarstvene projekte (v USD)	Trajanje programa (v letih)
Belize	2001	1.300.000	1.400.000	9.000.000	26
Peru	2002	1.100.000	14.000.000	10.600.000	12
	2008	ni podatka	ni podatka	25.000.000	7
Kolumbija	2004	1.400.000	ni podatka	10.000.000	14
Paragvaj	2006	0	ni podatka	16.000.000	12
Gvatemala	2006	2.000.000	15.000.000	24.400.000	15
Kostarika	2007	2.500.000	26.000.000	26.000.000	16
Braziliya	2010	ni podatka	21.000.000	ni podatka	5 ⁸

Vir: Sheikh (2006); USAID (2010); The Nature Conservancy (2010); BBC News (2010)

⁸ BBC na svoji spletni strani navaja, da bo Braziliya »v naslednjih petih letih« denar namenila »projektom ohranjanja narave in izboljšanju življenja prebivalcev na ogroženih območjih«. (Op. avt.)

Druga generacija menjav dolga za ohranjanje narave vključuje veliko več sredstev kot prva generacija. Poleg tega ta oblika preko skladov omogoča dolgoročnejshe projekte ter trajnejše financiranje projektov (Jha in Schatan 2001, 13–15).

V skladu s sporazumom o menjavi dolga za ohranjanje narave se običajno oblikuje partnerski sklad (Kaiser in Lambert 1997, 27).

Obstajajo trije osnovni tipi partnerskih skladov:

- gotovinski sklad (*cash fund*) – v sklad se stečejo določena denarna sredstva po enem ali več kanalih. Ta sredstva se nato porabijo za odobrene projekte, upoštevajoč količino razpoložljivih sredstev. Potek projektov nadzira uprava sklada. Uspeh enega projekta je hkrati garancija za odobritev novih projektov;

- dotacijski sklad (*endowment fund*) – denar države dolžnice se v sklad vplača v obliki obveznic, nepremičnin, vplačil na račun – za financiranje projektov pa se porabi le obresti na te naložbe. Sredstva, ki so na razpolago pri tej obliki so precej nižja kot pri denarnem skladu, a je delovanje sklada bolj dolgoročno. Pri tem skladu je večji poudarek na financiranju razvoja in ohranjanja okolja, kot pa na dejanskem zmanjševanju zadolženosti. Poleg tega je treba upoštevati še administrativne stroške upravljanja sklada;

- obnovljivi sklad (*revolving fund*) – deluje podobno kot denarni sklad, le da se sredstva izplačujejo v obliki posojil in je tako, kot tak, dolgoročni finančni mehanizem. Investicije temeljijo na razvojnih ciljih partnerskega sklada. Treba je pretehtati varnost naložbe in takojšnje doseganje ciljnih skupin. Morda posojila v okviru razvojnih ciljev sklada niso tako varna kot naložbe v vladne obveznice ali nepremičnine, a je zato na razpolago več sredstev, pri čemer je stopnja tveganja višja.

Sredstva iz sklada se lahko namenijo (Kaiser in Lambert 1997, 5):

- ustanovitvi avtonomnega sklada, ki ga upravlja nacionalna NVO,
- vplačilu v paradržavni sklad, iz katerega se financirajo projekti NVO,
- neposrednemu financiranju tekočih oz. novih projektov lokalne NVO ali mednarodne organizacije (npr. UNICEF-a),
- vplačilu v proračun določenega ministrstva (največkrat je to ministrstvo za zdravje ali šolstvo) za izvedbo prednostnega projekta,

- vplačilu v državni proračun – partnerski sklad tako postane del uradnega proračuna in je namenjen plačilu stroškov države,
- servisiranju dolga, ki ga ima država do domačih bank.

4.3 Prednosti in slabosti menjav

Ideja menjave dolga za ohranjanje narave torej temelji na tem, da so zadolžene države zaradi pritiska vračanja dolga še bolj nagnjene k prekomernemu izkoriščanju naravnih virov. DeSombre (2002, 153) meni, da je mehanizem menjave bolj pomemben kot inštrument zaščite okolja, kot pa inštrument za odplačevanje dolga. Navaja tudi primer: s prvo menjavo v Ekvadorju je bilo pridobljenih 1 milijon dolarjev sredstev, pri čemer znaša skupni ekvadorski dolg 8,3 milijarde dolarjev. A je hkrati bila z menjavo višina sredstev za naravne parke podvojena.

Dogse in von Droste (1990, 22–25) med prednostmi, ki jih prinašajo prve generacije menjav dolga za ohranjanje narave posebej za države dolžnice, vlagatelje in banke upnice, navajata naslednje: državam dolžnicam zamenjava prinaša dodatni kapital in izboljšanje ocene kreditne sposobnosti države, kar jo hkrati naredi bolj privlačno za domača in tuja vlaganja in za pridobivanje novih kreditov. Poleg tega pripomore k zaježitvi odtoka finančnega kapitala iz države. Najbolj pomembna korist, ki jo zamenjava prinaša, pa je seveda korist za okolje in za ohranjanje naravnih virov. Poleg tega tako pridobljena sredstva namenjena okoljskim projektom, ne 'spodnašajo sredstev' drugim projektom. Menjava dolga prav tako prinaša preobrat v finančnih tokovih, in sicer od razvitega severa proti manj razvitemu jugu.

Za banke upnice menjava dolga nedvomno prinaša koristi, saj se tako rešijo slabih dolgov, ki obremenjujejo bilanco. Banke si tako lahko okrepijo zaupanje držav dolžnic za morebitno sodelovanje v prihodnje. 'Zelene' banke, ki so specializirane za okoljske projekte, imajo dobre povezave z okoljevarstveno skupnostjo, okoljskimi ministrstvi, okoljevarstvenimi agencijami in podjetji, ki se ukvarjajo z okoljsko tehnologijo, ter bodo zato imele na novo nastajajočem tržišču prednost. Preko menjav dolga za ohranjanje narave je torej mogoče vzpostaviti povezavo s pomembnimi bodočimi partnerji. Enako trdi tudi Hrynik (1990).

Slaba stran menjave dolga pa je v tem, da se na bilanci prodaja ali donacija dolga prikaže kot izguba, čeprav je treba upoštevati, da so nekatere banke te dolgove že prikazale kot izgubo.

Tabela 4.6: Potencialne koristi in potencialne slabosti menjav dolga za ohranjanje narave za države dolžnice, banke upnice in vlagatelje v okoljske naložbe

Za državo dolžnico	
Potencialne koristi	Potencialne slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • zmanjšanje dolga • privabljanje in spodbujanje novih investicij • pozitivni učinki na okolje • povečanje ugleda v svetu • izraba virov v skladu z načeli trajnostnega razvoja • ohranjanje biotske raznovrstnosti • povečanje ozaveščenosti o okolju med politiki in finančniki • vzpostavitev novih institucij 	<ul style="list-style-type: none"> • povečevanje inflacije • izpodrivanje domačih izdatkov • odvisnost od donacij • preplačilo dolga • nasprotovanje javnosti kakršnimkoli dogovorom v zvezi z odplačevanjem dolga • napačno razumevanje vprašanja suverenosti s strani javnosti • popolna prepoved izkoriščanja naravnih virov z namenom varovanja okolja • menjave dolga za ohranjanje narave, ki so manjšega obsega, ne rešujejo problema prekomernega izkoriščanja naravnih virov • menjave rešujejo le majhen delež dolga in tako pripomorejo k zmanjšanju le majhnega deleža dolžniškega bremena

Tabela se nadaljuje na str. 54

Za investitorje–vlagatelje v varovanje okolja

Potencialne koristi

- manjši stroški naložbe (popusti)
- publiciteta, krepitev renomeja in ugleda
- pridobitev novih donatorjev
- okrepljene povezave z bankami in finančnimi institucijami
- pridobitev finančnega znanja in izkušenj
- vpliv na to, kako so sredstva porabljena

- pridobitev več sredstev za projekte – dotok svežih sredstev

Potencialne slabosti

- omejitve glede naložb
- inflacija

- tveganja povezana z menjavo valute

- visoki stroški transakcije
- potencialna nevarnost, da država dolžnica ne bo cenila njihovega prizadevanja
- menjave dolga za ohranjanje narave, ki so manjšega obsega, ne rešujejo problema prekomernega izkoriščanja naravnih virov

Za banke upnice

Potencialne koristi

- očiščenje bilance – problematični dolgovi nič več ne obremenjujejo bilance
- boljše poslovno sodelovanje z državo upnico
- krepitev ugleda (če gre za donacijo dolga)

- banke, ki začnejo že takoj uspešno povezovati finance z okoljevarstveno problematiko, bodo boljše pripravljene na prihodnost, ko je pričakovati povečanje naložb v okolje

Potencialne slabosti

- bilančna izguba

- zmanjšanje finančne discipline glede vračanja dolgov
- prednost za konkurenčne banke, ki v menjavah ne sodelujejo, saj obstaja po menjavi (zaradi dolžniške razbremenjenosti držav) večja verjetnost, da bo dolg teh bank odplačan v celoti
- nekatere menjalne transakcije rešujejo le odplačilo obresti na dolg, glavnica pa ostaja ista

Vir: Dogse in von Droste 1990; Korfhage 1990; Kaiser in Lambert 1996; McNeely in Weatherly 1996a; Resor 1997; Sheikh 2006

Od menjave ima prav gotovo korist država upnica, predvsem pa menjave prinašajo veliko koristi za okolje. Lokalne okoljevarstvene organizacije s tem pridobijo sredstva za izvajanje svojih aktivnosti. Menjave prinašajo sveža finančna sredstva za okoljevarstvene projekte, kar je zelo pomembno, saj se klasični vladni okoljevarstveni projekti neprestano srečujejo s finančnimi težavami.

Kar pa je še bolj pomembno: menjave zmanjšujejo pritisk po pridobivanju deviznih sredstev, ki so potrebna za odplačevanje dolga. Ta sredstva namreč države pridobivajo predvsem s prodajanjem in prekomernim izkoriščanjem naravnih virov.

Kar pa zadeva inflacijo, sicer izdaja obveznic lahko negativno vpliva na inflacijo, a je ta škoda vsekakor manjša od tiste, ki jo ima dolg za gospodarstvo in za okolje.

Menjave dolga za ohranjanje narave se tako zdijo predvsem instrument varovanja okolja. Hkrati pa obstajajo določene omejitve – upoštevati je treba nekaj pomembnih faktorjev, ki bi morda lahko preprečili popularizacijo teh menjav. Kot prvo, je za tako menjavo primeren le manjši delež dolga. Na sekundarnem trgu je namreč mogoče kupiti le 1 % od celotnega dolga držav tretjega sveta (ta omejitev je sicer veljala le za prvo generacijo menjav, op. avt.). Tudi ta številka je sicer visoka – nekaj več kot 10 milijard dolarjev, a je bilo malo verjetno, da bi se vsa ta sredstva namenilo ohranjanju narave.

Poleg tega pa je dvomiti, ali bodo domače nevladne organizacije sposobne upravljati s tako velikim dotokom novih sredstev. Kathryn Fuller iz WWF (Korfhage 1990) je izrazila svojo bojazen, da bo dotok novih sredstev morda spodrezal domača gibanja za varovanje okolja, ki imajo svoje korenine globoko v lokalnem okolju ter poznajo kulturo in potrebe.

Obstaja tudi bojazen, da bi v številnih državah tretjega sveta prišlo do odpora in do nasprotovanja temu, da bi tujci imeli kakršnokoli besedo pri upravljanju z domačimi naravnimi viri. Domačini namreč nasprotujejo pojmovanju, da je ohranjanje tropskega gozda v mednarodnem interesu. Nekatere države (denimo Brazilija) so vztrajale na stališču, da imajo le one same pravico odločati o tem, kako ravnati z naravnimi viri (Korfhage 1990).

Resor (1997) poudarja, da so menjave dolga za ohranjanje narave predvsem pomembno vplivale na drugačen način razmišljanja o varovanju okolja ter so povezale institucije, ki prej pri prizadevanjih za varovanje okolja niso sodelovale.

Greiner in Lankester (2007) pa pravita, da je uspeh in učinek menjave, kadar gre za rezervate, odvisen od treh spremenljivk: od velikosti zaščitenega območja, od časa trajanja pogodbe in od tega, koliko prebivalci zaščitenega območja upoštevajo določila pogodbe. Če je trajanje pogodbe omejeno na, denimo, 10 let, potem se lahko zgodi, da je netrajnostna raba virov le začasno zadržana.

Pri vsaki menjavi, bodisi za okolje, bodisi za razvoj, je treba upoštevati naslednje faktorje (Kaiser in Lambert 1996, 21):

- menjava dolga je intervencija v enaki meri kot vsak drug projekt, ki je financiran od zunaj;
- vlada države, kjer poteka menjava, mora obdržati toliko manevrskega prostora, da menjava nima inflatornih učinkov – pri vsaki menjavi je treba upoštevati specifične okoliščine;
- slednje velja zlasti za menjave dolga za razvoj: kljub temu, da menjava v splošnem ne zmanjša zadolženosti, bo investicija zagotovo ustvarila neto prihodek, od katerega bo imela korist tako država, kot njeni prebivalci – samo odplačevanje dolgov tega učinka zagotovo nima.

Patterson (1990, 12) je mnenja, da je za oceno uspešnosti menjav treba ovrednotiti naslednje:

- ali je menjava izboljšala odnos do okolja v vseh sektorjih družbe in na splošno izboljšala vedenje o pomembnosti ohranjanja narave;
- ali je menjava izboljšala strukturo znanja v vladnih institucijah in NVO (izboljšanje pravnega in tehničnega znanja, višji nivo znanja pri zaposlenih, bogatenje izkušenj z varstvom okolja in ohranjanjem narave);
- ali je menjava vključila tudi privatni sektor ter kmetijske zadruge, skupnosti, majhne kmete in jim predstavila pomen varstva okolja, ohranjanja narave in trajnostne izrabe virov;
- ali menjava vključuje tudi politične reforme;

- ali menjava vpliva na širše načrtovanje razvoja okolja in naložbene programe in projekte;
- ali menjava učinkovito vpliva na ohranjanje biotske raznovrstnosti ter vključuje tudi programe za oblikovanje in upravljanje zaščitene območij;
- ali menjava širše promovira trajnostni razvoj (tudi izven zaščitene območij);
- ali so z menjavo zbrani pomembni finančni viri.

Po njegovem mnenju sicer menjave dolga za ohranjanje narave na splošno učinkovito promovirajo zavedanje o okolju, krepijo NVOO in pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Za manj uspešne so se po njegovem mnenju menjave pokazale pri količini zbranih sredstev. Glede na to, kako so projekti oblikovani, lahko menjave vključijo tudi najširše družbene sloje. Menjave lahko vplivajo na določene politične reforme, a so hkrati te spremembe majhne. Spremembe političnih usmeritev so verjetno odvisne tudi od količine sredstev v menjavi.

Hkrati tudi on ugotavlja, da so menjave dolga za ohranjanje narave zelo popularne (njegova analiza se nanaša na obdobje 1987–1990) in dosega široko publiciteto. NVOO so jim zelo naklonjene, saj si lahko preko menjav občutno povečajo dotok sredstev za svoje delovanje. Privlačen program menjav lahko prepriča donatorje, da vložijo dodatna sredstva. Poleg tega se lahko NVOO in okoljevarstveniki iz razvitih držav »trkajo po prsih«, da so naredili nekaj konkretnega za države v razvoju. Učinkovitost menjav pa je odvisna tudi od tega, kako rešuje vprašanje državne suverenosti nad teritorijem (če se z menjavo oblikujejo zaščitena območja).

Kot navaja Rosen s soavtorji (1999) pomenijo menjave dolga za ohranjanje narave zelo kreativni način zbiranja sredstev za delovanje NVOO in hkrati pomenijo bistven porast obsega sredstev, namenjenih okoljevarstvenim projektom. Rezultati pa so odvisni od projektov samih, vpletenih organizacij in vlad.

Sheikh (2006, 16) hkrati opozarja, da je težko je oceniti, koliko menjave dejansko pripomorejo k ohranjanju tropskih gozdov, saj bi moralo – vsaj po nekaterih ocenah – od menjave, in od dejanske vzpostavitve programa, miniti najmanj 10 let.

Rosen (1999, 20–22) zato navaja priporočila, ki naj bi zagotavljala uspešnost menjav:

1. Javne menjave naj bi bile izvedene kot del strategije države dolžnice za odplačilo dolga in morajo biti izvedene na predlog države dolžnice. Menjave so torej uspešnejše, če se sklenejo na predlog države dolžnice, saj tako odpade interpretacija, da so vsiljene od zunaj. Jamie Resor, WWF, pa tudi poudarja pomen aktivnega sodelovanja NVOO.

2. Menjave morajo biti del celotne strategije tuje pomoči in odpisa dolga. Prav tako menjave ne smejo biti nadomestilo za tujo pomoč, temveč kvečjemu dodatek tej pomoči.

3. Menjava lahko poteka v obliki enkratne transakcije ali v obliki več zaporednih transakcij. Odločitev je odvisna od vrste aktivnosti, ki se financirajo iz menjave, od sposobnosti države dolžnice, da zbere dovolj sredstev v domači valuti in od stopnje kontrole, ki bi jo želela obdržati država upnica. Pri javni menjavi dolga, pri kateri ima država dolžnica za sabo obdobje finančnih težav, je bolj primerno uporabiti strategijo več zaporednih transakcij, pri čemer je plačilo vsakokrat odvisno od uspešnosti izvedbe in porabe prejšnjega plačila. A je potrebno poudariti, da to za vse pomeni tudi višje manipulacijske stroške.

Delež v domači valuti, ki ga prispeva država dolžnica, se lahko plača v gotovini ali v domačih obveznicah. S stališča upnika je odločitev odvisna od zaupanja države upnice, da bo mogoče iz teh obveznic dejansko financirati projekte. Države dolžnice verjetno raje izdajajo obveznice, kot pa da svoj delež sredstev prispevajo v denarju. Domače obveznice je priporočljivo vezati na dolar, da se zavaruje njihova vrednost v primeru devalvacije.

4. Za zmanjšanje tveganja, ki ga menjava prinaša za državo dolžnico, državo upnico in NVO, ki v menjavi sodelujejo, se priporoča vrsta ukrepov, denimo: depozitni račun oz. založni račun, na katerega se naložijo sredstva do izpolnitve določil pogodbe, vezava valut z bolj spremenljivim tečajem na dolar, odprtje neodvisnih računov z ostrimi določbami dostopa, nalaganje sredstev na tuje račune, itd. Pred sklenitvijo menjave je priporočljivo proučiti vse te mehanizme in jih po potrebi vključiti v sporazum o menjavi (John Ross in Jamie Resor, 1999).

5. Pri večini javnih menjav dolga za ohranjanje narave se v državi dolžnici ustvari partnerski sklad, iz katerega se financirajo aktivnosti iz sporazuma. Ta sklad ima

lahko obliko skrbniškega sklada, pri čemer se kratkoročni ali dolgoročni programi financirajo iz dobička na glavnico ali iz presihajočega sklada, ki črpa iz glavnice, dokler ta ni izčrpana. Oblika sklada je odvisna od načina vplačila v sklad. Skrbniški skladi so bolj primerni za okoljevarstvene projekte, denimo za financiranje naravnih parkov, saj zagotavljajo relativno stabilno financiranje v daljšem časovnem obdobju. Za kratkoročne projekte v trajanju 3–5 let pa je bolj uveljavljena oblika presihajočega sklada.

6. Zelo pomemben je način upravljanja partnerskega sklada, saj je od tega odvisna njegova kredibilnost, obstoj in uspešnost. Večino skladov nadzoruje in vodi upravni odbor, katerega predstavniki prihajajo iz države dolžnice in države upnice, v njem pa so tudi vladni predstavniki in predstavniki NVO. Sestava odbora je seveda odvisna od velikosti sklada, časovnega obdobja in namena. Za najboljšo se je izkazala sestava v okviru EAI, pri kateri v upravnem odboru sklada sedijo vladni predstavniki obeh držav, a imajo v njem predstavniki domače okoljevarstvene organizacije večino. Pri tem je pomembno, da ima država upnica zaupanje, da bodo sredstva uporabljena v skladu z namenom rabe. Hkrati pa večina nevladni organizaciji omogoča občutek lastništva in s tem bolj racionalno porabo sredstev.

7. Upravičenci do sredstev iz sklada naj bodo nevladne organizacije in ne vladne agencije. Slednje naj imajo možnost sodelovati kot partnerice NVO.

8. Menjavam se pogosto očita, da nadomeščajo javne izdatke države upnice in niso le dopolnilo tem izdatkom. Zelo je torej pomembno, da se zagotovi, da so menjave le dodatna finančna spodbuda. Seveda je težko dejansko ugotoviti, ali bi bil določen projekt tudi sicer financiran iz državnih sredstev; mogoče pa je napraviti neke vrste zgodovinski pregled porabe sredstev in proučiti, koliko gre pri projektih v resnici za dodatno financiranje.

9. Pred sklenitvijo dogovora o menjavi je treba ugotoviti, ali so aktivnosti, ki naj bi bile financirane z menjavo, tudi del širše državne strategije, saj je sicer težko zagotoviti dolgoročno uspešnost. Sklad je uspešnejši, če so njegove aktivnosti zastavljene ožje, na ožji sklop perečih vprašanj, ne pa preširoko.

10. Treba je izbrati dobre projekte. Poleg tega je treba ustrezno izobraziti vse sodelujoče oz. zaposlene.

11. Nujno je stalno ocenjevati in vrednotiti uspešnosti izvajanja aktivnosti.

4.4 Težave in kritike menjav

Že takoj pri prvih menjavah dolga za ohranjanje narave so se pojavile ostre kritike menjav in očitki, ki sem jih razvrstila v naslednje vsebinske sklope:

1. Menjavam dolga za ohranjanje narave se je očitala kršitev suverenosti in ozemeljske celovitosti države, v kateri je bila menjava izvedena.

Že prva menjava, v Boliviji, je vzbudila negativne reakcije v zvezi z lastništvom zemlje. V Boliviji je prišlo do protestov zaradi domnevne kršitve suverenosti in ozemeljske celovitosti, saj je v javnost pomotoma prišla informacija, da bo z menjavo lastnica zemlje postala tuja okoljevarstvena organizacija. Zato so se naravovarstvene organizacije od takrat dalje izogibale direktnemu nakupu zemljišč s sredstvi, pridobljenimi z menjavo. Razvoj menjav je šel predvsem v taki smeri, da mednarodne okoljevarstvene organizacije v pogodbi niso več omenjale lastništva, da ne bi to vzbudilo negativne reakcije javnosti. Zato sredstva iz menjav kasneje niso bila namenjena le odpiranju novih naravnih rezervatov, temveč tudi izobraževanju o varovanju okolja, povečanju proračuna obstoječih naravnih rezervatov, financiranju lokalnih okoljevarstvenih organizacij, zaposlovanju parkovnih nadzornikov (Jha in Schatan 2001, 10; DeSombre 2002, 152; Sheikh 2006, 13). Temu finančnemu mehanizmu se je očital tudi 'ekoimperializem' in poizkus ogrožanja suverenosti države (DeSombre 2002).

Tudi dogovor o menjavi dolga za ohranjanje narave v Argentini je sprožil silovite proteste, saj se je menjavo povezovalo s korupcijo v argentinskem državnem vrhu (Huntington 1991).

Kaiser in Lambert (1996, 21) tako trdita, da imajo menjave le neznamenit vpliv na zmanjšanje zadolženosti države, medtem ko vplivajo na moč odločanja nad notranjimi viri države dolžnice. Garnier (1991 v Kaiser in Lambert 1996, 21) kritično pripominja, da se pojavlja cel spekter novih akterjev, ki imajo interes pri razporeditvi javnih sredstev: prej so o razporeditvi sredstev odločala ministrstva, parlamenti in

vladne agencije, sedaj pa jih v vlogi nosilcev odločanja zamenjujejo centralna banka, domače in tuje NVOO, investitorji in mednarodne finančne institucije. Pri poskusu zmanjševanja zadolženosti držav po njunem mnenju v resnici obstaja možnost vsiljevanja tuje nadvlade.

2. Očitek, da menjave ne upoštevajo potreb ljudi, ki živijo na območjih, ki padejo pod posebno zaščito in postanejo del naravnih parkov oz. rezervatov. Pri menjavah dolga za ohranjanje narave se pod popolno zaščito znajdejo zelo obsežna območja, kar ima velik vpliv na življenje lokalnih prebivalcev. Kmetom, selilnim obdelovalcem zemlje ter drugim lokalnim prebivalcem se preprečuje dostop do zemlje in so zato ti prav prisiljeni k nelegalnem sekanju gozda in k nelegalnemu koriščenju zemlje (Bryant in Baily 1997, 142). Barreiro (1992) poudarja, da lokalne skupnosti izgubijo nadzor nad posledicami, ki jih imajo menjave dolga za ohranjanje narave, ki potekajo pod okriljem neprofitnih organizacij in korporacij, za lokalno okolje.

Rhona Mahoney (v DeSombre 2002, 154) pravi, da nekateri naravni parki obstajajo le na papirju in da dajejo le neke vrste iluzijo varovanja okolja, brez dejanskega varovanja okolja. Pravi, da so naravni rezervati ves čas pod pritiskom gozdarjev, rudarjev in ljudi, ki niso lastniki zemlje, a so od nje odvisni za svoje preživetje.

3. Menjave so le izgovor za odnašanje starodavnega znanja o rastlinah in tradicionalnih metodah zdravljenja iz držav svetovnega Juga, ki so tako oropane še enega bogastva. Latinskoameriški pakt za okoljsko akcijo (Latin American Ecological Action pact – LAEAP), mreža več kot 100 latinskoameriških nevladnih organizacij, je ob prvi menjavi v Braziliji izrazila stališče, da je projekt menjave v resnici privatni botanični vrt znanstvenikov s Severa (in posledično za multinacionalke), ki bodo imele tako prost in nenadzorovan dostop do genetskega bogastva parka. Kasneje bodo lahko tuje korporacije te biološke vire celo patentirale in z velikim dobičkom prodale (Barreiro 1992). Po njihovem mnenju so menjave dolga za ohranjanje narave krinka za prilaščanje genske raznovrstnosti v državah dolžnicah oz. za obsežne komercialne gozdarske projekte (Barreiro 1992).

Tudi Choudry (2003) trdi, da se za menjavami dolga za ohranjanje narave skrivajo nameni, kako z Juga odnesti še več naravnih virov – tokrat v obliki znanja o rastlinah, s katerim razpolagajo staroselci. Po njegovem mnenju se seznam donatorjev okoljevarstveni organizaciji Conservation International bere kot seznam 50 največjih

korporacij v ZDA. Na vrhu prioritet organizacije CI naj bi sicer bila ohranjanje biotske raznovrstnosti, a je po njegovem nastopil čas, ko bi morala organizacija pokazati svoje prave barve. Sedež CI je v Washingtonu, svoje izpostave pa ima v več kot 30 državah na štirih kontinentih. CI sicer zase trdi, da je nevladna okoljevarstvena organizacija. Njeno poslanstvo naj bi bilo »ohranjati naravno dediščino planeta Zemlje, biotsko raznovrstnost na Zemlji in pokazati, da lahko človeška družba živi v harmoniji z naravo« (Choudry 2003).

Vendar se za njenim zanimanjem za ohranjanje ogrožene biotske raznovrstnosti skriva več, tako Choudry (2003). Staroselci, Indijanci so se uspešno upirali kolonizaciji in genocidu, ter uspeli skozi generaciji ohraniti svoje znanje o zdravilnih učinkih določenih rastlinskih in živalskih vrst. Že dolga leta si farmacevtske družbe prizadevajo, da bi dobile dostop do tradicionalnega znanja o rastlinah in načinih njihove rabe, saj to daje veliko več verjetnosti, da bi odkrili novo zdravilo, kot pa da bi zdravilne učinke na slepo preizkušali. Po podatkih Normana Farnswortha, znanstvenika iz Univerze v Illinoisu iz Čikaga izvira 121 zdravil na recept, ki so v uporabi danes, iz 90 rastlin. Kar 74 % novih zdravil je bilo odkritih s preizkušanjem učinkovitosti tradicionalne rabe zdravilnih rastlin. Glede na to, da je na svetu kar 250.000 rastlinskih vrst, je velika verjetnost, da se odkrije še kakšno novo zdravilo. CI tako omogoča korporacijam relativno enostavno znanstveno raziskavo. Na videz je dobrodelna in »neprofitna«, v resnici pa deluje kot posrednik in si skuša pridobiti na svojo stran lokalno skupnost, pri tem pa dobi dostop do tradicionalnega znanja. Z nekaj programi za spodbujanje gospodarskega razvoja si skuša pridobiti na svojo stran lokalno prebivalstvo.

4. Menjave naj bi dejansko uzakonile popolnoma nezakonit dolg. Nekatere NVO so namreč poudarjale, da je dolg tretjega sveta popolnoma nelegitimen in bi ga bilo treba zato v celoti odpisati. Menjavam se očita, da uzakonjajo, po mnenju mnogih, nezakonite dolgove (Dogse in von Droste 1990, 22–25; Kaiser in Lambert (1996, 9–10). Okoljevarstvene organizacije so bile zato deležne kritik, da so z menjavo dolg legitimizirale in da spodkopavajo boj za odpis celotnega dolga najrevnejših držav. Vse od izbruha dolžniške krize v državah tretjega sveta je prisoten dvom, ki ga vzbujajo predvsem NVO, ali je dolg držav tretjega sveta sploh legitimen. Ta dvom se je sčasoma omilil in tiste NVO, ki so nekoč najbolj opozarjale na nelegitimnost dolga, so sedaj izbrale drugačno taktiko: skrbno proučijo vire, da ugotovijo, kateri del dolga

je (po njihovem mnenju) nelegitimen in nato projekt menjave oz. konverzije izvedejo le za tisti del dolga, ki je po njihovem mnenju legitimen. Nekatero organizacije tako zavračajo oz. ignorirajo tisti del dolga, ki je nastal zaradi nakupa orožja, tobaka, alkohola, ipd. (Kaiser in Lambert (1996, 40).

Tudi prva menjava dolga za ohranjanje narave v Braziliji je naletela na ostro kritiko zveze latinskoameriških okoljevarstvenih skupin. Mreža LAEAP je ob tem izrazila stališče, da sporazum ne pripomore k reševanju dolžniške krize v Braziliji, hkrati pa uzakonja zunanji dolg, ki ga sicer latinskoameriške nevladne organizacije ne priznavajo. Menjave dolga za ohranjanje narave ne rešujejo problematike zunanjega dolga, pri čemer pa dajejo temu dolgu pravno veljavnost (Barreiro 1992). Tudi avtohtoni prebivalci Latinske Amerike zamenjavam dolga za ohranjanje narave niso najbolj naklonjeni, saj trdijo, da zemlja pripada smo njim: »Ne morejo zamenjati dolga za našo zemljo, saj je zemlja naša, dolg pa ne; dolg ni nastal po naši krivdi ...« (J. Rocha v Dogse in von Droste 1990, 27).

5. Menjave ne nagovarjajo vzrokov za dolžniško krizo. Prav tako menjave ne naslovijo vzroka, zakaj sploh prihaja do prekomernega izkoriščanja naravnih virov (Pearce 1990a v Dogse in von Droste 1990). Povečano število menjav bi tako lahko prineslo lažni občutek, da se naravni viri zdaj povsod izkoriščajo v skladu z načeli trajnostnega razvoja.

Thapa (1998 v Greiner in Lankester 2007, 461) dodaja, da menjave dolga za ohranjanje narave, dejansko ne morejo rešiti celotnega dolga držav v razvoju. Poleg tega tudi morebitna rešitev dolžniške krize ne bo rešila ekološke krize, saj se prekomernega izsekavanja gozdov ne da v celoti preprečiti. Boljši uspehi so doseženi v tistih državah, v katerih imajo glavni akterji bolj proaktiven odnos do ohranjanja narave (kot primer navaja Kostariko).

6. Menjave lahko povzročijo inflacijo. Zamenjavam se očitajo inflatorni učinki (Dogse in von Droste 1990, 22–25). Tudi Mateo (1993 v Greiner in Lankester 2007, 460) opozarja na morebitni negativni vpliv na količino denarja v obtoku in na porast obrestnih mer. Dogaja se, da države v primerih, ko naj bi šlo za vložek določenih domačih sredstev, zadevo rešijo tako, da potrebna sredstva preprosto natisnejo (DeSombre 2002; Rosen 1999). A imajo tako privatne kot javne menjave omejeni doseg, poleg tega države dolžnice svoj del finančnih obveznosti izpolnjujejo v

obveznicah, ne pa s plačilom v gotovini (Rosen 1999). Inflaciji se je mogoče izogniti tako, da se sredstva razporedi na večletno časovno obdobje, torej na večkratna vplačila zaporednih obrokov v sklad.

7. Nepripravljenost bank za sodelovanje (privatne menjave). Le malo komercialnih bank se je pripravljeno toliko žrtvovati za skupnost, še posebno, ker gre za oddaljena območja, od katerih nimajo neposrednih koristi. Banka upnica mora pristati na velike popuste, pri čemer nima nobenega zagotovila, da bo dolgoročno prišlo do uveljavitve določil iz pogodbe (Miller 1991).

Poleg tega pri menjavah obstaja enak problem kot pri vseh odpisih dolga: tudi pri menjavi dolga za ohranjanje narave je potrebno sodelovanje privatnih mednarodnih bank, ki začnejo oz. odobrijo programe. Večina bank pa ni pripravljena storiti nekaj, kar bi ogrozilo njihovo kratkoročno bilanco (Todaro in Smith 2006).

8. Ni nadzora nad morebitnim nespoštovanjem pogodbenih dogovorov. Nujno je, da vladni predstavniki vidijo koristi takega projekta; le tako se lahko pričakuje, da se bodo držali pogodbenih dogovorov, saj neupoštevanje pogodbenih dogovorov predstavlja poseben problem Miller (1991, 133). Zaradi neupoštevanja dogovorov se državi dolg ne pripíše nazaj. Do neupoštevanja pogodbenih dogovorov ne nujno pride zaradi nepripravljenosti ali nevednosti in neznanja vladnih uradnikov, kmetov in drugih vpletenih v državi prejemnici. Vsi naštetih se lahko zavedajo nevarnosti, ki jih prinaša ekološka škoda zaradi nepravilne cenovne politike, sistema lastništva in načina obdelovanja zemlje, vendar ne zmorejo sprejeti primernih ukrepov, če tem ukrepom nasprotujejo določeni politični, ekonomski in socialni pritiski. V takem primeru je zelo verjetno, da se sporne obveze oz. obveze, ki jih je težko vpeljati in ki so zapisane v podpisanem dokumentu, ne bodo upoštevale. Odklonilni pritiski se še povečajo, če obveznosti odplačevanja dolga dopuščajo le malo prostora za zadovoljevanje takojšnjih potreb (op. padeč standarda). Na problem izvajanja pogodbe opozarjata tudi Jha in Schatan (2001, 10).

Poleg tega je formulacija »varovanje naravnih virov« zelo široka in jo je možno interpretirati na različne načine. Naravni viri, na katerega se varovanje nanaša, so obsežni, oddaljeni ter jih je težko nadzirati (Jha in Schatan 2001).

Hkrati vedno obstaja bojazen, da država dolžnica ne bo izpolnila svojega dela obveznosti v obliki izdaje obveznic ali proračunskih obveznosti. Če NVO finančno podprejo projekte, ki jim domača vlada nasprotuje, je tveganje še večje. Jamie Resor, WWF, sicer zatrjuje, da se sami nikoli niso srečali s težavami neplačevanja in da so države vedno pokrile svoj delež v domači valuti (Rosen et al. 1999).

9. Menjave prinašajo le dodatne stroške (Jha in Schatan (2001, 10).

10. Količina tako rešenega dolga je, po nekaterih interpretacijah, nepomembna. Nasprotniki menjav (Deacon in Murphy 1997 v Sheikh 2006, 13) trdijo, da so države dolžnice v menjave tako rekoč prisiljene in da količina tako zbranih sredstev za okolje menjav ne opravičuje, saj so tako zbrana sredstva zelo pičla, hkrati pa menjave kršijo suverenost držav dolžnic, ki v tem programu sodelujejo. Tudi Miller (1991) meni, da v finančnem smislu projekti menjave dolga za ohranjanje narave okolje niso tako obsežni, da bi prinašali veliko olajšanje problema dolga. Privlačni so le v tem, ker prinašajo dvojno korist. Enako trdijo tudi Jha in Schatan (2001), Deacon in Murphy (1997 v Greiner in Lankester 2007, 461) in drugi.

11. Uspešnost menjav je težko ovrednotiti – izid menjave je nejasen. V pogodbi se skušajo zaščititi naravni viri, torej gozdovi, in uspešnost projektov je težko ovrednotiti. V dogovorih o menjavi običajno ni konkretno navedeno, po čem meriti uspešnost ali neuspešnost menjave. Verjetno zato, ker je uspešnost okoljevarstvenih projektov težko izmeriti, poleg tega je mogoče rezultate različno interpretirati, kar pomeni, da bi lahko prihajalo do sporov glede interpretacije rezultatov (Rosen et al. 1999; Jha in Schatan 2001). V menjavi namreč nastopajo različne stranke, ki imajo različne interpretacije. Številni opazovalci izražajo svojo zaskrbljenost nad menjavami dolga na splošno (Rosen et al. 1999, 12), saj je nejasno, kaj se po zaključku posla oz. transakcije zgodi s skladi, ki so ustanovljeni iz sredstev menjave.

12. Krepitev napetosti med razvitimi državami in DVR oz. nerazvitimi državami. Razvite države namreč ne priznavajo svoje krivde pri siromašenju okolja. Revnim kmetom iz DVR se zaradi sporazuma lahko življenje precej spremeni, medtem ko prebivalcem razvitih držav zaradi menjav njihovega načina življenja ni treba spreminjati (DeSombre 2002). Miller opozarja, da imajo vlade razvitih držav dvojne standarde: industrijske države so se namreč razvijale, ne da bi upoštevale ekologijo,

sedaj pa bi rade popravile ekološko škodo, čeprav so same že zadale največ škode okolju (Miller 1991, 133).

Poleg tega države dajalke na okolje gledajo kot na skupno dobro, države prejemnice pa bi sredstva raje namenjala bolj nujnim, lokalnim projektom – denimo čistejšemu zraku v velemestih, zmanjševanju onesnaževanja rek in jezer, zmanjševanju erozije tal kmetijskih površin, torej projektom, ki takoj vplivajo na izboljšanje življenjskih pogojev prebivalstva (Jha in Schatan 2001, 14). Kot opozarja Emerton (2006 v Greiner in Lankester 2007, 461), se za nekatere menjave zdi, da jih vodijo politični in ekonomski motivi, ki dejansko niso v interesu države dolžnice.

Kaiser in Lambert (1996, 21) poudarjata, da je ideja o tem, kako demokratične države po svojih najboljših močeh pomagajo zadolženim državam in njihovim državljanom, bolj ko ne mit. Po njunem mnenju so pogosto na delu le interesi ozkih skupin iz bogatih držav in mednarodnih finančnih institucij, ki v imenu neoliberalne ideologije sredstva razporejajo za vse drugo, kot pa za najrevnejše sloje.

DeSombre (2002, 81) predstavlja tezo, da skušajo vplivne bogate države preko nevladnih organizacij v bistvu izvajati pritisk na DVR in jim vsiljevati svojo politiko.

Dolgoročno gledano pa je vse to nasprotovanje imelo tudi pozitiven vpliv, saj je poskrbelo za potrebno pozornost definiranju potreb po varovanju okolja in uveljavitvi menjave dolga za ohranjanje narave kot kreativnega orodja za financiranje projektov varovanja okolja. Mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave se je izkazal kot dober način za povečanje sredstev, namenjenih varovanju okolja v državah v razvoju (Resor 1997).

Kljub kritikam, iz virov izhaja, da so menjave dolga za ohranjanje narave vsekakor koristne pri promoviranju politik, ki upoštevajo varovanje okolja, a je doseg teh menjav omejen: lahko sicer zmanjšajo finančno stisko nekaj naravnih parkov, ne morejo pa zmanjšati pritisk na tropski pragozd kot celoto (konkretne finančne podatke bom navedla v 5. poglavju – op. avt.).

Menjave so predvsem dobra osnova za upoštevanje načel trajnostnega razvoja v določeni regiji, ne morejo pa vplivati na spremembe vladne politike, ki bi bile potrebne za bolj pametno izrabo tako pomembnih in bogatih virov (Korfhage 1990).

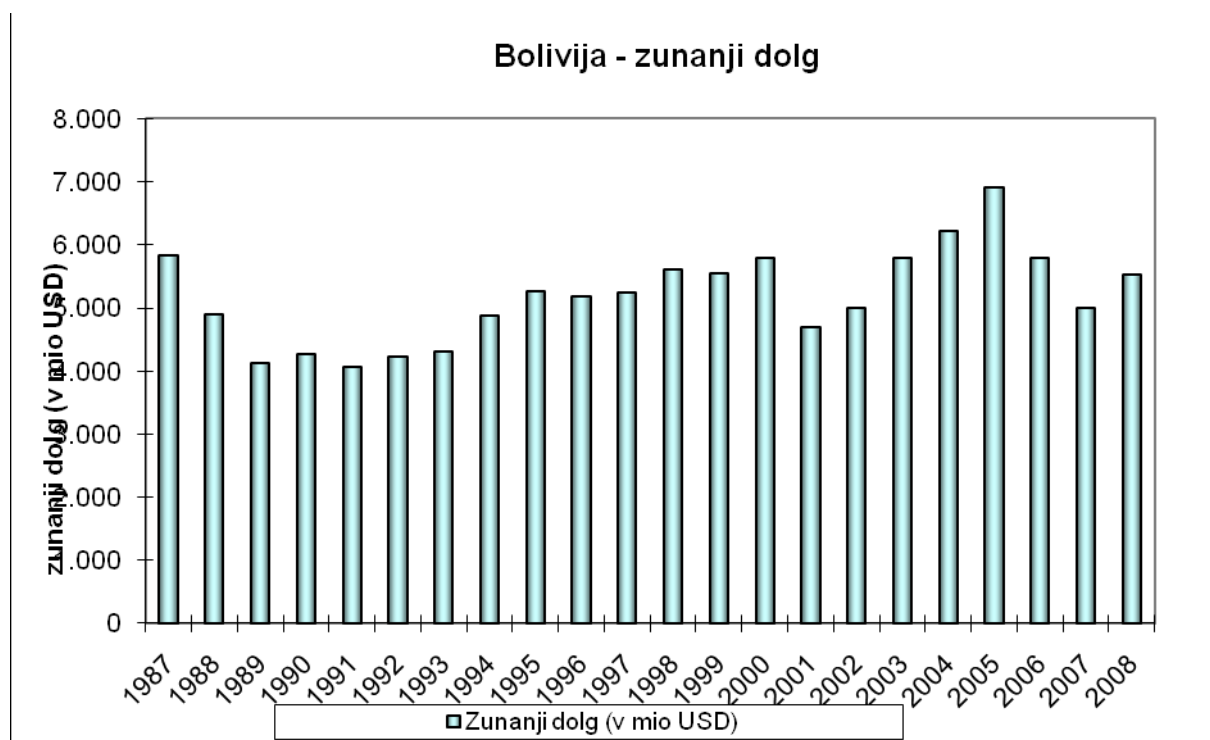
Sicer pa so se ostre kritike menjav dolga za ohranjanje narave sčasoma umirile.

5 MENJAVE DOLGA ZA OHRANJANJE NARAVE – PRIMERI

5.1 Bolivija

Že iz tabel 3.1 in 3.2 je razvidno, da je predstavljal (in da še predstavlja) bolivijski zunanji dolg precejšnji delež BDP, pa tudi izvoznih prihodkov. Leta 1987 je bil delež zunanjega dolga v BDP najvišji od vseh predstavljenih držav. Za leto 2007 pa je z 39 % na tretjem mestu (glej Tabela 3.2). Delež dolga v izvozu dolga in storitev je bil leta 1987 daleč nad povprečjem držav Latinske Amerike (Bolivija 875 %, celotna Latinska Amerika pa 329 %) (Tabela 3.1). Za leto 2008 pa leži ta delež pod povprečjem (Bolivija 66 %, LA 81 %). Konkretni podatki o količini bolivijskega zunanjega dolga pa so razvidni z Grafa 5.1.

Graf 5.1: Bolivija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

Bolivija je prva država, ki je sklenila dogovor o menjavi dolga za ohranjanje narave.

5.1.1 Biosferni rezervat Beni (menjava l. 1987)

Bolivija je bila torej prva država, ki je sklenila dogovor o menjavi dolga za ohranjanje narave. Bolivajska vlada je po osem mesečnih pogajanjih julija 1987 podpisala pogodbo z organizacijo Conservation International (CI) s sedežem v Washingtonu. CI je preko banke Citicorp Investment, podružnice banke Citibank, za 100.000 dolarjev kupila za 650.000 dolarjev Bolivajskega dolga, kar pomeni, da je bila cena dolga 15 centov za dolar. Teh 100.000 dolarjev je CI dobila kot donacijo fundacije Frank Weeden.

Boliviji je bilo tako odpisanega 650.000 dolarjev dolga, v zameno pa je Bolivija ustanovila sklad v vrednosti 250.000 dolarjev: 100.000 dolarjev v pesih je prispevala bolivajska vlada, 150.000 dolarjev v pesih pa Ameriška agencija za mednarodni razvoj (USAID). Dohodki bolivajskega sklada, s katerim je upravljala Bolivajska akademija znanosti in Ministrstvo za kmetijstvo, so bili namenjeni stroškom upravljanja in varovanja okolja v biosfernem rezervatu Beni, in sicer so bila sredstva namenjena kritju stroškov zaposlenih, stroškov vzdrževanja in stroškov infrastrukture. Sklad je kril tudi stroške dodatnega usposabljanja zaposlenih ter stroške izobraževalnega programa in delavnic na temo trajnostne izrabe naravnih virov in varovanja okolja.

Bolivajska vlada se je zavezala, da bo rezervatu Beni podelila najvišjo možno stopnjo pravne zaščite in hkrati sprejela dogovor o oblikovanju še treh varovanih območij, ki mejijo na rezervat Beni: varovano gozdno območje Chimane (6.700 km²), varovano vodno območje Cordebene (2.250 km²) in regionalni park Yacumi (1.300 km²) (Dogse in von Droste 1990).

Organizacija CI se je zavezala, da bo programu nudila vso znanstveno, tehnično in administrativno podporo.

Biosferni rezervat Beni je zavarovano gozdnato območje z bogato floro in favno, v katerem živi 13 od 18 bolivajskih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, med njimi primati, divje mačke, jelenjad, divje svinje, rečne vidre, lisice, mravljinčarji, netopirji, ptiči in dvoživke. Gozdni rezervat Chimane je ostalo odprto območje, tu živeti

Indijanci pa morajo po novi ureditvi gozdne vire izkoriščati v skladu z načeli trajnostnega razvoja. Zavarovano območje sta postala tako še regionalni park Yacuma in hidrološki bazen Cordebeni. V teh dveh območjih živijo številne ogrožene rastlinske in živalske vrste. Posebej je pred izsekavanjem zaščiten hidrološki bazen Cordebeni, saj bi zaradi prekomernega izsekavanja lahko prišlo do erozije rečnega bazena Hrynik (1990, 2).

Izvajanje pogodbe o zamenjavi dolga za ohranjanje narave je potekalo počasi, predvsem zaradi finančnih in političnih omejitev v sami Boliviji, pa tudi zato, ker ni bila vključena kakšna domača nevladna okoljevarstvena organizacija oz. domača institucija. Menjava dolga v Boliviji je bila deležna precejšnje negativne publicitete, saj je sprva prišla v javnost informacija, da bodo obsežna območja prešla v last Američanov oz. ameriških okoljevarstvenih agencij. Dejansko pa je lastnica zemlje ostala Bolivija.

Zato vse do leta 1989 Bolivija ni dala svojega finančnega prispevka. Pri USAID pa so se že prej zavezali, da svojega deleža ne bodo plačali dokler tega ne bo storila Bolivija, kar se je prav tako zgodilo aprila 1989. Zaradi tega je prišlo do zamude in s tem do izgube obresti v višini 60.000 USD, saj je bil denar prenesen na dolarski račun takoj po podpisu dogovora o menjavi.

Pri upravljanju z rezervatom Beni pa je tudi sicer prihajalo do težav. Na varovalnih območjih je še naprej potekalo prekomerno izkoriščanje mahagonijevega lesa. Poleg tega se tri skupine avtohtonih indijanskih prebivalcev niso bile pripravljene odreči ozemlju, ki so ga imele za svoje. Na tem območju so staroselci namreč tradicionalno gojili koko in tam je bilo lociranih celo nekaj manjših tovarn za njeno predelavo. V višje ležečih predelih porečja Amazonke namreč obstaja dolgoletna tradicija pridelave koke, z vsemi negativnimi posledicami: izsekavanjem gozda, onesnaževanjem rodovitne zemlje, onesnaževanjem rek s kemičnimi zaščitnimi sredstvi in gnojili ter erozijo tal zaradi uporabe napačnih metod kmetovanja, ki so izpodrinile tradicionalne načine pridelave⁹ (Dogse in von Droste 1990, 29–35).

⁹ Bolivijska vlada se je na pobudo ZDA boja proti pridelavi koke med drugim lotila z uporabo herbicidov, kar pa je hkrati imelo negativne posledice za druge rastlinske vrste. Na proteste kmetov je prišlo leta 1982 do prepovedi uporabe herbicidov z namenom uničevanja plantaž koke. (Vir: Dogse in von Droste 1990)

Tik preden je prišlo do podpisa pogodbe je bolivijska vlada sedmim lesno-predelovalnim družbam podelila koncesijo za postavitev žag na vodni pogon v Chimanu. Ta podjetja so smela les izkoriščati brez omejitev, morala pa so upoštevati direktivo, ki je lesna podjetja, ki delujejo na tem območju, zavezala k pogozdovanju. Leta 1987 je kar 14 % celotne proizvodnje lesa izvirala iz Chimana. Leta 1988 je bilo na tem območju posekanega še enkrat več lesa. Leta 1989 se je vlada končno odločila, da sečnjo omeji. Zaradi pogodbe o zamenjavi dolga in hkrati zaradi sprejetega programa o pogozdovanju se je Mednarodna organizacija za tropski les (ITTO) odločila, da Boliviji podeli 1,26 milijona dolarjev za program upravljanja z gozdovi. Ta sredstva so bila nato zaradi sporov med interesnimi skupinami v gozdu Chimano blokirana, s čimer je bilo izvajanje programa oteženo.

Omeniti je treba še, da je na območju biosfernega rezervata Beni živelo 25.000 avtohtonih Indijancev, od katerih je bila najštevilnejša skupina Indijancev Moxo, ki je zahtevala lastništvo nad 2.000 km² gozda. Tej zahtevi so lesno-predelovalna podjetja nasprotovala. Pred podpisom pogodbe ni bila opravljena nobena poglobljena študija o indijanski skupnosti, živeči na tem območju. Pri CI so raziskavo o Indijancih v Chimanu opravili šele naknadno. Pokazalo se je, da bi bilo na celotnem področju smiselno urediti več indijanskih zaščitenih območij. Bolivijska vlada je to podprla, a se s tako ureditvijo niso strinjale indijanske skupine. V protest odločitvi bolivijske vlade in organizacije CI o ustanovitvi rezervata so izvedle 40-dnevni protestni pohod v La Paz, glavno mesto Bolivije (Ghaz 1990, Pearce 1990b).

Problemi, ki so se tu pokazali (sečnja, zahteve avtohtonih prebivalcev, plantaže koke) vsekakor niso povezani z izbiro načina financiranja, zato jih ni mogoče uporabiti kot argument proti mehanizmu menjave dolga za ohranjanje narave. Ravno nasprotno – izkazal se je kot uporaben in učinkovit način pridobivanja sredstev za ohranjanje narave in trajnostno izrabo virov.

Še bolj bi bil učinkovit, če bi zamenjava dolga potekala hitreje, saj se je zaradi dolgotrajnih postopkov precej sredstev izgubilo.

Ključnega pomena za uspeh programa je bila podpora bolivijske vlade. Okoljevarstvena organizacija Conservation International je imela svetovalno vlogo pri oblikovanju in načrtovanju zavarovanih območij ter pri nadzoru ogroženih vrst.

CI je prispevala svoje znanje in izkušnje pri načrtovanju, razvoju in vpeljavi projekta ter pri oceni dosežkov.

Bolivajska vlada je projektu nudila kar največjo podporo, saj mu je zagotovila zakonsko zaščito v obliki zakonskega odloka, ki ga je ratificiral bolivijski kongres (Hrynik 1990, 3). Projekt je torej dobil širšo politično podporo. Vendar Hrynik (1990, 3) opozarja, da sporazum ne predvideva, kaj se bo zgodilo z območjem čez nekaj let.

Nekateri opazovalci poudarjajo, da je v nekaterih latinskoameriških državah mogoče težje pridobiti podporo javnosti, saj je javno mnenje usmerjeno k interpretaciji, da navadni državljani za dolg niso odgovorni in ga zato niti niso dolžni odplačevati.

Hrynik (1990, 7) opozarja še, da je menjava zajela le manjšo količino dolga: Boliviji je bilo črtanega 650.000 USD dolga od skupno 4 milijarde dolarjev dolga, kar je v primerjavi s celotnim dolgom v bistvu zanemarljiv znesek. Hkrati pa sporazum nič ne govori o tem, kaj bi se zgodilo, če bi projekt zavarovanega območja propadel, denimo zaradi naravne katastrofe, splošnih valutnih težav, visoke inflacija, devalvacija, ipd. Poleg tega sporazum ne predvideva načina reševanja sporov ter tega, katero pravo je merodajno.

Ne glede na pomanjkanje učinkovitih mehanizmov uveljavljanja določb sporazuma pa Hrynik (1990, 11) pravi, da ta projekt učinkovito nagovarja tako ekonomske kot okoljske probleme, s katerimi se spopadajo države dolžnice.

Ta prva menjava je vzbudila številna nasprotovanja (Resor 1997) in projekt se je začel z zamudo, ki je bila posledica številnih dejavnikov: premalo odprtega sodelovanja domačih, bolivijskih organizacij, napačne interpretacije dogovora o menjavi, zavajajočih sporočil javnosti ter tudi tega, da je bil ta koncept uporabljen prvič.

5.1.2 Sklada FONAMA in PUMA - menjava v okviru EAI (menjava I. 1991)

Leta 1991 je v Boliviji prišlo do novega dogovora o menjavi in sicer na podlagi bilateralnega sporazuma med Bolivijo in ZDA v okviru pobude EAI. Dogovor je zajel 30,7 milijonov USD bolivijskega dolga. Bolivija se je zavezala, da bo v obdobju 15 let vplačala sredstva v višini 21,8 milijonov USD, ki bodo namenjena Nacionalnemu

skladu za okolje (FONAMA) in sicer za financiranje projektov ohranjanja biotske raznovrstnosti, trajnostne izrabe zemljišč, ohranjanje kakovosti okolja in izobraževanje o okolju. Zaradi visokih stroškov poslovanja in poslabšanja tehnične ter administrativne podpore projektom ter pomanjkljivega nadzora nad kakovostjo izvedbe projektov sta bolivijska in ameriška vlada leta 2000 sklenili nov sporazum, po katerem se je sredstva kanaliziralo v nov sklad, v fundacijo PUMA (Fundación para la Protección y Uso Sostenible del Medio Ambiente –PUMA). Preko fundacije PUMA so se financirali inovativni projekti s področja trajnostnega razvoja, ki zagotavljajo trajnostno rabo naravnih virov ter hkrati prispevajo k boljšim življenjskim pogojem prebivalcev. Glavni namen fundacije je »spremeniti odnos med človekom in naravo v obojestransko korist«. Poleg tega fundacija financira projekt zaščite bolivijskih rečnih delfinov. Fundacija še deluje (PUMA 2010; USAID 2010).

5.1.3 Naravni park Amboro in Noel Kempff Mercado (menjava l. 1993)

Leta 1993 sta ameriški okoljevarstveni organizaciji WWF in The Nature Conservancy sodelovali v menjavi dolga v Boliviji. Po neobjavljeni ceni sta odkupili bolivijski dolg v nominalni vrednosti 11,5 milijonov USD ter pridobili 2,8 milijona dolarjev sredstev, namenjenih financiranju naravnih parkov Amboro in Noel Kempff Mercado ter projektom varovanja gozdov v območjih, ki mejijo na zaščitena območja v Boliviji.

Naravni park Amboro zajema tri geografska območja oz. ekosisteme: porečje Amazonke, Ande in savanski del Chaco. Naravni park predstavlja bogastvo rastlinskih in živalskih vrst: v njem živi več kot 800 vrst ptic, sesalcev (jaguarji, kapibare, andski medvedi - očalarji) ter redke palme, orhideje, orjaške praproti ipd. Zaradi demografskega pritiska in potreb po pridobivanju vedno novih kmetijskih površin s požigalništvom ter divjega lova je rastlinsko in živalsko bogastvo ogroženo.

Naravni park Noel Kempff Mercado¹⁰ se razteza na 15.000 km² površine (na nadmorski višini od 200–1.000 m) in je največji naravni park v porečju Amazonke. Park odlikuje zanimivo vodovje – slapovi, tolmoni, ipd. Na tem območju živi 139 vrst sesalcev, 650 vrst ptic (tu živi četrtnina vseh znanih vrst tropskih ptic), 250 vrst rib, 74

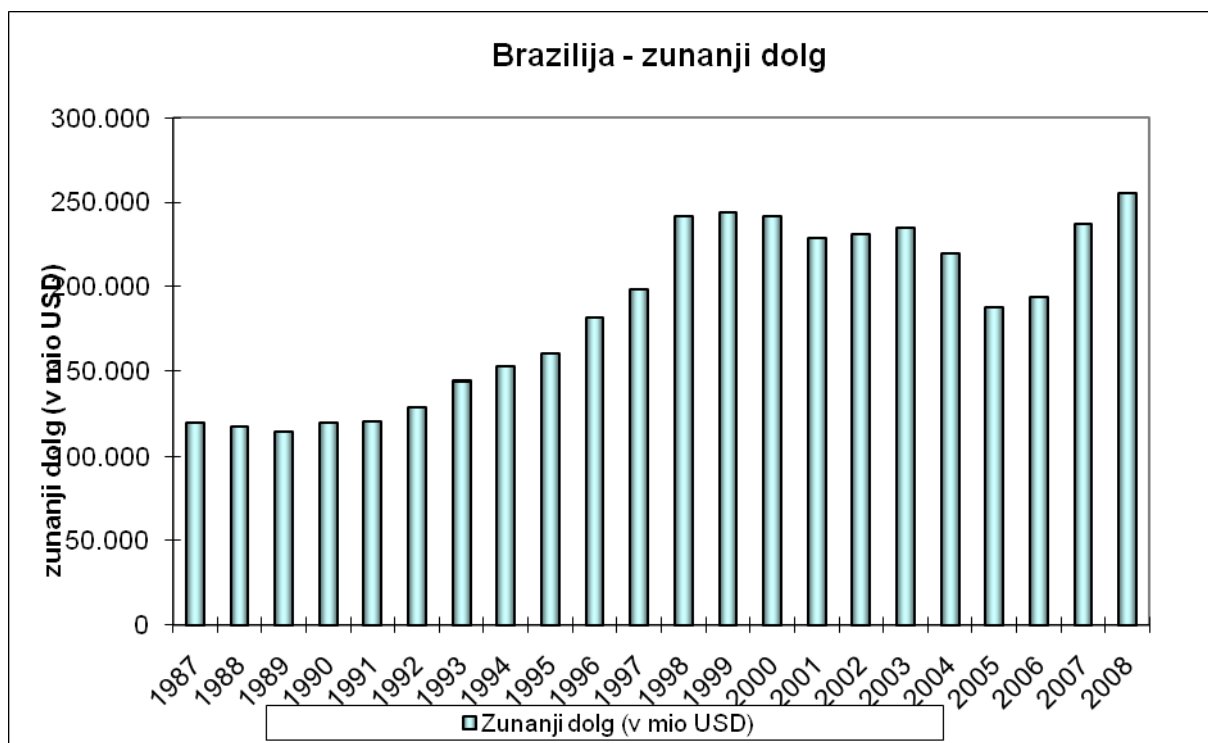
¹⁰ Park nosi ime po priznanem bolivijskem biologu, ki so ga umorili trgovci s koko. (Vir: Nature's Strongholds Foundation 2010)

vrst plazilcev ter 62 dvoživk. Bogato je tudi rastlinstvo: 4.000 različnih rastlinskih vrst. Kar 75 vrst živali spada med ogrožene. Kljub svoji oddaljenosti in težji dostopnosti tudi to območje ogroža nelegalna sečnja mahagonijevega lesa ter gojenje koke. Projekt financira pridobivanje novih zaposlitvenih možnosti lokalnih prebivalcev, ki živijo na obrobju parka (zaposlitev kot parkovni čuvaji ali turistični vodniki – ekoturizem) in tako za svoje preživetje niso neposredno odvisni od izkoriščanja naravnih virov (BoliviaBella 2010; Nature's Strongholds Foundation 2010).

5.2 Brazilija

Brazilija je prav tako zelo zadolžena država, a je zunanji dolg kot odstotek BDP ves čas pod povprečjem držav Latinske Amerike. Podatki o deležu zunanjega dolga v BDP in v izvozu so razvidni v Tabelah 3.1 in 3.2. Delež zunanjega dolga v izvozu blaga in storitev je nad povprečjem Latinske Amerike, vendar je treba upoštevati, da je Brazilija velika izvoznica. Na Grafu 5.2 pa je predstavljen brazilski zunanji dolg v milijonih dolarjev.

Graf 5.2: Brazilija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

Prva menjava v Braziliji je bila izvedena leta 1992.

5.2.1 Naravni park Grande Sertao Veredas (menjava l. 1992)

Prvi in do leta 2010, ko je bil sklenjen novi dogovor o menjavi, edini brazilski dogovor o menjavi dolga za ohranjanje narave je bil sklenjen leta 1992. Ameriška okoljevarstvena organizacija The Nature Conservancy (TNC) je na sekundarnem trgu za 748.000 USD kupila 2,2 milijonov dolarjev brazilskega zunanjega dolga v obliki obveznic. TNC je obveznice vložila v sklad, s katerim je upravljala brazilska okoljevarstvena skupina Fundação Pró-Natureza – Funatura. Obresti v višini 132.000 dolarjev letno so bile namenjene okoljevarstvenim projektom v naravnemu parku Grande Sertão Veredas v brazilski državi Minas Gerais. Funatura je glede izvajanja sporazuma podpisala dogovor z brazilsko vladno agencijo, inštitutom za okolje in obnovljive naravne vire IBAMA, kar je sporazumu dalo uradno veljavnost. V okviru menjave so bila pridobljena sredstva v višini 100 milijonov dolarjev (Barreiro 1992).

Brazilija se je tako pridružila drugim latinskoameriškim državam pri projektih menjave dolga za ohranjanje narave. Vsota v relativnem smislu, upoštevajoč dejstvo, da je brazilski zunanji dolg leta 1992 znašal skoraj 130 milijard dolarjev ni bila velika, je pa pri tem pomembno to, da se je tudi največja latinskoameriška država odločila za menjavo dolga za ohranjanje narave. Kot sem že omenila v 4. poglavju, je menjava naletela na silovite proteste in kritiko domačih okoljevarstvenih organizacij, ki so trdile, da sporazum o menjavi le malo prispeva k zmanjšanju dolga, hkrati pa priznava dolg, ki naj bi bil po njihovem mnenju nelegitimen. Poleg tega pa naj bi znanstvenikom in korporacijam iz razvitih držav omogočal dostop do brazilskega nacionalnega bogastva (Barreiro 1992).

Naravni park Grande Sertão Veredas (površine 840 km²) je del geografskega območja Cerrado (2.032.000 km²) v osrednji Braziliji. Cerrado je ekološko zelo pomembno območje, ki ga sestavljajo ekosistemi savane, suhe savane in redkih gozdov. Poleg porečja Amazonke je to drugo najpomembnejše ekološko območje v Braziliji. Cerrado je eno najbogatejših območij tropske savane na svetu, kjer je doma skoraj 10.000 rastlinskih vrst, od katerih jih je 4.400 endemičnih. Na območju živi 600

vrst ptic, od katerih jih 20 živi samo na tem območju, 200 vrst sesalcev (številne vrste glodavcev, grivasti volk, orjaški mravljinčar, tapir), 220 vrst plazilcev, 200 vrst dvoživk, 800 vrst rib ter 40.000 vrst nevretenčarjev (metuljev, žuželk, itd.) (CI in Duffy 2008).

Območje Cerrada je naseljeno že več tisoč let; na območju še danes živi 300.000 avtohtonih prebivalcev, ki so del 200 indijanskih skupnosti (CI in Duffy 2008). Prebivalci so dolga leta živeli v sožitju z naravo, kar pa se je spremenilo s prihodom Portugalcev v 18. stol. V sedemdesetih letih se je začelo z intenzivnim kmetovanjem, saj se je izkazalo, da je zemlja zelo rodovitna. V petdesetih letih se je brazilska vlada odločila v Cerradu zgraditi prestolnico Brazillije – mesto Brazil. Poleg kmetovanja je torej velik poseg v ekološko strukturo območja pomenila gradnja infrastrukture. Poleg tega je strmo naraščala krivulja naseljenosti.

Leta 2000 je bilo kar 35 % kmetijskih pridelkov v Braziliji pridelanih na območju Cerrada, od tega 58 % soje. Istega leta je bilo na tem območju gojenih kar 40 milijonov glav živine. Leta 2000 je nedotaknjena ostalo le še 21,3 % območja Cerrado. Kljub svoji velikosti in bogati biotski raznovrstnosti sta bila na območju Cerrada do leta leta 1989, ko je organizacija FUNATURA ustanovila naravni park Grande Sertão Veredas, le dva naravna parka: Serra de Canastra (720 km²) in Emas (1.310 km²). Kasneje je bilo zavarovanih še več območij (CI in Duffy 2008).

Sredstva iz menjave leta 1992 so bila uporabljena predvsem za preprečevanje širjenja oblika kmetovanja, ki niso v skladu z načeli trajnostnega razvoja (Barreiro 1992).

Na celotnem območju pa še vedno potekajo prizadevanja za zaščito vodnih virov in ohranjanje biotske raznovrstnosti.

5.2.2 Menjava po TFCA – zaščita ekosistemov na območjih Mata Atlântica, Cerrado in Caatinga (menjava I. 2010)

Po letu 1992 Brazilija ni več sklenila nobenega dogovora o menjavi dolga za ohranjanje narave. Nedavno pa sta brazilska in ameriška vlada sklenili dogovor o

menjavi dolga, in sicer v okviru TFCA. Dogovor zadeva 21 milijonov dolarjev brazilskega dolga.

Sredstva, pridobljena s to menjavo, bodo namenjena trem območjem, ki se sicer ne nahajajo v amazonskem bazenu, a so kljub temu z ekološkega vidika zelo pomembna, ogroža pa jih krčenje in izsekavanje gozdov: atlantski deževni gozd, Caatinga in Cerrada. Sredstva bodo namenjena »varovanju zavarovanih območij, boljšemu upravljanju z naravnimi viri in trajnostnemu sobivanju prvobitnih skupnosti, ki so za svoje preživetje odvisni od gozda,« so sporočili z ameriškega finančnega ministrstva (Mongabay.com 2010).

Brazilska ministrica za okolje Izabella Teixeira pa je izjavila, da ta sporazum pomeni »kvalitativni preskok« v odnosih z ZDA. Poudarila je, da bo Brazilija ta sredstva v naslednjih petih letih namenila tudi izboljšanju življenjskih pogojev ljudi, ki živijo na ogroženih gozdnih območjih. Menjava pa ne bo zadevala amazonski gozd, »saj to območje sredstva dobiva že iz drugih virov« (BBC 2010).

Cerrado ogrožajo predvsem izsekavanje gozdov z namenom pridobivanja novih obdelovalnih površin za pridelavo soje in sladkornega trsa ter za gojenje goveda.

Atlantski deževni gozd Mata Atlântica je najbolj ogrožen deževni gozd v Braziliji, saj pokriva le še 8 % prvotne površine. Tudi ta gozd najbolj ogroža povečevanje povpraševanja po soji in sladkornem trsu ter živinoreja, poleg tega pa tudi izsekavanje tropskega lesa. Gre za bogat ekosistem, v katerem živi več kot 250 vrst sesalcev, 750 vrst plazilcev in dvoživk ter skoraj 1.000 vrst ptičev. Tu živijo tudi mamozetke (primati), ki veljajo za najbolj ogroženo živalsko vrsto v Braziliji (Mongabay.com 2010).

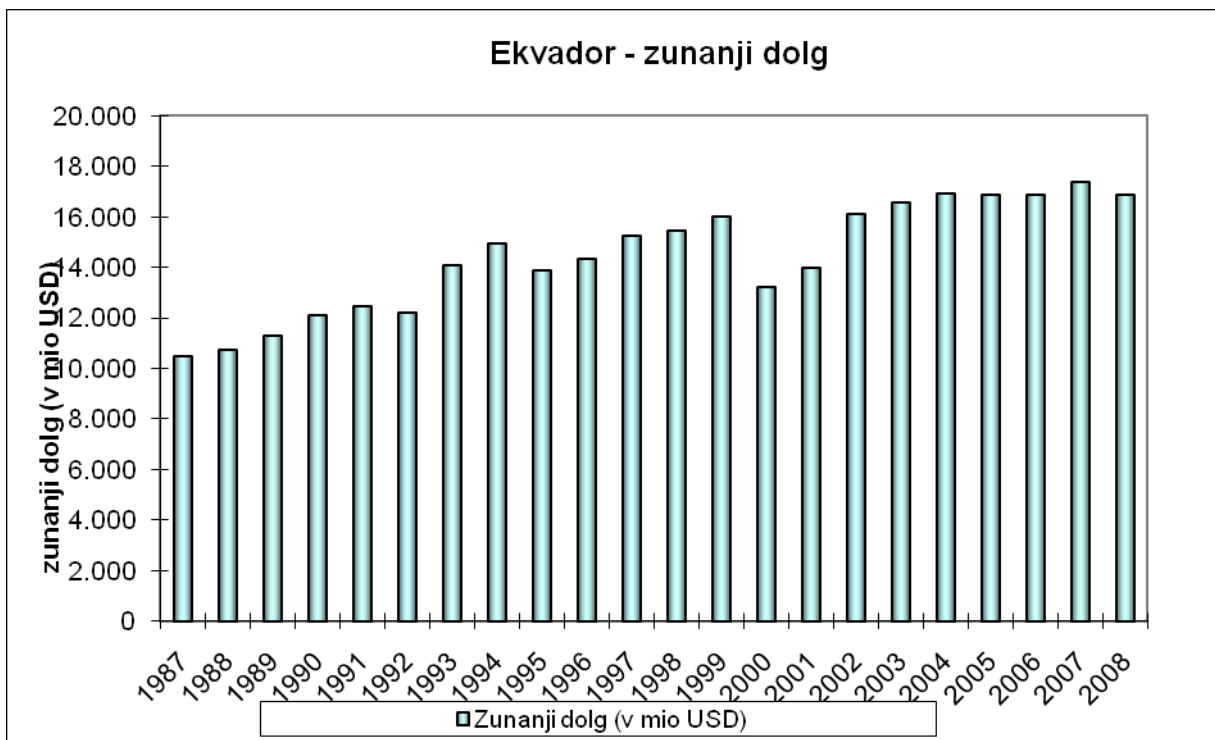
Caatinga pa je tropski suhi gozd v severovzhodnem delu Brazilije, ki je tudi najrevnejše območje v Braziliji. Tudi ta gozd ogroža nekontrolirano širjenje kmetijskih površin, kot tudi proizvodnja oglja in izsekavanje ter prodaja tropskega lesa. Na tem območju živijo številne vrste ptic, tudi ogroženi, endemični vrsti papig makao (Mongabay.com 2010).

Program naj bi trajal pet let, do leta 2015.

5.3 Ekvador

Poleg Bolivije je imel leta 1987, ko je bila tudi izvedena prva menjava, samo še Ekvador tako visok delež dolga v BDP (glej Tabelo 3.2). Zunanji dolg je predstavljal vse primerjalno obdobje (1987–2008) visok delež BDP. Konkretni podatki o stanju zunanjega dolga pa so razvidni z Grafa 5.3.

Graf 5.3: Ekvador – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

Prva menjava dolga za ohranjanje narave je bila izvedena že leta 1987.

5.3.1 Prva menjava (l. 1987)

Ekvador odlikuje raznolikost habitatov, ki se razprostirajo od Andov preko tropskih gozdov do peščenih obal. Tu živi več kot 300 vrst sesalcev (jaguarji, andski medvedi

– očalarji, tapirji, leopardi), več kot 1.600 vrst ptic, 400 vrst dvoživk, 400 vrst plazilcev, 1.000 vrst rib ter več kot 40.000 različnih rastlinskih vrst. Danes je 18 % ekvadorskega ozemlja namenjenih naravnim parkom in rezervatom (od katerih je verjetno najbolj znan tisti na otočju Galapagos). Bogastvo rastlinskih in živalskih vrst ogroža divji lov (kože), izvoz živali v razvite države (za nelegalne privatne živalske vrtove), črpanje nafte in rudarstvo, nelegalna sečnja tropskega lesa za izvoz, krčenje gozdov za pridobivanje novih obdelovalnih površin, nelegalno ribarjenje, gojenje rakov (zaradi česar so ogroženi mangrovski gozdovi), priseljevanje in neekološki turizem (Nature's Strongholds Foundation 2010).

V Ekvadorju je bil prvi naravni park, Galapagos, odprt že leta 1959. Prvi dogovor o menjavi dolga za ohranjanje narave pa je bil sklenjen leta 1987. Menjavo je organizirala največja ekvadorska NVOO, Fundación Natura. V skladu s pogodbo je organizacija Fundación Natura pridobila pravico do odkupa komercialnega dolga v višini 1 milijon dolarjev po nominalni vrednosti, v zameno za obveznice v domači valuti (sukre). Fundación Natura je nato podpisala pogodbo o sodelovanju pri zamenjavi dolga za ohranjanje narave še z okoljevarstveno organizacijo WWF. Organizaciji sta sicer sodelovali že prej. Organizaciji Fundación Natura so v prvem letu prihodki od obresti prinesli toliko, da so pokrili proračun za upravljanje vseh naravnih parkov v Ekvadorju. Vsako leto je bil prihodkom pripisan tudi del glavnice (Dogse in von Droste 1990; Quesada Mateo 1993).

Prihodki od menjave so bili tako namenjeni narodnim parkom Galapagos, Sangay, Podocarpus in Yasuni, ekološkim rezervatom Cayambe-Coco in Cotacachi ter zavetišču za divje živali Cuyabeno, poleg tega pa tudi ureditvi varovalnega pasu. Sredstva so bila namenjena tudi izobraževanju o okolju (Moye 2003).

5.3.2 Druga menjava (l. 1989)

Druga menjava je bila izvedena aprila 1989. Stranke v pogodbi o menjavi dolga za ohranjanje narave so tokrat bile: Fundación Natura, ekvadorska vlada, The Nature Conservancy in WWF. The Nature Conservancy je preko banke American Express Bank odkupila 3,6 milijona dolga, WWF pa preko Bankers Trust in Morgan Guaranty Trust 5,4 milijona dolarjev, skupaj je bilo torej odkupljenega 9 milijonov dolarjev

ekvadorskega zunanjega dolga. Dolg je bil zamenjan za obveznice z zapadlostjo 8 let. Obresti so se organizaciji Fundación Natura izplačale vsakih šest mesecev, enkrat letno pa tudi amortizirani del glavnice.

Prihodki od obveznic so šli za financiranje različnih okoljevarstvenih projektov, denimo za upravljanje naravnih parkov, naravovarstveno vzgojo, financiranje centra za zbiranje podatkov o ogroženih rastlinskih in živalskih vrstah, različne programe za ohranjanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, financiranje več zavarovanih območij, vključno z biosfernima rezervatoma Galapagos in Yasuni. Poleg teh dveh so bila v pogodbi o zamenjavi omenjena še naslednja območja: ekološka rezervata Cayambe-Coca in Cotacachi-Cayapas, nacionalna parka Sangay in Podocarpus ter rezervat divjih živali Cuyabeno (Dogse in von Droste 1990).

Biosferni rezervat Galapagos upravlja fundacija Charles Darwin, Dirección Nacional Forrestal in Fundación Natura. V biosfernem rezervatu Galapagos je bilo namreč opazno povečanje nenadzorovanih turističnih obiskov ter doseljevanja, s čimer je bila ogrožena občutljiva biosfera. Sredstva iz menjave so bila namenjena tudi omejevanju števila obiskovalcev na ekološko sprejemljivo številko, s čimer delovanje drugih 12 naravnih parkov v Kostariki, ki so se do tedaj financirali iz turističnih prihodkov Galapagosa, ni bilo ogroženo. Ti naravni parki so finančno pomoč prejeli od Fundación Natura.

Sredstva so bila namenjena tudi bolj učinkovitemu upravljanju naravnih parkov, saj je bila do sedaj zaščita območij urejena samo na papirju. Zato je bilo potrebno zaposliti in usposobiti dodatne parkovne čuvaje ter nabaviti potrebno opremo. A za najhujše onesnaževanje je bila odgovorna naftna industrija, saj so v Ekvadorju bogata nahajališča nafte in nemogoče je pričakovati, da država ne bo omogočila vrtanje novih naftnih vrtin. Kljub najnovejši tehnologiji črpanja nafte, ki za okolje ni tako obremenilna, največji problem predstavlja posredna škoda, denimo nove ceste, ki jih je potrebno zgraditi za potrebe novega naftovoda, kar pomeni izsekavanje obsežnih površin gozda. Novi finančni viri so tako pripomogli k preprečevanju škodljivih vplivov na okolje ter k zaščiti avtohtonih prebivalcev na tem območju (Dogse in von Droste 1990).

Prednost je bila v tem, da so bila zemljišča naravnih parkov že v državni lasti in so bila zato sredstva zares namenjena le upravljanju parkov, označevanju meja, popisu naravnih virov, zaposlitvi novih parkovnih čuvajev, nakupu opreme, ipd.

Nekaj težav so povzročale tudi nestabilne politične in ekonomske razmere (Resor 1997).

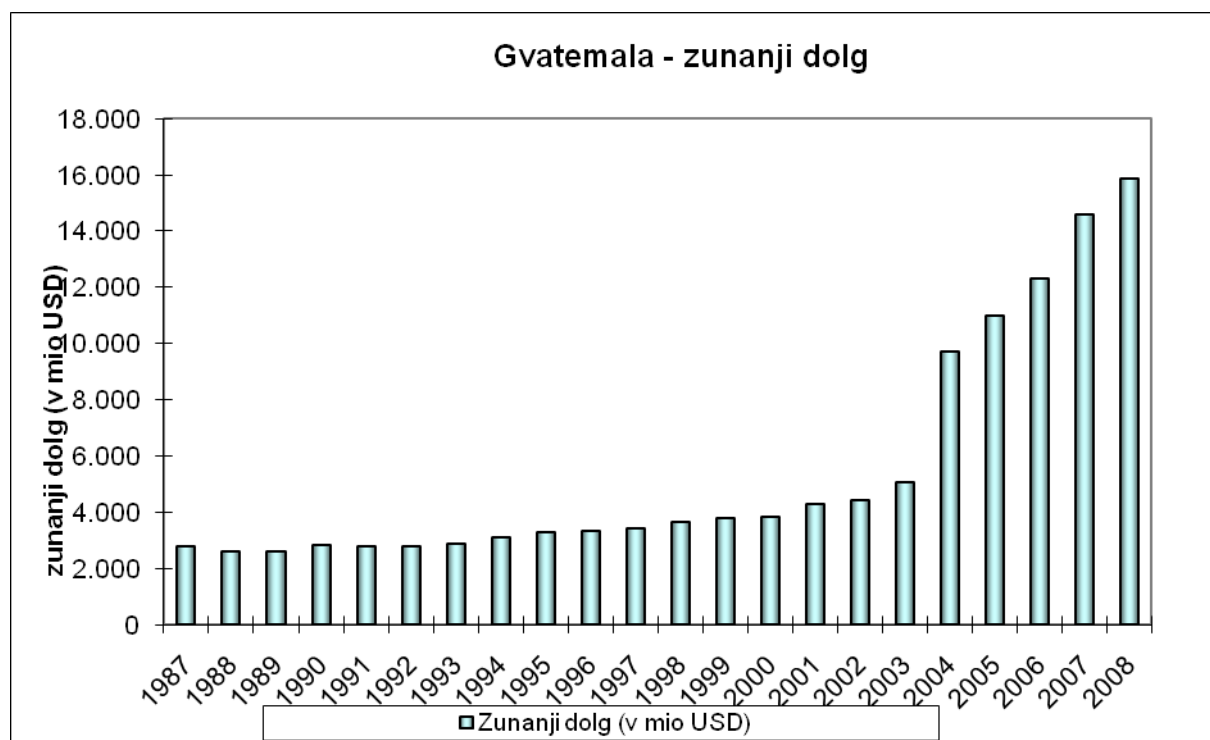
Fundacion Natura še vedno koordinira delovanje kostariških naravnih parkov in rezervatov. Poleg tega tesno sodeluje tudi s skupnostmi tamkaj živečih prvobitnih prebivalcev in si prizadeva za trajnostno upravljanje naravnih virov (Nature's Strongholds Foundation 2010).

Ekvadorski zunanji dolg je leta 1987 sicer znašal 10 milijard dolarjev in je bilo znižanje dolga tako rekoč zanemarljiva vsota, a so bila preko menjave pridobljena pomembna sredstva za financiranje delovanja naravnih parkov.

5.4 Gvatemala

Ta srednjeameriška država je imela leta 1987 najnižji odstotek dolga v BDP od vseh obravnavanih držav (40 %), pa tudi delež dolga v izvozu je bil precej nižji od povprečja držav Latinske Amerike (glej Tabeli 3.1 in 3.2). Graf 5.4 predstavlja podatke o obsegu dolga v milijonih dolarjev za obdobje 1987 – 2008.

Graf 5.4: Gvatemala – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

Dolg sicer v narašča, a hkrati narašča tudi izvoz, saj ostaja delež zunanjega dolga v izvozu blaga in storitev od leta 2005 dalje isti.

V Gvatemali so bile izvedene tri menjave dolga za ohranjanje narave.

5.4.1 Biosferni rezervat Maya (menjavi l. 1991 in 1992)

Biosferni rezervat Maya sta leta 1990 ustanovila gvatemalska vlada in UNESCO, saj gre za območje izjemnega biotskega in kulturnega pomena. Rezervat se razteza na 2,4 mio ha velikem območju na severu Gvatemale (okrožje Petén) in predstavlja 10 % ozemlja Gvatemale ter vključuje sedem naravnih oz. nacionalnih parkov. V območje rezervata spada tudi naravni park Tikal, ki je del UNESCO-ve svetovne naravne in kulturne dediščine že od leta 1979, saj vključuje pomembne arheološke najdbe majevske civilizacije (Piedras Negras) ter nacionalni park Lacandon, ki velja za najbolj nedotaknjeno območje celotnega gozda Maya.

Bisoferni rezervat Maya je območje, ki je pomembno tako z ekološkega, kot tudi kulturnega in gospodarskega vidika (turizem). Kot že pove ime samo, je bilo to območje starodavne, visoko razvite civilizacije Majev in tudi danes tam še živijo prvobitni majevski prebivalci. V novejšem obdobju območje ogroža nekontrolirano priseljevanje ter prekomerno izkoriščanje naravnih virov (krčenje gozda zaradi pridobivanja obdelovalnih površin, nelegalna sečnja, lov). Na območju živijo številne ogrožene živalske vrste, denimo jaguarji ter nekatere redke živalske vrste – krokodili morelet, posebne vrste opic – vriskači ter pisane zeleno-rdeče ptice kecáli, nekdanje majevske svete ptice. Zaščiteneh je tudi kar 8.000 rastlinskih vrst, od tega 600 vrst orhidej (med drugim tudi gvatemalska narodna cvetlica, bela orhideja Monja Blanca) (Nature's Strongholds Foundation 2010).

Rezervat je dobil sredstva iz menjave dolga za ohranjanje narave že leta 1991, ko je okoljevarstvena organizacija The Nature Conservancy za 75.000 dolarjev odkupila 100.000 dolarjev gvatemalskega dolga, pri čemer je bilo sofinanciranju delovanja rezervata namenjenih 90.000 dolarjev (Sheikh 2006 in drugi viri).

Leta 1992 so bila v okviru USAID v sodelovanju z organizacijo CI pridobljena dodatna sredstva v višini 1,3 milijona dolarjev, pri čemer je bil vložek 1,2 milijona dolarjev, gvatemalski dolg pa se je zmanjšal za 1,3 milijona dolarjev. USAID je podprla program izobraževanja kmetov, da bi jih naučili bolj trajnostnega kmetovanja in pridobivanja lesa. Do tedaj so bili namreč prebivalci odvisni od pridelave žita in stročnic, vedno nove kmetijske površine pa so pridobivali s požigalništvom. Kmetje so si tako pridobili znanje, kako lahko na isti zemlji proizvedejo več ter hkrati manj obremenjujejo okolje. Les so začeli končno prodajati z dobičkom, upoštevajoč 30-letni naravni cikel, v katerem se gozd lahko obnovi (USAID 2010).

5.4.2 Menjava v okviru TFCA (l. 2006)

Najobsežnejša sredstva iz menjave pa so bila pridobljena leta 2006 z menjavo po zakonu TFCA. ZDA je Gvatemali odpisala 15 milijonov dolga, za okoljevarstvene projekte pa je bilo tako zbranih 24,4 milijonov dolarjev. Program bo trajal 15 let. V tem obdobju bo gvatemalska vlada dolg namesto ZDA v domači valuti plačevala v okoljevarstveni sklad. CI je za zmanjšanje dolga prispevala 2 milijona dolarjev. S tem

programom je bilo zaščiteno »srce Majevske civilizacije« (Steve McCormick, TNC), kjer hkrati živijo številne ogrožene živalske vrste (jaguarji, makai, orli). Iz sklada bodo pomoč dobile tudi avtohtone skupnosti (Conservation International 2006).

Pri programu med drugimi sodelujeta gvatemalska okoljevarstvena organizacija Defensores de la Naturaleza in gvatemalski antropološki in zgodovinski inštitut. Sredstva iz menjave so torej namenjena izobraževanju prebivalcev za bolj trajnostno izrabo naravnih virov, upravljanju in vodenju rezervata Maya ter tudi nakupu zemlje. Ob ustanovitvi rezervata leta 1990 je bilo namreč nekaj zemlje na območju nacionalnega parka Lacandon v privatnih rokah in to je bilo treba priključiti rezervatu (USAID 2010).

Sredstva iz menjave so namenjena pomembnim naravnim virom tropskega oblačnega gozda, tropskega in subtropskega deževnega gozda, suhega gozda in obalnega mangrovskega gozda, kjer živi na stotine vrst ptic (nekatero so selivke, ki se selijo med ZDA in Gvatemalo) ter redke in ogrožene živalske in rastlinske vrste (Conservation International, 2006).

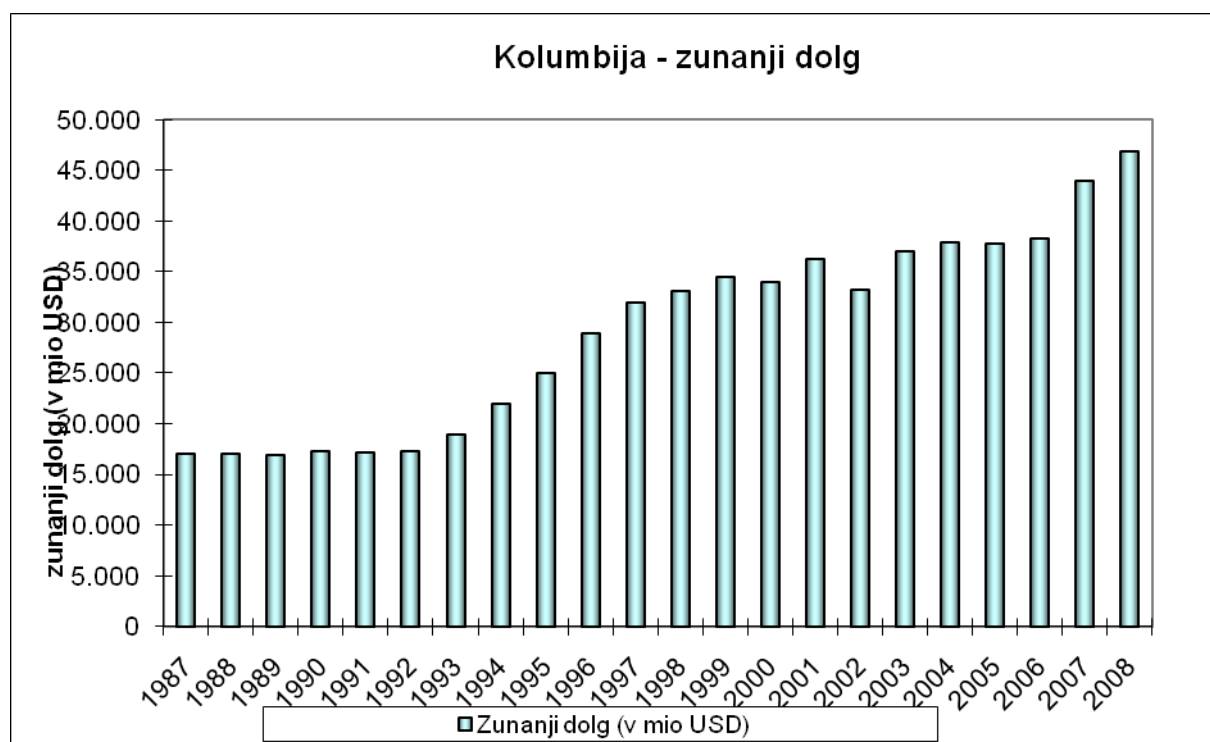
Sredstva bodo prvenstveno namenjena:

- območju Cuchumatanes, kjer živi pet najbolj ogroženih vrst dvoživk;
- biosfernemu rezervatu Maya, ki je pomembno naravno in kulturnozgodovinsko območje;
- sistemu Motagua/Polochic, ki velja za biološko zelo pomembno območje;
- zahodnemu vulkanskemu območju, kjer poteka selitvena pot za številne, tudi redke, ptice .

5.5 Kolumbija

Leta 1987 je delež zunanjega dolga v BDP pri Kolumbiji znašal 49 % (glej Tabelo 3.2), kar je bila ena manjših vrednosti med predstavljenimi državami. Delež zunanjega dolga v izvozu je bil leta 1987 nižji od povprečja držav Latinske Amerike, a je nato nihal (glej Tabelo 3.1), kar je mogoče pripisati tudi spremenljivim notranjepolitičnim razmeram. Graf 5.5 prikazuje kolumbijski zunanji dolg.

Graf 5.5: Kolumbija – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

V Kolumbiji je bila prva menjava izvedena šele leta 1992.

5.5.1 Ecofondo in Fondo para la Acción Ambiental (menjava l. 1992, EAI)

Prvi dvostranski sporazum z ZDA o menjavi dolga za ohranjanje narave je Kolumbija podpisala leta 1992, s čimer se je kolumbijski zunanji dolg zmanjšal za 31 milijonov dolarjev. V skladu z dogovorom so se obresti od preostalega dolga do ZDA v okviru USAID stekale v novoustanovljeni sklad za okolje, kar naj bi v obdobju 10 let prineslo 41,6 milijonov dolarjev. Sklad je začel delovati aprila 1995, z njim pa je do leta 2000 upravljala kolumbijska NVOO Ecofondo. Leta 2000 pa so bila sredstva iz menjave prenesena v nov sklad, Fondo para la Acción Ambiental (USAID 2010).

Sredstva so bila namenjena delu lokalnih nevladnih in neprofitnih organizacij, ki so aktivne na področju varovanja okolja, splošnega razvoja in zdravja otrok. Finančni prispevki iz sklada so šli za trajnostni razvoj na lokalni, regionalni in lokalni ravni (Fondo para la Acción Ambiental 2010).

5.5.2 Menjava v okviru TFCA (l. 2004)

Aprila 2004 sta vladi Kolumbije in ZDA podpisali novi dogovor o menjavi, pri katerem so sodelovale tudi okoljevarstvene organizacije TNC, CI in WWF, ki so tudi prispevale finančna sredstva: ZDA so prispevale 7 milijonov dolarjev, omenjene organizacije pa skupaj 1,4 milijona dolarjev. Za ohranjanje tropskih gozdov je bilo z menjavo v obdobju 12 let pridobljenih 10 milijonov dolarjev sredstev.

Sredstva so namenjena predvsem zaščitenim področjem ter mejnim območjem, s čimer bodo naravni parki in rezervati na območju tropskih gozdov Kolumbije bolje povezani ter ekološko bolj integrirani. Sredstva bodo šla tudi podpora trajnostnemu razvoju teh območij. Kolumbija bo polovico sredstev namenila financiranju delovanja lokalnih okoljevarstvenih organizacij, ki so dejavne na teh območjih, druga polovica pa bo šla v sklad, iz katerega se bo financiralo delovanje devetih, že obstoječih zavarovanih območjih, ki so v javni, nekatera pa tudi v privatni lasti. Poleg tega bodo sredstva namenjena tudi ureditvi varovalnega pasu ter mejnih območij in ekoloških koridorjev. Vsa ta območja se nahajajo na enem od treh biogeografskih območij Kolumbije: na območju tropskih Andov, na obalah Karibskega morja ali na močvirnatem področju Llanos. Ta območja obsegajo skupaj več kot 46.000 km². V tropskih Andih so sredstva namenjena 17.000 km² velikem območju, kjer še raste hrast, na območju Llanosa in porečju reke Orinoco pa 14.000 km² velikem območju narodnega parka Tuparro in ureditvi varovalnega pasu. Ta biosferni rezervat sicer deluje že od leta 1979, z namenom zaščite nekaterih edinstvenih in ogroženih živalskih vrst: rečnih delfinov, jaguarjev, orjaških pasavcev ter zelo ogrožene vrste krokodila Orinoco, ki je endemična vrsta. Na območju Llanosa gnezdijo številne ptice selivke, doma iz Severne Amerike. Na obalah Karibskega morja so sredstva namenjena 13.000 km² velikemu območju, med drugim območju najvišje priobalne gore na svetu, 5.770 m visoki Sierrri Nevadi de Santa Maria. Nadzor nad porabo

sredstev bo izvajal odbor, v katerem bodo vladni predstavniki Kolumbije in ZDA ter predstavniki okoljevarstvenih organizacij TNC, CI in WWF (Poston 2004; USAID 2010).

Kolumbija se ponaša z izredno biotsko pestrostjo. Je ena od petih biotsko najbolj raznolikih držav na svetu, saj tu živi 10 % vseh poznanih živalskih oz. rastlinskih vrst. Na tem območju živi več kot 1.700 vrst ptic (kar je največ na svetu), denimo flamingi, tukani, itd., poleg tega pa tu uspeva več kot 3.000 vrst orhidej. Tu živi več redkih oz. ogroženih vrst sesalcev (jaguarji, leopardi, medvedi očalarji, orjaški pasavci, tapirji), več vrst opic in več kot 550 vrst dvoživk. Na območju Kolumbije se nahaja kar 49 narodnih parkov in zavarovanih območij, ki pa se vsi srečujejo z velikimi finančnimi težavami. Poleg tega je v njih zaposlenih premalo primerno izobraženih strokovnjakov, zato se sredstva namenjajo tudi izobraževanju. Razloge za težave pri upravljanju zaščitene območij je mogoče iskati v dolgoletni politični nestabilnosti države in dolgotrajnih gverilskih spopadih ter splošno razširjenemu nespoštovanju zakonov in predpisov. Veliko težav povzroča tudi trgovina z mamili (Poston 2004; Nature's Strongholds Foundation 2010)

Bogate naravne vire v veliki meri ogrožajo nelegalni lov (krzno) in izvoz ogroženih živalskih vrst (nekatero vrste ptic, makaov). Letno je zaradi izsekavanja ogroženega od 3.000–8.000 km² gozda, zaradi česar je bilo uničenega že več kot 30 % naravnega gozda. Skozi tropski gozd se gradijo ceste, tovarne pa se gradijo kar na mejnih območjih. Tudi znotraj rezervatov naravni viri niso deležni ustrezne zaščite. Nekatere endemične vrste so zato ohranjene le v težje dostopnih predelih (Nature's Strongholds Foundation 2010).

»Če ne bomo ukrepali, bomo izgubili našo naravno dediščino. Ta menjava pa je dober primer tega, kako bi moralo povsod potekati sodelovanje med vlado in okoljevarstveniki. Le na ta način nam bo uspelo ohraniti naše biotsko bogastvo. Upam, da smo s tem dali dober zgled tudi drugim državam in okoljevarstvenim organizacijam,« je ob podpisu dogovora o menjavi dolga za ohranjanje narave izjavil Fabio Arjona iz kolumbijskega predstavništva CI (Poston 2004).

5.6 Kostarika

Kostariko odlikujejo izredna biotska raznovrstnost njenega živalstva in rastlinstva, saj živi na območju Kostarike 5 % vseh poznanih živalskih in rastlinskih vrst (Nature's Strongholds Foundation 2010).

Leta 1987 je bil delež dolga v BDP pri Kostariki precej nad povprečjem celotne Latinske Amerike (Kostarika 85 %; LA 59 % - glej Tabelo 3.2). Leta 1997 je ta delež zdrknil pod povprečje, nato pa je povprečje LA že spet presegel. Zunanji dolg kot % izvoza blaga in storitev pa se giblje okrog povprečja LA (glej Tabelo 3.1). Podatki o kostariškem zunanjem dolgu v milijonih dolarjev pa so razvidni z Grafa 5.6.

Graf 5.6: Kostarika – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

Prvi dogovor o menjavi je bil v Kostariki sklenjen že leta 1987, do sedaj zadnja, šesta, pa dvajset let kasneje.

5.6.1 Prva menjava (l. 1987)

Leta 1989 je dolg Kostarike znašal nekaj več kot 4,5 milijarde dolarjev. Kostarika je svoj bilateralni dolg v višini 148,9 milijonov dolarjev v okviru Pariškega kluba reprogramirala že leta 1983 in 1985. Kasneje pa je začela iskati nove možnosti, saj ji je to reprogramiranje prineslo le nova posojila za še višje obrestne mere (Quesada Mateo 1993, 22). Leta 1986 so se odločili za menjavo dolga v okviru Bardyjevega programa, ki pa ni bila menjava dolga za ohranjanje narave.

Leta 1987 pa je kostariška centralna banka na predlog kostariškega ministrstva za naravne vire, energijo in rudarstvo (MIRENEM) in kostariške fundacije za nacionalne parke (FPN) odobrila projekt menjave dolga za ohranjanje narave. Kostariški zunanji dolg v višini 5,4 milijona dolarjev je bil za 75 % nominalne vrednosti zamenjan za obveznice z letnimi obrestmi 25 %. Dolg je bil na sekundarnem trgu odkupljen za 918.000 dolarjev. Potrebna sredstva so zbrale številne mednarodne okoljevarstvene organizacije, ki so sodelovale pri menjavi (fundacije Noyes, Stroud, W. Alton Jones, Mac Arthur, okoljevarstvene organizacije WWF, TNC, CI, Švedsko društvo za ohranjanje narave in Britanska fundacija za ogrožene vrste), saj je ta mehanizem pritegnil veliko pozornost javnosti (Quesada Mateo 1993, 23).

Glavnica in obresti so se vplačevale v sklad za ohranjanje naravnih virov. Skupni obseg tako zbranih sredstev je znašal 4 milijone dolarjev. Delovanje sklada je nadziral MIRENEM. Sredstva so bila namenjena naravnemu parku Guanacaste, ekološkemu centru La Pacifica, ekološkemu rezervatu Monteverde ter naravnim parkom Braulio Carillo, Corcovado, La Amistad in FPN (Quesada Mateo 1993, 25).

Sredstva iz menjave so omogočila trajnostno izrabo naravnih virov, ohranjanje biotske raznovrstnosti in zaščito vodnih virov.

Največ sredstev iz menjave je šlo za nakup zemljišč, saj je bila večina zemljišč v privatni lasti (Patterson 1990).

5.6.2 Druga menjava (l. 1988)

Na predlog MIRNEM in fundacije za naravne parke je leta 1988 kostariška centralna banka odobrila še eno menjavo dolga za ohranjanje narave. Menjava je zadevala 5,6 milijonov kostariškega zunanjega dolga. Potrebna sredstva za odkup dolga v višini 784.000 dolarjev je zbrala okoljevarstvena organizacija TNC, doniralo pa jih je podjetje American Express. Centralna banka je dolg zamenjala za obveznice v višini 1,68 milijonov dolarjev, z letno obrestno mero 25 % (Quesada Mateo 1993, 25).

Sredstva iz sklada po tej menjavi so bila namenjena naravnemu parku Guanacaste, programu zaščite morskih želv, ekološkemu rezervatu Monteverde, naravnemu parku Braulio Carrillo, Lomas de Barbudal, Barra Honda, kostariškemu Centru za okoljske podatke, Tropskemu znanstvenemu centru in FPN.

Sredstva so bila namenjena upravljanju naravnih parkov, ureditvi meja, označevanju območja, razvoju infrastrukture, nakupu opreme, popisu naravnih virov, usposabljanju zaposlenih, itd. (Patterson 1990; Quesada Mateo 1993, 25).

5.6.3 Tretja menjava (l. 1988)

Uspešnost mehanizma je spodbudila kostariško vlado, da se je dogovorila še za nove menjave. Tokrat je dogovor potekal z nizozemsko vlado.

Iz menjave, dogovorjene z nizozemsko vlado, ki je zadevala dolg v nominalni vrednosti 33 milijonov dolarjev za ceno 5 milijona dolarjev, so bila preko dotacijskega sklada zbrana sredstva v višini 9,9 milijona dolarjev, ki so bila namenjena predvsem upravljanju kostariških gozdov. Poleg tega so bila sredstva iz menjave namenjena spodbujanju podjetništva in izobraževanju tamkaj živečih prebivalcev. Projekt je vodila vladna agencija, sklad pa je upravljal odbor, ki so ga sestavljali predstavniki kostariške vlade in nizozemske ambasade (Patterson 1990, 9). Financiranje projektov iz sklada je potekalo po vnaprej sprejetem programu za obdobje 1989–1993 in je vključevalo tudi financiranje programa razvoja trajnostne rabe gozdov, ki je bil namenjen predvsem majhnim kmetom ter njihovem izobraževanju za bolj trajnostno izrabo naravnih virov in za zavedanje o pomembnosti ohranjanja gozdov

za prihodnje generacije. Program je vključeval tudi usposabljanje za nove tehnike pogozdovanja na območjih Huetar Norte in Chorotega. Poleg tega so bila sredstva namenjena zaščiti območja Brunca, področja divjega izsekavanja gozdov (Quesada Mateo 1993, 25–28).

5.6.4 Četrta menjava (l. 1989)

Ta menjava dolga za ohranjanje narave je bila izvedena v sodelovanju s švedsko vlado. Sredstva so bila namenjena predvsem dolgoročnemu financiranju ohranjanja edinstvenega ekosistema suhega tropskega gozda v provinci Guanacaste ter narodnega parka Santa Rosa, ki je bil sicer odprt že leta 1971. Švedska vlada je odobrila donacijo 3,5 milijona dolarjev za odkup kostariškega dolga v nominalni vrednosti 24,5 milijona dolarjev. Na ta način so bila pridobljena sredstva v višini 17,1 milijonov dolarjev (Quesada Mateo 1993, 28).

Sredstva iz sklada so bila namenjena ekološki rehabilitaciji in razvoju province Guanacaste, enega najbolj ogroženih območij v Kostariki.

5.6.5 Peta menjava (l. 1990)

Leta 1990 je bila dogovorjena še ena menjava, v kateri so sodelovale švedska vlada ter okoljevarstveni organizaciji TNC in WWF. Menjava je zadevala 10,8 milijonov dolarjev kostariškega zunanjskega dolga, ki je bil z donacijami odkupljen za 1,9 milijona dolarjev, s čimer so bila pridobljena sredstva v višini 9,6 milijona dolarjev.

Sredstva so bila namenjena upravljanju naravnega parka La Amistad ter izobraževanju, projektov ohranjanja okolja in spodbujanju ekoturizma (Moye 2003).

Pogodba med WWF, FPN in MIRENEM za prispevek dela sredstev za odkup dolga je priloga magistrske naloge.

5.6.6 Šesta menjava (l. 2007)

Leta 2007 je prišlo do dogovora za še eno menjavo dolga za ohranjanje narave med kostariško vlado, ameriško vlado in kostariško centralno banko. Menjava je potekala v okviru zakona TFCA, pri menjavi pa sta sodelovali okoljevarstveni organizaciji CI in TNC. V skladu z dogovorom je bilo 26 milijonov dolarjev kostariškega zunanjega dolga namesto, da bi bilo vrnjenih ameriški vladi, vplačanih v sklad, iz katerega se bo v naslednjih 16 letih financiralo delovanje NVOO in drugih okoljevarstvenih skupin, ki delujejo na področju varovanja okolja in ohranjanja tropskega gozda.

Po podatkih USAID (2010) so bila in bodo sredstva namenjena predvsem naslednjim območjem:

- polotoku Osa, območju priobalnega tropskega gozda, kjer domujejo jaguarji, vriskači, škrlatni makai in več kot 370 vrst ptic. To območje ogroža divji lov, prekomerno izsekavanje gozda ter netrajnostni razvoj;
- ohranjanju ekosistema območja Totuguero v bližini Karibskega morja, kjer živijo jaguarji, zeleni makai ter več vrst želv;
- naravnemu parku La Amistad, ki predstavlja največje še ohranjeno območje tropskega gozda v Kostariki, kjer še vedno živijo prvobitne indijanske skupnosti. Projekt podpira izobraževanje prebivalcev za trajnostno izrabo naravnih virov;
- območju Maqueneque na severu Kostarike, ki predstavlja bogastvo močvirske flore in favne, lagun in gozdov, kjer živijo veliki zeleni makai in leopardi;
- območju Zona Norte del Rincon de la Vieja na severnem območju vulkana Rincon de la Vieja, kjer se nahaja največje gozdno območje v Srednji Ameriki;
- polotoku Nicoya v severozahodnem delu Kostarike, ki predstavlja bogat biološki koridor, ki povezuje zavarovana območja.

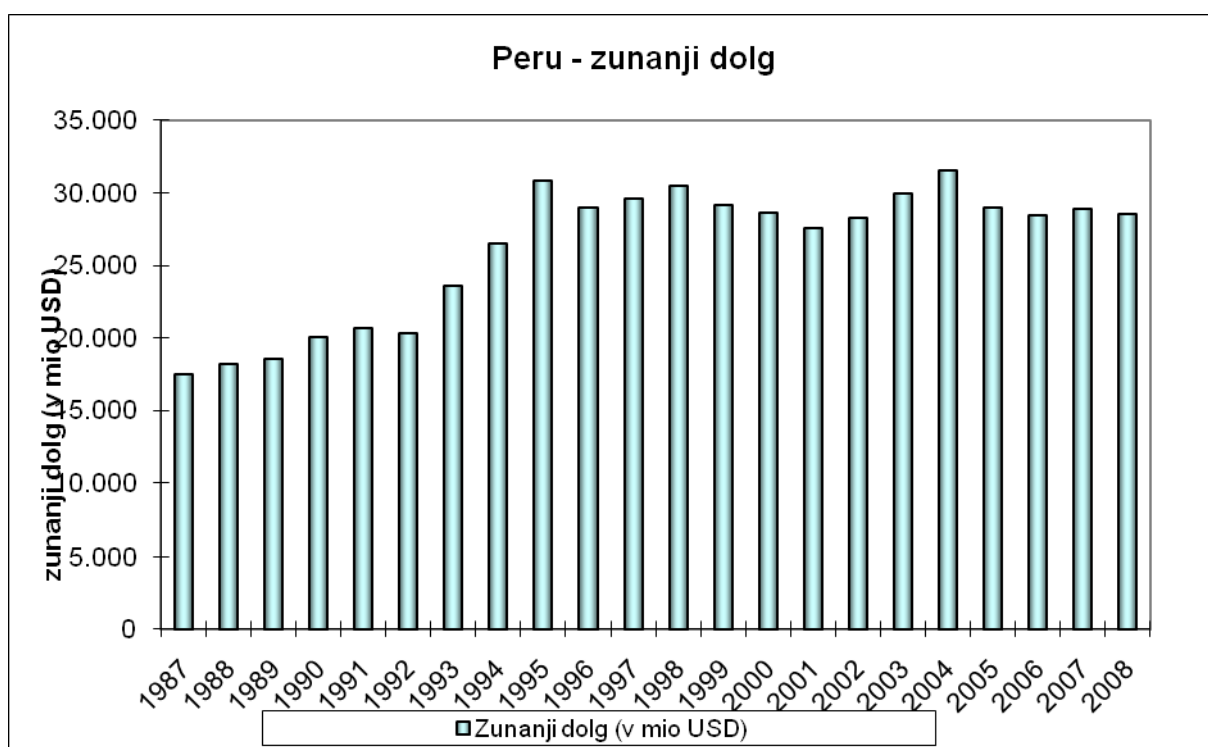
Zanimiv je podatek, da kar tretjino kostariškega ozemlja zavzemajo narodni parki, zatočišča za divje živali ter naravni rezervati (Nature's Strongholds Foundation 2010).

Kostariki je uspelo obrniti trend krčenja gozdov, s katerim je Kostarika izgubila 80 % gozda. Sedaj pa gozd znova prekriva 52 % površin (Conservation International 2007).

5.7 Peru

Zunanji dolg Peruja kot delež v izvozu blaga in storitev je bil leta 1987 precej višji od povprečja Latinske Amerike, a vseeno nižji od enormnega bolivijskega. Leta 2008 pa leži ta delež pod povprečjem LA (glej Tabelo 3.1). Konkretno številke o perujskem zunanjem dolgu pa so predstavljene na Grafu 5.7.

Graf 5.7: Peru – zunanji dolg v mio USD, 1987–2008

Vir: The World Bank – World Development Indicators (2010)

V Peruju so bile do sedaj izvedene tri menjave, vse so t.i. javne menjave dolga za ohranjanje narave.

5.7.1 Prva menjava (l. 1997, v okviru EAI)

Peru velja za biotsko zelo pomembno območje, saj gre za kombinacijo različnih nadmorskih višin, zemljepisnih širin ter vlažnosti. Peru se deli na tri regije: sušno obalno območje, porečje Amazonke in gorato območje Andov, kar tvori številne mikrohabitate in 84 habitatov. Kar 61 % perujskega ozemlja (kar je 7,3 % vsega tropskega gozda na svetu) predstavlja tropski gozd. Peru se ponaša z izjemno biotsko raznovrstnostjo. Od tu izvirajo številni kmetijski pridelki (paradižnik, krompir, sladki krompir, koruza). Ohranile so se številne prvobitne rastline, od katerih imajo številne zdravilne učinkovine ter so pomemben vir genetskega materiala. Zaradi težjega dostopa je bilo območje Peru dolga leta relativno nedotaknjeno. V zadnjih letih pa je razlog za siromašenje naravnih virov Peruja sečnja tropskega lesa, črpanje nafte in zemeljskega plina, izsekavanje gozdov zaradi pridobivanja novih pašnih površin za gojenje goveda, divji lov ter naseljevanje (PROFONAPE 2010).

Prvi sporazum o menjavi dolga, ki sta ga sklenili ZDA in Peru, je bil podpisan junija 1997. S sporazumom je bil oblikovan sklad za Peru (Fondo de las Américas Peru). V skladu s sporazumom je Peru odkupil svoj dolg v nominalni vrednosti 177 milijonov dolarjev po ceni 57 milijonov dolarjev in dotacijskemu skladu namenil 22,8 milijonov dolarjev. Celotni zunanji dolg je leta 1997 znašal 29,6 milijard dolarjev (po podatkih World Development Indicators).

Sredstva iz sklada so bila namenjena ohranjanju, zaščiti in upravljanju naravnih in bioloških virov ter ohranjanju vodnih virov v Peruju, upoštevajoč načela trajnostnega razvoja (USAID 2010).

5.7.2 Druga menjava (l. 2002, v okviru TFCA)

Leta 2002 sta ZDA in Peru podpisali novi sporazum o menjavi dolga za ohranjanja narave. Pri tokratni menjavi so sodelovale tudi okoljevarstvene organizacije TNC, CI in WWF, ki so skupaj zbrale 1 milijon dolarjev, ZDA pa je za zmanjšanje dolga prispevala (oz. prerazporedila) 5,5 milijona dolarjev. Peruju bo s sporazumom (v prihodnjih 16 letih) črtanega 14 milijonov dolarjev dolga, okoljevarstvenim projektom

pa bo v skladu s sporazumom v prihodnjih 12 letih namenjenih 10,6 milijonov dolarjev. Iz teh sredstev se financira delovanje lokalnih NVVO, ki so dejavne na področju ohranjanja tropskih gozdov. Sporazum predvideva predvsem financiranje projektov na zavarovanih območjih perujskega tropskega gozda v perujskem delu porečja Amazonke, ki skupaj obsegajo več kot 111.000 km². V okviru menjave se financira delovanje naravnega rezervata Pacaya Samiria ter upravljanje zaščitenih območij Apurimac, Manu, Tambopata-Candamo, Amarakaeri in Alto Purús, naravnih parkov Manu, Bahuaia Sonene in Cordillera Azul ter območju svetišča Machu Picchu (USAID 2010).

Gre za biotsko zelo pomembna območja. Na teh območjih živijo nekatere ogrožene vrste, denimo rečni delfini, jaguarji, kondorji in škrlatni makai ter orjaške vodne lilije. Izvajanje programa v rezervatu bodo nadzirale okoljevarstvene skupine. McCarthy (2002) poudarja, da gre za pomembno obliko javno-zasebnega partnerstva, ki prinaša koristi za vse.

Sredstva iz menjave so namenjena odpiranju novih naravnih parkov, rezervatov in zavarovanih območij ter upravljanju in vodenju obstoječih zavarovanih območij, razmejitvi gozdnih območij, ureditvi mejnih območij in varovalnega pasu, popisu naravnih virov, zaščiti ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, trajnostnemu ravnanju z naravnimi viri, sanaciji degradiranih območij, razvoju in podpori avtohtonih skupnosti na teh območij, ki so življenjsko odvisne od gozda, da bi pri ravnanju z naravnimi viri upoštevale načela trajnostnega razvoja ter raziskavam in popisu zdravilnih lastnosti tropskih rastlin (Conservation International 2002; Fondo de las Américas Peru 2010).

Sredstva so namenjena tudi izobraževanju strokovnih delavcev na področju ohranjanja naravnih virov. Poleg tega so sredstva namenjena tudi raziskavam medicinskih zdravilnih lastnosti tamkajšnjih rastlinskih vrst (Earth Island Journal 2002).

Kathryn Fuller, WWF, je izjavila, da je bila z menjavo rešena »največja biotska knjižnica na svetu« (Conservation International, 2002).

5.7.3 Tretja menjava (l. 2008, v okviru TFCA)

Septembra 2008 sta ameriška in perujska vlada podpisali še en sporazum o menjavi dolga za ohranjanje narave, ki bo prinesel novih 25 milijonov dolarjev sredstev za ohranjanje tropskega gozda v jugozahodnem predelu amazonskega bazena ter suhih gozdov na območju Andov. Na tem območju živijo endemične živalske vrste, kot npr. kondor in nekatere vrste papig, nekatere vrste primatov ter drugih sesalcev (jaguarji, orjaške vidre, andski medvedi (očalarji) in rečni delfini) ter številni edinstveni primerki rastlin. Sporazum je vezan na trgovinski sporazum med Perujem in ZDA, ki vključuje številne določbe, ki so namenjene zaščiti tropskega gozda (USAID 2010).

5.8 Primerjalna analiza obravnavanih menjav dolga

Če primerjam količino dolga, ki je bila zamenjana v okviru tega mehanizma, s celotnim državnim dolgom in to razmerje izrazim v odstotkih, je rezultat naslednji (Tabela 6.6):

Tabela 5.7: Delež črtanega dolga iz menjave v celotnem državnem dolgu

Menjava	Leto	Obseg zunanjega dolga (v mio USD)	Obseg menjave (v mio USD)	Delež menjave v zun. dolgu (v %)
Bolivija (5.1.1) ¹¹	1987	5.836	0,65	0,011
Bolivija (5.1.2)	1991	4.061	30,7	0,756
Bolivija (5.1.3)	1993	4.307	11,5	0,267
Brazilija (5.2.1)	1992	129.021	2,2	0,002
Brazilija (5.2.2)	2010	261.000	21	0,008
Ekvador (5.3.1)	1987	10.473	1	0,010
Ekvador (5.3.2)	1988	10.743	9	0,084
Gvatemala (5.4.1)	1991	2.805	0,1	0,004
Gvatemala (5.4.1)	1992	2.763	1,3	0,047
Gvatemala (5.4.2)	2006	12.308	15	0,122
Kolumbija (5.5.1)	1992	17.277	31	0,179
Kolumbija (5.5.2)	2004	37.911	10	0,026

¹¹ V oklepaju navajam številko poglavja, v katerem je menjava obravnavana – op. avt.

Menjava	Leto	Obseg zunanjega dolga (v mio USD)	Obseg menjave (v mio USD)	Delež menjave v zun. dolgu (v %)
Kostarika (5.6.1)	1987	4.718	5,4	0,115
Kostarika (5.6.2+5.6.3)	1988	4.527	38,6	0,853
Kostarika (5.6.4)	1989	4.585	24,5	0,534
Kostarika (5.6.5)	1990	3.748	10,8	0,288
Kostarika (5.6.6)	2007	8.341	26	0,312
Peru (5.7.1)	1997	29.636	177	0,597
Peru (5.7.2)	2002	28.241	14	0,050
Peru (5.7.3)	2008	28.555	25	0,088

Vir: viri za podatke so za vsako menjavo navedeni v 5. poglavju naloge

Najvišji odstotek dolga je bil črtan Kostariki leta 1998, pa še v tem primeru gre za manj kot odstotek dolga. V povprečju je Kostarika z menjavami dolga za ohranjanje narave črtala največ dolga (z izjemo prve menjave), saj se je delež vedno gibal od 0,2 – 0,8 %. Tudi Bolivija je v svoji drugi menjavi črtala primerjalno višji znesek – 0,7 %.

Daleč najmanj dolga je v svojih menjav dolga za ohranjanje narave črtala Brazilija. Delež v menjavah črtanega dolga v celotnem dolgu namreč znaša le od 0,008 % do res skromnih 0,002 %.

Iz teh podatkov lahko zaključim, da je bil s finančnim mehanizmom menjave dolga za ohranjanje narave črtan le zelo majhen delež zunanjega dolga.

V nadaljevanju bom predstavila še podatke o dejanski količini sredstev, ki so bila zbrana z vsemi menjavami v vsaki obravnavani državi. Podatki so navedeni v Tabeli 5.7:

Tabela 5.8: Obseg sredstev, zbranih z menjavami dolga za ohranjanje narave, po obravnavanih državah

	Obdobje	Število menjav	Količina zbranih sredstev v menjavah v tej državi (v mio USD)
Bolivija	1987–1993	3	42,85
Brazilija	1992–2010	2	4,2
Ekvador	1987–1988	2	10
Gvatemala	1991–2006	3	16,4
Kolumbija	1992–2004	2	41
Kostarika	1987–2007	5	105,3
Peru	1997–2008	3	216

Vir: viri za podatke so navedeni pri posamezni državi v poglavjih 5.1–5.7

Iz teh podatkov je razvidno, da so bila z menjavami dolga za ohranjanje narave v Kostariki (105,3 milijonov dolarjev) in Peruju (216 milijonov dolarjev) zbrana res obsežna sredstva. Za primerjavo: na spletni strani WWF lahko preberemo, da je organizacija WWF v letu 1997 za vse okoljevarstvene programe, ki jih je financirala, namenila 75 milijonov dolarjev, v letu 2007 pa 136 milijonov dolarjev (WWF 2010).

V nekaterih državah pa je bila količina sredstev, zbranih z mehanizmom menjave dolga, relativno majhen. V negativno smer najbolj izstopa Brazilija s 4,2 milijona tako zbranih sredstev za ohranjanje narave.

6 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ

6.1 Zaključne ugotovitve

V nalogi sem predstavila model menjave za ohranjanje narave kot enega od načinov reševanja problematike velike zadolženosti držav v razvoju. Model je bil zaradi specifičnih naravnih danosti in bogastva flore in favne, s katerim razpolagajo države Latinske Amerike, sprva uporabljen le v teh državah. V teh zaključnih ugotovitvah se

opiram na vire, ki sem jih v nalogi sprotno navajala ter na informacije, ki sem jih zavedno in nezavedno pridobila med proučevanjem virov.

Države Latinske Amerike so se v osemdesetih letih soočile z enormno stopnjo zunanjega dolga, ki se je skokovito povečeval, tako da je v nekaterih državah zunanji dolg leta 1987 znašal kar trikratno do osemkratno vrednost vrednosti izvoza blaga in storitev.

Zadolžene države so bile prisiljene zato, da bi odplačevale dolgove, ali vsaj obresti na dolgove, prekomerno izkoriščati svoje naravne vire. Vse te zelo zadolžene države so bile namreč države v razvoju, katerih gospodarstvo je že pred nastopom krize temeljilo na izvozu surovin, pridelkov in polizdelkov. Ker je cena surovin in pridelkov padla, so bile v začetku osemdesetih let prisiljene povečevati količino črpanja svojih naravnih virov. V izvoz pa so bile prisiljene zato, ker so morale dolg servisirati v konvertibilni valuti.

Hkrati so bile te najbolj zadolžene latinskoameriške države ravno države, ki razpolagajo z obsežnimi naravnimi viri tropskih gozdov. Tropski gozdovi Južne Amerike so področje, kjer je biotska raznovrstnost zelo skoncentrirana. Zaradi izsekavanja tropskih gozdov številnim rastlinskim in živalskim vrstam grozi izumrtje. Ko resnično pride do izumrtja določene vrste, je prepozno za ukrepanje. Poleg tega imajo številne tropske rastline visoko zdravilno vrednost, razvoj novih zdravil pa v veliki meri poteka tudi na podlagi proučevanja zdravilnih učinkov tropskih rastlin.

Latinskoameriške države so torej razpolagale z velikim naravnim bogastvom, hkrati pa so bile zaradi svoje visoke zadolženosti prisiljene to bogastvo prekomerno izčrpavati. Izsekavanje tropskih gozdov se je povečevalo zaradi izvoza tropskega lesa ter zaradi širjenja obdelovalnih površin, na katerih so se nato gojile razne kulture, že spet za izvoz (soja, sladkorni trst) ter zaradi širjenja pašnikov (izvoz goveda oz. mesa). Delež gozda se je ves čas zmanjševal. Poleg tega so se v državnem proračunu zadolženih držav zaradi povečanih izdatkov za servisiranje dolga zmanjšali izdatki za socialo, kar je pomenilo povečevanje revščine. Vse več prebivalcev je bilo za preživetje neposredno odvisnih od naravnih virov: od prodaje

lesa in kmetovanja, pri čemer so nove kmetijske površine seveda pridobivali s požiganjem. V vseh primerih je šlo za izrazito netrajnostno izrabo naravnih virov.

V osemdesetih letih je hkrati začela naraščati ekološka zavest ter zavedanje o tem, da so naravni viri omejeni. Govoriti se je začelo o trajnostnem razvoju, torej razvoju, ki ne popolnoma izčrpa naravne vire, temveč upošteva, da je potrebno z naravnimi viri ravnati odgovorno in jih ohraniti za prihodnje rodove. Hkrati se je začelo povezovati koncepta ekologije in ekonomije.

Razvite države so se zavedle, da je treba ukrepati in zadolženim državam pomagati. Pojavilo se je več predlogov za rešitev dolžniške krize in eden od njih je bil finančni mehanizem menjave oz. izbrisa dolga v zameno za to, da država, ki se ji dolg izbriše, določeno vsoto sredstev nameni za projekte ohranjanja narave in svojih naravnih virov. Pomembno je tudi to, da država ta sredstva prispeva v domači in ne v konvertibilni valuti.

O tem inovativnem mehanizmu menjave dolga za ohranjanje narave je leta 1984 prvič javno spregovoril Thomas Lovejoy, takratni podpredsednik organizacije World Wildlife Fund. Nevladne okoljevarstvene organizacije so se takoj odzvale na njegov predlog. Morda so se že takrat zavedle, kako odmevni bodo ti projekti, kar je zanje pomenilo dodatno reklamo in dotok novih donatorskih sredstev. Ekološke teme so namreč na veliko vstopile v ekonomsko časopisje, kjer se jim prej ni namenilo prav veliko prostora.

Bolivija, država s tropskim gozdom, in hkrati država z ogromnim zunanjim dolgom (morda majhnim v absolutnem smislu, a hkrati enormnim v razmerju do BDP in izvoza), se je zdela primerna izbira za izvedbo prve menjave dolga za ohranjanje narave, ki je bila izvedena leta 1987. Največ menjav je bilo narejenih v začetku devetdesetih, nato pa je popularnost upadla, tako da nekatera leta ni bila dogovorjena niti ena menjava dolga za ohranjanje narave. Do leta 2010 je bilo izvedenih približno 75–80 menjav dolga za ohranjanje narave. Zakaj se ta mehanizem ni bolj uveljavil?

Razlog za manjše število menjav je verjetno to, da so se države odločale za druge programe zmanjšanje dolga, s katerim so se rešile večje količine dolga. Menjave

dolga za ohranjanje narave so namreč nagovorile le majhen delež dolga, kar je razvidno iz tabele 5.6. A je pri tem treba upoštevati, da so se zelo zadolžene latinskoameriške države v osemdesetih in devetdesetih spopadale s hudimi finančnimi težavami, hkrati pa so se morale podvreči strogim varčevalnim režimom mednarodnih finančnih institucij, da so izpolnile pogoje za preoblikovanje posojil. Zato so krčile vse naložbe in varovanje okolja in ohranjanje narave zagotovo ni bilo med prioritetskimi izdatki. Menjave dolga za ohranjanje narave pa so bile v tem smislu pomemben vir finančnih sredstev. Sredstva iz menjave je država dolžnica v skladu s sporazumom o menjavi namenila točno določenemu projektu ali pa jih je vplačala oz. v obrokih vplačevala v sklad za okolje, iz katerega so se financirali različni projekti, npr., vzpostavitev zaščitene območij oz. naravnih parkov in rezervatov (tudi odkup zemlje, ki ni bila v državni lasti), programi ohranjanja ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, popis vrst na določenem območju, zaščita vodnih virov, ureditev meja in mejnih območij, pomoč avtohtonim skupnostim na zaščitene območjih, nakup opreme, izobraževanje strokovnjakov in zaposlenih v parku, boljši nadzor nad spoštovanjem predpisov, raziskovalni projekti in raziskave, projekti izobraževanja prebivalcev za trajnostno izrabo naravnih virov, pomoč za izboljšanje življenjskih pogojev prebivalcev zaščitene območij, sanacija degradiranih območij, pogozdovanje, spodbujanje ekoturizma, ipd.

Menjave dolga za ohranjanje narave so pomembne tudi zato, ker se je o njih veliko pisalo, pozornost, ki so je bile deležne, pa je usmerila pozornost javnosti in stroke v iskanje rešitev za izhod iz dolžniške situacije.

Količina sredstev, zbranih z menjavami, je bila v nekaterih državah relativno visoka (Peru, Kostarika). Preseneča pa tako malo zbranih sredstev v Braziliji, posebno upoštevajoč dejstvo, da Brazilija obsega kar 60 % celotnega amazonskega tropskega gozda. Ohranjanje brazilskega tropskega gozda se namreč financira iz drugih virov (poglavje 5.2.2).

Javnost v državah Latinske Amerike, kjer so menjave potekale, sprva menjavam ni bila naklonjena. Že prva menjava, v Boliviji, je povzročila silovite proteste. Bolivijci so menjavo interpretirali kot poseg v svojo suverenost. Pri vseh nadaljnjih menjavah, tudi v drugih državah, so se zato okoljevarstvene organizacije iz razvitih držav

skušale povezati z lokalnimi okoljevarstvenimi organizacijami. Tudi v upravi skladov za okolje, kamor se stekajo prihodki iz menjav, so vedno predstavniki lokalnih NVOO. Kljub temu so menjave deležne kritik. Med drugim se jim očita, da je delež črtanega dolga majhen, izguba neodvisnosti pa velika. Nekateri posamezniki (z večjo ali manjšo podporo javnosti) pa menjavam očitajo tudi to, da razvitim državam pri menjavah ne gre za ohranjanje narave ter bogastva flore in favne, temveč da želijo preko menjav dostopati do bogatega biotskega in genskega materiala tropskega gozda ter da želijo s tem priti do znanja prvinskih ljudstev o zdravilnih učinkovinah tropskih rastlinskih in živalskih vrst in ga nato tržiti. Morda se ne motijo, saj v Tabeli 5.7, v kateri so predstavljene količine finančnih sredstev, zbranih z menjavo, zares izstopa visok znesek tako zbranih sredstev v Peruju, relativno majhni državi, za katero je značilna izjemno biotska raznovrstnost, in kjer so se ohranile številne prvobitne rastline, ki so pomemben vir genetskega materiala, kar bi lahko zagotovo s pridom izkoristile farmacevtske družbe.

Ta finančni mehanizem ni zamrl, a menjave niso več deležne tolikšne pozornosti javnosti, kot nekdam.

Naj še dodam, da so latinskoameriške države vsekakor našle tudi druge, verjetno s finančnega vidika, bolj uspešne oblike reševanja visokega deleža zunanjega dolga, ki jih je bremenil. Finančni podatki za zadnja leta so spodbudnejši, kot v osemdesetih. V letu 2008 je celotni zunanji dolg Latinske Amerike znašal 894 milijard dolarjev, kar je sicer veliko, a to pomeni le 22 % skupnega BDP in 81 % izvoza blaga in storitev (leta 1982 pa je bila absolutna številka zunanjega dolga 321 milijard dolarjev, kar je pomenilo 44 % BDP in kar 262 % izvoza blaga in storitev) (World Development Indicators 2010).

Zaključim lahko, da so menjave dolga za ohranjanje narave omogočile pomembne naložbe v ohranjanje naravnih virov v državah Latinske Amerike.

6.2 Preverjanje postavljenih hipotez

V nalogi sem preverila postavljeno hipotezo, ali je:

1. menjava dolga za ohranjanje narave dober in učinkovit način reševanja problema varovanja okolja in hkrati problema prekomerne zadolženosti v državah v razvoju.

Iz naloge izhaja, da je mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave dober in učinkovit način reševanja problema varovanja okolja, saj so bili s tem mehanizmom zbrani pomembni finančni viri za različne okoljevarstvene projekte v zadolženih latinskoameriških državah.

Ni mi pa uspelo dokazati, da ta se je s tem mehanizmom zmanjšal visok zunanji dolg v teh državah. Moja raziskava je pokazala, da je bil z menjavo dolga za ohranjanje narave (upoštevajoč podatke po posameznih državah) odplačan zelo majhen delež dolga, ki je na letni ravni znašal manj kot odstotek dolga. Dolg v latinskoameriških državah se je sicer zmanjšal, a pokazalo se je, da ne na račun menjav.

Na podlagi teh ugotovitev izhaja, da tudi 2. hipoteza ne drži v celoti in da moram del hipoteze ovreči.

2. Mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave bi bilo smiselno še naprej razvijati in uporabiti pri reševanju problematike velike zadolženosti revnih držav podsaharske Afrike ter za financiranja okoljevarstvenih projektov v teh državah.

Drži, da bi bilo smiselno mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave še razvijati in uporabiti za financiranje okoljevarstvenih projektov v revnih državah podsaharske Afrike. V nalogi sem dokazala, da so bila z menjavami dolga za ohranjanje narave zbrana pomembna sredstva za okoljevarstvene projekte. Zato je mehanizem menjave dolga za ohranjanje narave še aktualen in še uporabljan, tudi v Afriki in drugod po svetu, kar sem ugotovila iz virov (World Wildlife Fund 2010; Mongabay.com 2010; Conservation International 2010).

Hkrati pa ta mehanizem ni primerna oblika za reševanje visokega deleža dolga, saj je delež odpisanega dolga veliko premajhen in je zaradi omejenega interesa upnikov tudi težko pričakovati, da bi bil ta delež kdaj višji. Za znižanje visoke stopnje zadolženosti je treba razvijati druge rešitve.

7 LITERATURA

1. Adelman, Irma. 2002. Fallacies in Development Theory and Their Implications for Policy. V *Frontiers of Development Economics: the Future in Perspective*, ur. Gerald M. Meier, Joseph E. Stiglitz, 103-134. Oxford : Oxford UP, Washington : World Bank.
2. Axelrod, Regina S., David Leonard Downie, Norman J. Vig, ur. 2005. *The Global Environment : Institutions, Law, and Policy*. Washington, D.C. : CQ Press.
3. Barreiro, Jorge. 1992. Debt Swap Condemned by Latin American NGOs. *Earth Island Journal* 7 (3), 1.
4. BBC. 2010. *US-Brazil debt for nature swap to protect forests* / 12 Aug. 2010. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10958695> (15.8.2010)
5. *BBC News*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news> (15.8.2010)
6. Birnie, Patricia W., Alan E. Boyle (1995) *International Law and the Environment*. Oxford : Oxford UP.
7. *BoliviaBella*. Dostopno prek: <http://www.boliviabella.com> (14.8.2010)
8. Bryant, Raymond L. in Sinead Baily. 1997. *Third World Political Ecology*. New York : Routledge.
9. Bučar, Maja. 2006. *Teorije gospodarskega razvoja*. Ljubljana, FDV, ciklus predavanj *Latinska Amerika in svet* na magistrskem študiju politologije, smer Ameriške študije.
10. Chambers, Paul E., Richard Jensen in John C. Whitehead. 1996. Debt for Nature Swaps as noncooperative outcomes. *Ecological Economics* 19 (2) 135-146.
11. Chasek, Pamela S., ur. 2000. *The Global Environment in the Twenty-first Century: Prospects for International Cooperation*. Tokyo, etc. : United Nations University Press.
12. Choudry, Aziz. 2003. *Conservation International: privatizing nature, plundering biodiversity*. GRAIN. Dostopno prek: <http://www.grain.org> (28.2.2008)
13. Chowdhury, Khorshed, Amon Levy-Livermore. 1998. External Debts and their Implication for Economic Growth. V *Handbook on the Globalization of the*

- World Economy*, ur. Levy-Livermore Amnon, 63-86. Cheltenham, Northampton : E. Elgar.
14. Connelly, James, Graham Smith. 1999. *Politics and the Environment: from Theory to Practice*. London, New York : Routledge.
 15. *Conservation International (CI)*. Dostopno prek: <http://www.conservation.org/> (19.8.2010)
 16. Conservation International. 2002. *Historic U.S.-Peru Debt-for-nature swap gets boost from major conservation groups*. Dostopno prek: http://www.conservation.org/sites/gcf/news/Pages/2002_Peru_debt_for_nature.aspx (9.7.2010)
 17. Conservation International. 2006. *Debt-for-nature swap protects Guatemala's Tropical Forests*. Dostopno prek: http://www.conservation.org/sites/gcf/news/Pages/2006_debt_for_nature.aspx (9.7.2010)
 18. Conservation International. 2007. *Costa Rica, U.S. Announce historic Debt-for-nature swap*. Dostopno prek: http://www.conservation.org/newsroom/pressreleases/Pages/101707-Costa-Rica-Debt-for-Nature-Swap_38030.html (13.7.2010)
 19. Conservation International, J. Emmett Duffy, ur. 2008. *Biological diversity in the Cerrado*. V *Encyclopedia of Earth*, ur. Cutler J. Cleveland. Washington, D. C.: Environmental Information Coalition, National Council for Science and the Environment. Dostopno prek: http://www.eoearth.org/article/Biological_diversity_in_the_Cerrado (15.8.2010).
 20. *Convention on biological diversity*. Dostopno prek: <http://www.cbd.int/> (19.8.2010)
 21. Deacon, Robert. T., Paul Murphy. 1997. *The structure of an environmental transaction: the debt-for-nature swap*. *Land Economics*, 1–24.
 22. DeSombre, Elizabeth R. 2002. *The Global Environment and World Politics*. London, New York: Continuum.
 23. Didia, Dal. 2001. *Debt-for-nature swaps, market imperfections and policy failures as determinants of sustainable development and environmental quality*. *Journal of Economic Issues*, 477–486.
 24. Dogse, Peter in Bernd von Droste. 1990. *Debt-for-Nature Exchanges and Biosphere Reserves: Experiences and Potential*. Paris: UNESCO.

25. Elliot, Lorraine. 2004. *The Global Politics of the Environment*. Houndmills, etc. : Palgrave Macmillan.
26. Emerton, Lucy, Joshua Bishop, Lee Thomas. 2006. *Sustainable financing of protected areas: a global review of challenges and options*. Gland: The World Conservation Union (IUCN). Dostopno prek: <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAG-013.pdf> (21.8.2010)
27. *Fondo de las Américas Peru* – FONDAM. Dostopno prek: <http://www.fondoamericas.org.pe> (16.8.2010)
28. *Fondo para la Acción Ambiental y las Niñas* (FPAA). Dostopno prek: <http://www.accionambiental.org> (17.8.2010)
29. *Food and Agriculture Organization* (FAO). Dostopno prek: <http://www.fao.org> (17.8.2010)
30. *Fundação Pró-Natureza* – Funatura. Dostopno prek: <http://www.funatura.org.br/home/index.php> (15.8.2010)
31. *Fundación Protección y Uso Sostenible del Medio Ambiente* (PUMA). Dostopno prek: <http://www.fundacionpuma.org> (14.8.2010)
32. Geithner, Timothy, Gobind Nankani, ur. 2002. *External debt management in Heavily Indebted Poor Countries (HIPC)s*. Washingto, D.C.: International Development Association, International Monetary Fund.
33. Gilpin, Robert. 1987. *The Political Economy of International Relations*. Princeton : Princeton UP.
34. Goethals, Henry. 1991. Nature's Dividends. *Americas* 43 (3), 3-5.
35. Greiner, Romy, Allyson Lankester. 2007. Supporting on-farm biodiversity conservation through debt-for-conservation swaps: concept and critique. *Land Use Policy* 24, 458–471.
36. Hrynik, Tamara J. 1990. Debt-for-Nature Swaps: Effective but not Enforceable. *Case Western Reserve Journal of International Law* 22 (1), 141-164.
37. *Human Development Reports*. UNDP. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/> (19.8.2010)
38. Huntington, Mark. 1991. Argentineans Protest Debt-for-Nature Swap. *Earth Island Journal* 6 (3), 19.
39. *International Monetary Fund* (IMF). Dostopno prek: <http://www.imf.org> (01.07.2008)

40. International Union for Conservation of Nature (IUCN). Dostopno prek: <http://www.iucnredlist.org/> (17.8.2010)
41. IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change. Dostopno prek: <http://www.ipcc.ch/> (21.8.2010)
42. IPCC. 2007. *Climate Change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of working group II to the Fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Cambridge, New York: Cambridge University Press.
43. IUCN. 2008. *Red list of threatened species*. Gland: IUCN.
44. Jha, Raghendra, Claudia Schatan (2001) *Debt for Nature: A Swap Whose Time Has Gone?*. Mexico : Naciones Unidas, Cepal Eclac.
45. Kaiser Jürgen, Alain Lambert. 1996. *Debt swaps for sustainable development*. Gland, Cambridge: The World Conservation Union.
46. *Konvencija o biološki raznovrstnosti*. 1992. Dostopno prek: http://www.konvencije.mop.gov.si/bioloska_raznovrstnost.pdf (21.8.2010)
47. Korfhage, David. 1990. Debt-for-Nature Swaps: Economic Benefit and Environmental Soundness. *Harvard International Review* 12 (3), 45-49.
48. Lee, Boon-Chye, John G. Powell. 1998. Globalized Investing and the Political Risk Aspects of International Sovereign Debt and Foreign Direct Investments. V *Handbook on the Globalization of the World Economy*, ur. Levy-Livermore Amnon, 100-122. Cheltenham, Northampton : E. Elgar.
49. Magrin, Graciela et al., ur. 2007. Latin America. V *Climate Change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of working group II to the Fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 581–615. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
50. Maver, Senka. 1994. Načini reševanja krize dolgov. *Bančni vestnik* 43 (12), 19-24.
51. McCarthy Terry. 2002. Let Them Run Wild. *Time Europe* 60 (10), 22-28.
52. McNeely Jeffry A., W. Paul Weatherly. 1996a. Innovative Funding to Support Biodiversity Conservation. *International Journal of Social Economics* 23 (4-6), 98-124.
53. McNeely Jeffry A., W. Paul Weatherly 1996b. "Investing in Biodiversity Conservation". Buenos Aires: Investing in Biodiversity, 1. – 3. November 1996. Dostopno prek: <http://economics.iucn.org> (10.07.2010)

54. Miller, Morris. 1991. *Debt and the Environment: Converging Crises*. New York : United Nations.
55. *Mongabay.com*. Dostopno prek: <http://www.mongabay.com> (15.8.2010)
56. Moye, Melissa. 2003. *Commercial debt-for-nature swaps*. Washington, D.C.: WWF, Center for Conservation Finance. Dostopno prek: <http://www.cbd.int/doc/external/wwf/wwf-commercial-swaps-en.pdf> (14.8.2010).
57. Mrak, Mojmir. 2002. *Mednarodne finance*. Ljubljana : GV.
58. Myers, Gregory W. 2000. African regional organisations and environmental security. V *The Global Environment in the Twenty-first Century: Prospects for International Cooperation*, ur. Chasek, Pamela S. 322–342. Tokyo, etc. : United Nations University Press.
59. Myers, Norman. 1992. *The Primary Source: Tropical Forests and Our Future*. New York : Norton.
60. *Nature's Strongholds Foundation*. Dostopno prek: <http://www.naturestrongholds.com> (15.8.2010)
61. Patterson, Alan. 1990. Debt-for-Nature Swaps and the Need for Alternatives. *Environment* 32 (10), 5-13, 31-32.
62. Peru Debt for Nature. 2002. *Earth Island Journal* 17 (4) 13.
63. Piddington, Kenneth W. 1989. Sovereignty and the Environment: Part of the Solution or Part of the Problem? *Environment* 31 (7), 18-20, 35-39
64. Poston, Lee. 2004. *Colombia debt swap yields \$10 million for tropical forest conservation*. Dostopno prek: <http://www.worldwildlife.org/who/media/press/2004/WWFPresitem706.html> (17.8.2010).
65. *PROFONAPE*. Dostopno prek: <http://www.profonape.org.pe> (16.8.2010)
66. Quesada Mateo, Carlos A. 1993. *Debt-for-nature-swaps to promote natural resource conservation*. Rome: FAO.
67. Radej, Bojan. 1993. Zamenjava zunanjih dolgov za naravovarstvene naložbe. *Denar* 3 (6), 16-18; 3 (7), 15-16; 3 (8) 12-15.
68. Redclift, Michael. 1995. *Sustainable Development: Exploring the Contradictions*. London, New York : Routledge.
69. Reid, David. 1996. *Sustainable Development : an Introductory Guide*. London : Earthscan Publications.
70. Repetto, Robert. 1990. Economic Aid and the Environment. *EPA Journal* 16 (4), 20-23.

71. Repetto, Robert in Malcolm Gillis, ur. 1988. *Public Policies and the Misuse of Forest Resources*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
72. Resor, James P. 1997. Debt-for-Nature Swaps: A Decade of Experience and New Directions for the Future. *Unasylva* 48 (188)
73. Ricklefs, Robert E. 1996. *The Economy of Nature*. New York : W. H. Freeman.
74. Rosen, Sydney et al. 1999. *Exchanging Debt for Health in Africa: Lessons from Ten Years of Debt-for-Development Swaps*. Harvard University, Harvard Institute for International Development. <http://www.ksg.harvard.edu/cid/hiid/732.pdf> (26.4.2007)
75. Sachs, Jeffrey D. 2005. *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Lifetime*. New York : Penguin.
76. Sachs, Jeffrey, et al. 1999. *Implementing debt relief for the HIPC's*. Cambridge: Centre for International Development, Harvard University.
77. Salvatore, Dominick. 1998. *International Economics*. Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall.
78. Sandler, Todd. 1997. Collective Action and Tropical Deforestation. *International Journal of Social Economics* 24 (7/8/9) 741–760.
79. Schvarzer, Jorge. 2000. *External Dependency and Internal Transformation: Argentina Confronts the Long Debt Crisis*. Geneva : United Nations Research Institute for Social Development.
80. Shandra, John M. 2007a. International Nongovernmental Organizations and Deforestation: Good, Bad or Irrelevant. *Social Science Quarterly* 88 (3), 665-689.
81. Shandra, John M. 2007b. The World Polity and Deforestation: A Quantitative Cross-National Analysis. *International Journal of Comparative Sociology* 48 (5), 5–27.
82. Sheikh, A. Pervaze, et al. 2006. *Debt-for-nature initiatives and the Tropical Forest Conservation Act: status and implementation*. Washington: Congressional Research Service, The Library of Congress.
83. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (17.8.2010)
84. *Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji* (2002). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije.

85. Sundberg, Juanita. 2003. Strategies for Authenticity and Space in the Maya Biosphere Reserve, Petén, Guatemala. V *Political Ecology: An Integrative Approach to Geography and Environment— Development Studies*, ur. Karl S. Zimmerer, Thomas J. Bassett, 50–69. New York, London : Guilford.
86. Taylor, Andrew. 1992. Debt-for-Nature Gets OK. *Congressional Quarterly Weekly Report* 50 (40) 3139-3143.
87. Thapa, Brijesh. 1998. Debt for nature swaps: an overview. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology* 5, 249–262.
88. *The Nature Conservancy (TNC)*. Dostopn prek: <http://www.nature.org/> (19.8.2010)
89. The Nature Conservancy. *Maya Biosphere Reserve*. Dostopno prek: <http://www.nature.org/wherework/centralamerica/guatemala/work/art8858.html> (15.8.2010)
90. *The World Bank*. Dostopno prek: <http://www.worldbank.org> (17.8.2010)
91. Todaro, Michael P., Stephen C. Smith (2006) *Economic Development*, 9th ed. Harlow, etc. : Pearson Addison Wesley.
92. UN. *The Millenium Development Goals*. New York: United Nations. Dostopno prek: <http://www.un.org/millenniumgoals/> (21.8.2010)
93. *United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*. Dostopno prek: <http://unfccc.int/2860.php> (21.8.2010)
94. *USAID*, United States Agency for International Development. Dostopno prek: http://www.usaid.gov/our_work/environment (15.8.2010)
95. *USAID*, United States Agency for International Development: Gvatemala. Dostopno prek: http://www.usaid.gov/stories/guatemala/cs_gt_petenforest.pdf (15.8.2010)
96. Vié, Jean-Christoph, Craig Hilton-Taylor, Simon N. Stuart, ur. 2009. *Wildlife in a changing world: an analysis of the 2008 IUCN Red List of Threatened Species*. Gland: IUCN. Dostopno prek: <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/RL-2009-001.pdf> (17.8.2010)
97. Wapner, Paul. 2000. The transnational politics of environmental NGOs: Governmental, economic, and social activism. V *The Global Environment in the Twenty-first Century: Prospects for International Cooperation*, ur. Pamela S. Chasek, 87–108. Tokyo, etc.: United Nations University Press.
98. Warshall, Peter. 1998. Buying back Eden. *Whole Earth* 92, 65-70

99. Wibowo, Dradjad H. 1999. Deforestation mechanisms: a survey. *International Journal of Social Economics* 26 (1/2/3), 455–474.
100. World Bank (2008) *Strengthening Conservation in Bolivia*. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/wbsite/external/countries/lacext/boliviaext...> (16.1.2008)
101. World Commission on Environment and Development (1987) *Our Common Future*. Oxford : Oxford UP.
102. World Database on Protected Areas. Dostopno prek: <http://www.wdpa.org/> (17.8.2010)
103. *World Development Indicators*. The World Bank. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> (17.8.2010)
104. *World Wildlife Fund (WWF)*. Dostopno prek: <http://www.worldwildlife.org/> in <http://wwf.panda.org/> (19.8.2010)
105. Young, Emily H. 2003. Balancing Conservation with Development in Marine-Dependent Communities: Is Ecotourism an Empty Promise. V *Political Ecology: An Integrative Approach to Geography and Environment-Development Studies*, ur. Karl S. Zimmerer, Thomas J. Bassett 29–49. New York, London : Guilford.
106. Yun, Linda. 2007. *Costa Rica's Debt-for-Nature Swap*. Dostopno prek: <http://www.conservation.org/fmg/articles/pages/10170701.aspx> (16.1.2008)
107. Združeni narodi. 1972. *Deklaracija Konference Združenih narodov o človekovem okolju*. Stockholm.
108. Združeni narodi. 2007. *Milenijski razvojni cilji (= Millenium Development Goals)*. Dostopno prek: <http://www.milenijski-cilji.org/razvojni-cilji.html> (17.8.2010)
109. Združeni narodi. Program združenih narodov za okolje. 1992. *Konvencija o biološki raznovrstnosti = Convention on Biological Diversity*. Dostopno prek: http://www.konvencije.mop.gov.si/bioloska_raznovrstnost.pdf (10.5.2008)
110. Zimmerer, Karl S., Thomas J. Bassett. 2003a. Future Directions in Political Ecology : Nature – Society Fusions and Scales of Interaction. V *Political Ecology: An Integrative Approach to Geography and Environment-*

Development Studies, ur. Karl S. Zimmerer, Thomas J. Bassett. 274 – 295.
New York, London : Guilford.

111. Zimmerer, Karl S., Thomas J. Bassett, ur. 2003b *Political Ecology: An Integrative Approach to Geography and Environment- Development Studies*.
New York, London : Guilford.

PRILOGA: Sporazum o menjavi dolga za ohranjanje narave med Kostariko in WWF, l. 1990

World Wildlife Fund, Inc., Ministerio de recursos naturales, energia y minas (Ministrstvo za naravne vire, energijo in rudnike) in **Fundacion de Parques Nacionales** (Fundacija za narodne parke) so 20. marca 1990 podpisali sporazum o menjavi dolga za ohranjanje narave.

Predhodne določbe:

(1) KER je Kostarika ena najbolj ekološko raznolikih držav primerljive velikosti na svetu in ker je v njenih raznolikih habitatih, tudi različnih tipih tropskega gozda, doma okrog 10.000 različnih rastlinskih vrst, več kot 200 vrst sesalcev in številne vrste ptic, ki jih je več kot v ZDA in Kanadi skupaj;

(2) KER je kostariška vlada, ki jo zastopa Ministerio de recursos naturales, energia y minas (v nadaljevanju: »Ministrstvo«), zaprosila Kostariško centralno banko (v nadaljevanju: »Centralno banko«), da poda svoje dovoljenje za financiranje okoljevarstvenih aktivnosti preko obstoječega mehanizma zamenjave zunanjskega dolga, ki ga je Centralna banka odobrila na svoji generalni skupščini Junta Directiva No. 4338-89, 7. čl, z dne 8. 2. 1989;

(3) KER je Fundacion de Parques Nacionales (v nadaljevanju: »Fundacija«) največja privatna, neprofitna organizacija, ki deluje na področju ustanavljanja, razvoja in ohranjanja narodnih parkov in rezervatov države Kostarike, kot tudi na področju spodbujanja okoljskih izobraževalnih aktivnosti in znanstvenega raziskovanja, ki se nanašajo na ohranjanje naravnih virov;

(4) KER je na sestanku št. 4385-89, 3. člen, dne 22. 11. 1989 in na sestanku št. 43891-89, 4. člen, dne 22. 12. 1989, upravni odbor Centralne banke sklenil, da bo Centralna banka izvedla zamenjavo zunanjskega dolga države Kostarike, in sicer glavnice v višini 10,8 milijonov dolarjev za obveznice v kostariških kolonih, iz katerih se bodo financirale aktivnosti za ohranjanje naravnih virov države Kostarike.

Zamenjava in izdaja obveznic bo potekala v skladu z veljavnim pravom države Kostarike.

SPORAZUM MED WWF IN DRŽAVO KOSTARIKO

(5) KER World Wildlife Fund, Inc. (v nadaljevanju: »WWF«) zagotavlja finančno pomoč in drugo podporo Fundaciji z namenom financiranja predvidenih aktivnosti v zvezi z načrtovanjem, razvojem, upravljanjem in varstvom narodnih parkov in rezervatov države Kostarike po mehanizmu zamenjave dolga, ki ga je odobrila Centralna banka;

(6) KER je Regionalno naravovarstveno enoto Talamanca, ki ima sedež v pogorju Talamanca, in ki razpolaga z obsežnimi naravnimi, kulturnimi in vodnimi viri ter obsega 622.000 ha, oz. 12 % državnega ozemlja, in je poznana pod imenom La Amistad, že 12. 8. 1982 UNESCO priznal kot biosferni rezervat;

(7) KER sta Fundacija kot ustanovitelj sklada in Banco Cooperativo Costarricense, R.L. kot skrbnik, 20. 3. 1990 sklenili sporazum o ustanovitvi sklada, ki je kot priloga B sestavni del tega sporazuma, bo skrbnik prihodke iz obveznic, ki bodo izviral iz konverzije, opisane v 1. členu tega sporazuma, namenili za financiranje aktivnosti Regionalne naravovarstvene enote Talamanca, kot določa priloga A;

se pogodbene stranke dogovorijo, kot sledi:

1. člen – Menjava dolga za ohranjanje narave

WWF se bo dogovoril za odkup dolga države Kostarike, in sicer v celotnem znesku glavnice do 600.000 dolarjev (v nadaljevanju: »dolg«). Dolg bo v skladu z veljavno zakonodajo države Kostarike zamenjan za indeksne obveznice, ki jih bo v kostariških kolonih izdala Centralna banka v višini 100 % glavnice, ki je predmet menjave. Obveznice bo prejel skrbnik, ki je hkrati tudi upravičen do obresti, v skladu z določbami sklada. Skrbnik bo v skladu z navodili Fundacije prihodke iz sklada namenil financiranju aktivnosti Regionalne naravovarstvene enote Talamanca.

2. člen – Razdelitev prihodkov

A. Prihodki od obveznic bodo namenjeni financiranju naslednjih aktivnosti:

1. načrtovanju, upravljanju, varovanju in vodenju zaščitene območij in mejnih območij (vključno, a ne izključno, z označevanjem meje območja, izdelavo načrtov vodenja, razvojem infrastrukture in izvajanjem ostalih aktivnosti, ki se v splošnem nanašajo na razlago pomena narave, izobraževanje o okolju in trajnostno rabo naravnih virov); ter

PRILOGA 1

2. usposabljanju strokovnjakov s področja ohranjanja narave in varovanja okolja preko delavnic, tečajev v naravi, univerzitetnega izobraževanja in ostalih aktivnosti, da bi tako izboljšali lokalne zmogljivosti za varovanje in upravljanje naravnih virov države Kostarike, še posebej njenih narodnih parkov in rezervatov;

b) Fundacija bo pri izboru, razvoju in uvajanju projektov iz člena 2. a sodelovala z WWF, v skladu z načrti WWF in nacionalno strategijo za varovanje okolja države Kostarike. Prihodki od obveznic bodo namenjeni projektom, ki so natančneje navedeni v prilogi A tega sporazuma, za katere sta se sporazumno dogovorili WWF in Fundacija;

c) projekti iz tega sporazuma so povsem skladni z državno politiko Kostarike in s cilji Fundacije, Ministrstva in WWF;

d) Porabo prihodkov sklada bo vsakih 6 mesecev pregledala Fundacija, ki bo na podlagi poročil, proračuna in predlogov tudi odločala o novih projektih;

3. člen – Upravljanje

Fundacija in Ministrstvo bosta imenovala predstavnika iz izbora WWF, ki bo deloval kot član koordinacijske komisije Comision coordinadora Institucional de la Reserva de la Biosfera de la Amistad.

4. člen – Ostali sodelujoči

Sporazum ne prepoveduje sodelovanja drugih neprofitnih naravovarstvenih organizacij, ki so zavezane ciljem skrbne rabe kostariških naravnih virov, če tako sodelovanje pripomore k uspehu projekta.

5. člen – Jezik sporazuma

Sporazum je napisan v dveh jezikovnih različicah, v angleščini in španščini, ki sta obe veljavni in zavezujoči. V primeru kakršnihkoli dvomov v zvezi z interpretacijo sporazuma, je merodajna angleška jezikovna različica, razen v primeru kakršnihkoli sodnih postopkov, ki bi izhajali iz te pogodbe in bi potekali na pristojnem sodišču države Kostarike, kjer je merodajna španska jezikovna različica.

MINISTERIO DE RECURSOS NATURALES, ENERGIA Y MINAS

FUNDACION DE PARQUES NACIONALES

WORLD WILDLIFE FUND, INC.

Potrjuje:

CENTRALNA BANKA DRŽAVE KOSTARIKE

PRILOGA K SPORAZUMU O MENJAVI DOLGA ZA OHRANJANJE NARAVE

Prihodki v kolonih od obveznic, izdanih v skladu s sporazumom, gredo za:

I. Upravljanje varovanih območij

Varovanje in upravljanje Regionalne naravovarstvene enote Talamanca (vključno, a ne izključno, z označevanjem meje območja, izdelavo načrtov vodenja, infrastrukturo in izvajanjem ostalih aktivnosti, ki se v splošnem nanašajo na razlago pomena narave, izobraževanje o okolju in trajnostno rabo naravnih virov)

Regionalna naravovarstvena enota Talamanca (»La Amistad«)

Obseg: 622.000 ha

Lokacija: pogorje Talamanca v vzhodnem delu Kostarike

Značilnosti: Regionalna naravovarstvena enota Talamanca obsega najobsežnejše območje biotske raznovrstnosti v Kostariki, in sicer obsežna območja pragozda,

številne vrste sesalcev, vključno z največjo populacijo tapirjev v Kostariki. Na tem območju živijo številne vrste ptic, dvoživk, plazilcev in rib.

Ogroženost: divji lov in izsekavanje gozdov.

II. Izobraževanje in usposabljanje

Programi izobraževanja in usposabljanja bodo namenjeni izboljšanju zmogljivosti dejavnosti narodnih parkov, gozdarske službe, oddelka za divje živali in Ministrstva, nanašajoč se na potrebe upravljanja Regionalnega naravovarstvenega centra Talamanca.

III. Drugo

O ostalih potrebah Regionalnega naravovarstvenega centra Talamanca, ki so v skladu z nacionalno strategijo za varovanje okolja in o potrebah za vzpostavljanje institucij se lahko sporazumno dogovorita Fundacija in WWF.

IV. Razporeditev prihodkov

Prihodki iz obveznic se bodo sprotno nakazovali projektom (glede na potrebe in ustreznost aktivnosti), v skladu z dogovorom med Fundacijo in WWF.

Vir: Kaiser Jürgen, Alain Lambert. 1996. *Debt swaps for sustainable development*. 51–54. Gland, Cambridge: The World Conservation Union